

T. C.
KALKINMA BAKANLIĞI

ONUNCU 2014
KALKINMA 2018
PLANI

HAYVANCILIK

ÖZEL İHTİSAS KOMİSYONU RAPORU

2023

T. C.
KALKINMA BAKANLIĞI

ONUNCU 2014
KALKINMA 2014
PLANI 2018

HAYVANCILIK

ÖZEL İHTİSAS KOMİSYONU RAPORU

ANKARA 2014

ISBN 978-605-4667-66-6

YAYIN NO: KB: 2873 - ÖİK: 723

Bu çalışma Kalkınma Bakanlığının görüşlerini yansıtmaz. Sorumluluğu yazara aittir. Yayın ve referans olarak kullanılması Kalkınma Bakanlığının iznini gerektirmez.

Bu yayın 500 adet basılmıştır.

ÖNSÖZ

Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 2 Temmuz 2013 tarihinde kabul edilmiştir.

Plan, küresel düzeyde geleceğe dönük risklerin ve belirsizliklerin sürdüğü, değişim ve dönüşümlerin yaşandığı, yeni dengelerin olduğu bir ortamda Türkiye'nin kalkınma çabalarını bütüncül bir çerçevede ele alan temel bir strateji dokümanıdır.

Ülkemizde kalkınma planlarının hazırlık aşamasında yürütülen Özel İhtisas Komisyonları çalışmaları çerçevesinde 50 yılı aşkın katılımcı ve demokratik bir planlama deneyimi bulunmaktadır. Kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kesimi temsilcileri ile akademik çevrelerin bir araya geldiği özel ihtisas komisyonu çalışmaları, 2014-2018 dönemini kapsayan Onuncu Kalkınma Planı hazırlıklarında da çok önemli bir işlevi ifa etmiştir.

5 Haziran 2012 tarihinde 2012/14 sayılı Başbakanlık Genelgesiyle başlatılan çalışmalar çerçevesinde makroekonomik, sektörel, bölgesel ve tematik konularda 20'si çalışma grubu olmak üzere toplam 66 adet Özel İhtisas Komisyonu oluşturulmuştur. Ülkemizin kalkınma gündemini ilgilendiren temel konularda oluşturulan Komisyonlarda toplam 3.038 katılımcı görev yapmıştır.

Bakanlığımızın resmi görüşünü yansıtmamakla birlikte; Özel İhtisas Komisyonları ve Çalışma Gruplarında farklı bakış açıları ile yapılan tartışmalar ve üretilen fikirler, Onuncu Kalkınma Planının hazırlanmasına perspektif sunmuş ve plan metnine girdi sağlamıştır. Komisyon çalışmaları sonucunda kamuoyuna arz edilen raporlar kurumsal, sektörel ve bölgesel planlar ile çeşitli alt ölçekli planlar, politikalar, akademik çalışmalar ve araştırmalar için kaynak dokümanlar olma niteliğini haizdir.

Plan hazırlık çalışmaları sürecinde oluşturulan katılımcı mekanizmalar yoluyla komisyon üyelerinin toplumumuzun faydasına sundukları tecrübe ve bilgi birikimlerinin ülkemizin kalkınma sürecine ciddi katkılar sağlayacağına olan inancım tamdır.

Bakanlığım adına komisyon çalışmalarında emeği geçen herkese şükranlarımı sunar, Özel İhtisas Komisyonu ve Çalışma Grubu raporları ile bu raporların sunduğu perspektifle hazırlanan Onuncu Kalkınma Planının ülkemiz için hayırlı olmasını temenni ederim.

Cevdet YILMAZ
Kalkınma Bakanı

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR.....	ix
KOMİSYON ÜYELERİ.....	xiii
YÖNETİCİ ÖZETİ.....	xv
GİRİŞ	1
1. MEVCUT DURUM ANALİZİ	3
1.1. Nüfustaki Gelişmeler.....	3
1.1.1. Dünya ve AB Nüfusu	3
1.1.2. Türkiye Nüfusu	5
1.2. Hayvan Varlığı.....	6
1.2.1. Dünya ve AB’de Hayvan Varlığı	6
1.2.2. Türkiye’de Hayvan Varlığı.....	6
2. EKONOMİK GELİŞMELER	9
2.1. Hayvansal Üretim.....	9
2.1.1. Dünya ve AB’de Hayvansal Üretim	9
2.1.2. Türkiye’de Hayvansal Üretim.....	10
2.1.3. Hayvan ve Hayvansal Ürünler Ticareti.....	11
2.1.4. Hayvan Sağlığı.....	15
3. SEKTÖREL POLİTİKAYA İLİŞKİN GELİŞMELER	19
3.1. Dünya Ticaret Örgütü.....	19
3.2. ABD.....	19
3.3. AB.....	19
3.4. Türkiye.....	20
4. SOSYAL GELİŞMELER VE KIRSAL KALKINMA.....	29
5. TEKNOLOJİK GELİŞMELER	30
6. DOKUZUNCU KALKINMA PLANI DÖNEMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ .	31
7. İLİŞKİLİ SEKTÖRLERDE TEMEL GELİŞMELERİN SEKTÖRE YANSIMASI	32
7.1. Yem Sektörü	32
7.2. Gıda Sektörü.....	32
7.3. Deri Sanayii	33
7.4. Diğer Sektörler	33

8. SEKTÖRÜN REKABET GÜCÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	35
9. SORUNLAR VE DARBOĞAZLAR.....	38
10.DÜNYADA VE TÜRKİYE’DEKİ GELİŞME EĞİLİMLERİ	41
10.1. Dünyadaki Gelişme Eğilimleri.....	41
10.2. Türkiye’deki Dinamikler ve Dünyadaki Eğilimlerin Muhtemel Yansımaları	43
11.GZFT ANALİZİ VE REKABET GÜCÜ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	45
12.PLAN DÖNEMİ PERSPEKTİFİ	48
12.1. 2023 Vizyonu ve Hedefleri.....	48
13.ONUNCU KALKINMA PLANI (2014-2018) HEDEFLERİ.....	51
13.1. Hayvansal Üretim ve Talep Projeksiyonu	51
13.1.1. Senaryo-1: Komisyon Görüşlerine Göre Hayvan Varlığı, Genotip Oranları ve Verim Seviyelerinin Değişim Durumu.....	51
13.1.2. Senaryo-2: Hayvan Varlığında Artış Durumu	53
13.1.3. Senaryo-3: Hayvan Varlığı, Genotip Oranları ve Verimin Arttığı Durum	54
13.2. Kaba Yem Üretim ve Talep Projeksiyonu.....	60
14. PLAN HEDEFLERİNE DÖNÜK TEMEL AMAÇ VE POLİTİKALAR	63
15. TEMEL DÖNÜŞÜM ALANLARINA YÖNELİK ÖNERİLER	66
16. TEMEL AMAÇ VE POLİTİKALARA YÖNELİK UYGULAMA ARAÇLARI.....	72
SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME.....	100
EKLER.....	104
KAYNAKÇA.....	121

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1: Nüfus ve Nüfusun Yıllar İçerisinde Değişimi (Bin Kişi) (2004=100)	3
Tablo 1.2: Türkiye Hayvan Varlığının Yıllar İtibarıyla Değişim İndeksi (2004=100)	8
Tablo 2.1: Türkiye'nin Hayvansal Ürünler Ticareti (2011)	15
Tablo 3.1: Türkiye'de 2011/2012 Yıllarında Verilen Hayvancılık Destekleri (TL).....	22
Tablo 3.2: TARSİM'de Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Hayat Sigorta Sayısının Gelişimi.....	25
Tablo 3.3: Türkiye'de 2012 Yılı At Sayıları (baş)	28
Tablo 11.1: GZFT Analizi Sonuçları.....	46
Tablo 13.1: Senaryo Sonuçları Özet Tablosu.....	57
Tablo 13.2: Senaryo Sonuçlarına Göre 2018 Yılı Arz-Talep Farkı.....	60
Tablo 13.3: Yıllara Göre Kaba Yem Üretimi (milyon ton) ve İhtiyacı Karşılama Oranı (%).....	61
Tablo 13.4: Türkiye 2018 Yılı Büyükbaş Hayvan Birimi (BBHB)	61
Tablo 13.5: Türkiye'nin 2018 Yılı Kaba Yem Üretim ve Talep Tahmini (ton).....	61
Tablo 16.1: Onuncu Kalkınma Planı İçin Belirlenen Sorun Alanları ve Politika Önerileri Matrisi.....	73

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Kırsal ve Tarımsal Nüfusun Toplam Nüfustaki Payları ve Değişimi (%)	4
Şekil 1.2: Tarıma ve Tarım Dışı Çalışan Nüfusun Toplam Çalışan Nüfusta Pay ve Değişimi (%).....	5
Şekil 1.3: Dünyada Hayvan Varlığı ve Değişimi (2004=100)	6
Şekil 2.1: Dünyada Hayvansal Üretim Miktar (2004=100) ve Değerinin Değişimi	9
Şekil 2.2: Türkiye'de Hayvansal Üretim Miktar (2003=100) ve Değerinin Değişimi ..	10
Şekil 2.3: Canlı Hayvan İthalat ve İhracat Değerlerinin Değişimi	14

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AB(15)	: Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İtalya, Lüksemburg, Portekiz, Yunanistan
AB(25)	: GKRC, Malta, AB(15) ve MDAÜ(8)
AB(27)	: GKRC, Malta, AB(15) ve MDAÜ(10)
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
Ar-Ge	: Araştırma Geliştirme
AYB	: Arı Yetiştiricileri Birliği
AT	: Avrupa Topluluğu
BESD-BİR	: Beyaz Et Sanayicileri ve Damızlıkçılar Birliği
BBHB	: Büyükbaş Hayvan Birimi
BM	: Birleşmiş Milletler
BSE	: Sığırların Nakledilebilir Süngerimsi Beyin Hastalığı (Bovine Spongiform Encephalopathy)
BÜGEM	: Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğu
CCC	: Ürün Kredi Kurumu (Commodity Credit Corporation)
CN	: Birleştirilmiş Mal Sınıflaması (Combined Nomenclature)
ÇMVA	: Çiftlik Muhasebe Veri Ağı (Farm Accountancy Data Network-FADN)
DAP	: Doğu Anadolu Projesi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DSYMB	: Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliği
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EBK	: Et ve Balık Kurumu Genel Müdürlüğu
EFSA	: Avrupa Gıda Güvenilirliği Kurumu (European Food Safety Authority)
EURO	: Avrupa Ortak Para Birimi (AVRO)
EUROSTAT	: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi
FAO	: BM Gıda ve Tarım Örgütü
FAOSTAT	: FAO İstatistik Veri Tabanı
FVO	: Gıda ve Veteriner Ofisi (Food and Veterinary Office)
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GAP BKİ	: Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı
GDO	: Genetiği Değiştirilmiş Organizma
GKGM	: Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğu
GKRC	: Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyeti

GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
GTHB	: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
GTİP	: Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu Cetveli
GÜ	: Gelişmiş Ülkeler
GYÜ	: Gelişme Yolundaki Ülkeler
GZFT	: Güçlü ve Zayıf Yanlar ile Fırsat ve Tehditler
HAYGEM	: Hayvancılık Genel Müdürlüğü
HB	: Hayvan Birimi (Livestock Unit)
HS 2007	: Uyumlaştırılmış Mal Tanım ve Kod Sistemi
IACS	: Entegre İdare ve Kontrol Sistemi (Integrated Administration and Control System)
IBBS	: İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması (Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques – NUTS)
ICAR	: Uluslararası Hayvan Kayıt Komitesi (International Committee for Animal recording)
INTERBEEF	: Uluslararası Besi Sığırı Değerlendirme Servisi (International Beef Evaluation Service)
INTERBULL	: Uluslararası Boğa Değerlendirme Servisi (International Bull Evaluation Service)
IPA	: Katılım Öncesi Mali Yardım (Instrument for Pre-Accession)
İşKur	: Türkiye İş Kurumu
KDV	: Katma Değer Vergisi
Kg.	: Kilogram
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KO	: İhtiyacı Karşılama Oranı (%)
l.	: Litre
LPG	: Sıvılaştırılmış Petrol Gazı (Liquified Petroleum Gas)
MB	: Maliye Bakanlığı
MDAÜ	: Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri (Central and Eastern European Countries-CEEC)
MDAÜ(8)	: Çek Cumhuriyeti, Estonya, Litvanya, Letonya, Macaristan, Polonya, Slovakya, Slovenya
MDAÜ(10)	: Bulgaristan, Romanya ve MDAÜ-8
MILC	: Süt Gelir Kaybı Sözleşmesi (Milk Income Loss Contract)
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OHB	: Organize Hayvancılık Bölgeleri
OIE	: Uluslararası Salgın Hastalıklar Ofisi
OPD	: Ortak Piyasa Düzeni
OTP	: Ortak Tarım Politikası
ÖİK	: Özel İhtisas Komisyonu

PPR	: Koyun Keçi Vebası (Peste Des Petits Ruminants)
RFID	: Radyo Frekanslı ile Tanımlama (Radio-frequency identification-RFID)
Rio+20	: Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı
SKH	: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TAGEM	: Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü
TARSİM	: Tarım Sigortaları Havuzu
TBBM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBS	: Tarım Bilgi Sistemi
TDİOSB	: Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgesi
TİGEM	: Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü
TL	: Türk Lirası
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TSE	: Nakledilebilir Süngerimsi Ensefalopati (Transmissible spongiform encephalopathy)
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TürkiYem-Bir	: Türkiye Yem Sanayicileri Birliği
TÜRKVET	: Veteriner Bilgi Sistemi
WAHID	: Dünya Hayvan Sağlığı Bilgi Veritabanı (World Animal Health Information Database)
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organisation)
YDH	: Yıllık Değişim Hızı (%)
YST	: Yağsız Süt Tozu
YUM-BİR	: Yumurta Üreticileri Merkez Birliği

KOMİSYON ÜYELERİ

(Başkan, Raportör ve Koordinatör hariç sıralama Kurum isimleri esas alınarak yapılmıştır.)

BAŞKAN

Prof. Dr. Mehmet ERTUĞRUL

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi

RAPORTÖR

Dr. Çağla Yüksel Kaya KUYULULU

KOORDİNATÖRLER

Dr. Yurdakul SAÇLI

Kalkınma Bakanlığı

Müjgan ÇELİKBİLEK

Kalkınma Bakanlığı

Pınar TOPÇU

Kalkınma Bakanlığı

Funda YILMAZ

Kalkınma Bakanlığı

Hakan GÜNLÜ

Kalkınma Bakanlığı

MODERATÖR

Dr. Yurdakul SAÇLI

Kalkınma Bakanlığı

ÜYELER

Erkan SOYSALDI

AB Bakanlığı

Şebnem GÜRBÜZ

AB Bakanlığı

Prof. Dr. Mustafa YAPRAK

Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi

Dr. Bediha DEMİRÖZÜ

Beyaz Et Sanayicileri ve Damızlıkçıları Birliği

K. Tolga BİRCAN

Beyaz Et Sanayicileri ve Damızlıkçıları Birliği

Tanzer ERDEM

Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

Prof. Dr. Serap GÖNCÜ

Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi

Prof. Dr. Veysel AYHAN

Damızlık Koyun-Keçi Yetiştiricileri Merkez

Dr. Onur ŞAHİN

Birliği

Onur YİĞİT

Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliği

Yrd. Doç.Dr. A. Şener YILDIZ

Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliği

Doç. Dr. Ayşe UZMAY

Dicle Üniversitesi Veteriner Fakültesi

Doç. Dr. Banu YÜCEL

Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi

Doç. Dr. İbrahim KAYA

Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi

Zeynep SEZEN

Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi

Ekonomi Bakanlığı

Dr. Ali BİLGİN

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

Atike YILDIZ

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

Cengiz CANDAN

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

Dr. İrfan DAŞKIRAN

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

Gürsoy Tuncay YÜCE

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

Dr. Melik AYTAÇ

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

Murat GÜNAY

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

Mustafa BEBEK
Ozan YOLCU
Tarkan BİÇER
Tevfik Fehmi FIRAT
Doç. Dr. Abdülbaki BİLGİÇ
Doç. Dr. Ömür KOÇAK
Dr. M. Emin BAYRAM
Caner İLİK
İsmail AYDIN
Prof. Dr. Muhittin ÖZDER
Gamze ERTAN
Zeynel ALKANDAĞ
Mahir GÜRBÜZ
Dr. Ebru GÖNCÜOĞLU
Dicle Gözde KOÇYİĞİT
M. Mısra ZKUŞ
M. Cengiz ÖZKAN
Bahri YILMAZ
Hüseyin ŞAHİN
Tuğba GÖÇMEN
Prof. Dr. Mehmet ERTUĞRUL

Feyza Başak COŞKUN

Bekir TAŞKALDIRAN
Levent GENÇ
Doç. Dr. Nureddin ÇELİMLİ
Hüseyin SUNGUR
Doç. Dr. Mehmet BİNGL
Prof. Dr. Musa SARICA

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi
İstanbul Üniversitesi Veteriner Fakültesi
Kalkınma Bakanlığı
Kozabirlik
Kozabirlik
Namık Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.
Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü
TEMA Vakfı
TÜBİTAK
Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
Türkiye Arı Yetiştiricileri Merkez Birliği
Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye İstatistik Kurumu
Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
Ziraat Mühendisleri Odası
Türkiye Süt, Et, Gıda Sanayicileri ve
reticileri Birliği
Türkiye Yem Sanayicileri Birliği
Türkiye Ziraat Odaları Merkez Birliği
Uludağ Üniversitesi Veteriner Fakültesi
Yumurta reticileri Merkez Birliği
Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ziraat Fakültesi
19 Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi

YÖNETİCİ ÖZETİ

Türkiye’de, tüm dünyada olduğu gibi, hayvansal ürünler toplumun yeterli ve dengeli beslenmesindeki en önemli kaynaklardır. Alt üretim dallarıyla birlikte hayvancılık, gıda temininde olduğu kadar kırsal alanların ve biyolojik çeşitliliğin korunması ile kırsal kesimde hayat standartlarının yükseltilmesi açısından da son derece önemlidir. Bu nedenle hayvancılığın sorunlarının çözülmesinde yalnızca bu sektöre özgü politikalar yeterli olmamaktadır. Sektöre özel politikaların, makro bir yaklaşım içerisinde, doğru ve rasyonel kalkınma ve gelişme strateji ve politikalarıyla birlikte oluşturulması gerekli görülmektedir.

Türkiye 2012 yılı itibarıyla dünyada hayvansal ürünler açısından hem önemli bir üretici hem önemli bir tüketicidir. Onuncu Kalkınma Planı döneminde Türkiye’nin gelişen ekonomisi ile hayvancılık sektöründe de küresel üretim ve ticaretteki payını ihracat yönünde artırması için teknolojik gelişmeleri takip eden ve bilgi üreten bir yapılanmanın varlığına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu şekilde bir yapısal dönüşüm sürecinde, destekleme araçlarıyla yönlendirilen ekonomik-demokratik üretici örgütlenmesinin rolü son derece önemlidir.

Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)’na esas teşkil edecek Hayvancılık Özel İhtisas Komisyonu (ÖİK) Raporu’nun amacı; Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde hayvancılık sektörü ve hayvansal üretimi etkileyen başlıca uluslararası ve ulusal gelişmelerin irdelenerek Onuncu Kalkınma Planı dönemi için bir öngörü oluşturulmasıdır. Bunun için geçmiş plan döneminde gözlenen gelişmeler ve göstergeler ile mevcut durum ortaya konmuş, sektörde meydana gelen gelişme ve sorunlar tespit edilmiş ve eldeki veriler ışığında Onuncu Kalkınma Planı’nın kapsadığı 2014-2018 yılları için bir gelişme eğilimi tahmin edilmiştir.

Hayvancılık ÖİK Raporu, hayvansal üretim ve bu üretimden elde edilen birincil ürünlerle ilgili konuları kapsamaktadır. Ancak hayvansal üretim ile ilişkili, hayvansal üretime girdi sağlayan ve hayvansal üretimin çıktılarından yararlanan sektörlerdeki gelişmelere de kısaca değinilmiştir. Komisyon çalışmaları iki toplantı halinde, ilgili bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ile sektörde yer alan Sivil Toplum Kuruluşları ve şirket temsilcilerinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmalarda öncelikle Onuncu Kalkınma Planı Hayvancılık ÖİK tarafından 2014-2018 yıllarını kapsayan bu dönem için moderatör eşliğinde sektörel Güçlü ve Zayıf Yönler ile Fırsatlar ve Tehditler (GZFT) tespiti yapılmıştır. GZFT analizini takiben sektöre ilişkin temel sorun alanları ile bu alanlara ait stratejik amaçlar ve politika önerileri belirlenmiştir. Komisyon Başkanı’nın yönettiği ikinci toplantıda ise sektörel bir perspektif hazırlığı üzerinde yoğunlaşmış ve önümüzdeki dönemde beklenen temel dönüşüm alanları ve yatırım potansiyeli yüksek konular üzerinde çalışılmıştır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı’nın kapsadığı dönem olan 2007-2013 yılları arasında hayvansal üretim ve ürünlerde küresel çapta yaşanan pek çok değişiklik ulusal politikalarda olduğu kadar uluslararası politikalarda da kendini göstermiş ve özellikle Avrupa

Birliği (AB)'nin 2013 sonrası Ortak Tarım Politikası (OTP) reformu hayvansal üretimde hedeflerin yön değiştirebileceğine işaret etmektedir. Aynı dönemde hayvancılık alanında dünya ticaretinde etkin olan Güney Amerika ülkeleri ile büyüyen ekonomi ve artan nüfusları ile Asya ülkelerinin küresel eğilim ve seyirlerinin uluslararası piyasaları geçmişe göre daha fazla etkileyeceği görülmüştür. Bir yandan üretimin giderek el ve yer değiştirmesi ile aile işletmelerinin yerini alan “endüstri tipi” işletmelerin artmasının; çevre, sektör ve tüketicide yarattığı olumsuz baskı, diğer yandan tüm dünyayı etkileyen küresel iklim değişikliği ve artan gıda fiyatlarına karşı önemi giderek ortaya çıkan aile işletmeleri ve yerel üretim-tüketim hareketlerinin bu plan döneminde küresel gelişmelerin eksenine oturması beklenmektedir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde Türkiye’de kırmızı et ithalatı başlatılmış, bu süre içerisinde yerli hayvansal üretimi desteklemek için doğrudan ödemelere ağırlık vermenin yanı sıra, hayvancılığa aktarılan kaynaklar da önemli ölçüde artırılmıştır. Hayvan hastalıkları ile ilgili kontrol ve eradikasyon çalışmaları hem yerli hem dış kaynaklar aracılığıyla devam etmiş, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’nın yeniden yapılanma sürecinde adı 1974’te olduğu şekliyle “Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (GTHB)” olarak değiştirilmiş ve bu kapsamda bir Hayvancılık Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Geçilen yedi yıl içerisinde önemli bir diğer gelişme, AB müzakerelerinde önemli fasıllardan birisi olan Gıda Güvenilirliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı faslının müzakerelere açılmış olmasıdır. AB ile uyum çalışmaları kapsamında özellikle gıda güvenilirliği ile ilgili mevzuat büyük oranda yenilenmiş olup, bazı konularda halen çalışmalar sürmektedir.

Onuncu Kalkınma Planı dönemine, hayvancılık sektöründeki; genetik materyal, veteriner tıbbi ürünleri ile aşı, et ve yem ithalatının sürdüğü, girdi maliyetlerinin arttığı, yetiştiricinin çiftlik fiyatı/tüketici fiyatı paritesinde payının azaldığı, üretici gelirlerinde desteklemelerin payının arttığı bir hayvancılık sektörü ile girilmektedir. Bu nedenle, ekonomi ve gıda alanlarında yaşanan krizleri de gözetererek, “kendini besleyebilen bir Türkiye’nin tesis edilebilmesi gerekliliği” önümüzdeki sürecin ana gündemini oluşturması beklenmektedir.

Onuncu Kalkınma Planı kapsamında yürütölen Hayvancılık ÖİK çalışmalarında hayvancılık sektörünün vizyonu; “Uzun vadeli politikalar ve etkin kaynak kullanımıyla; yeterli, nitelikli ve örgütlü hayvansal üretimle sağlıklı gıdaya ulaşmayı hedefleyen, rekabet gücü yüksek, üreticisinin refah düzeyini artırabilen, ulusal ekonomiye katkısı yüksek, sürdürülebilir bir hayvancılık sektörü” olarak ifade edilmiştir.

Komisyon tarafından yapılan GZFT analizinde vurgulanan güçlü yönlerin başında hayvancılığın toplumun geleneksel kültürünün bir parçası olması ile Türkiye’nin hem ekolojik hem genetik zenginlikleriyle farklı hayvansal üretim modelleri için elverişli bir coğrafyada olması gelmektedir. Doğal zenginliklerine paralel olarak yöresel ürün çeşitliliğinin fazlalığı, hem üretim hem tüketim açısından genç nüfus varlığı ve üretici örgütleri ile destekler diğer güçlü yönler olarak ifade edilmiştir. Buna karşılık sektöre özgü uzun

vadeli politikaların bulunmayışı, istikrarsız piyasa koşulları, dışa bağımlılık ve hayvan hastalıkları ise hayvancılık sektörünün en önemli zayıf yanları olarak tespit edilmiştir.

Hayvancılık ÖİK toplantılarında hayvancılık sektörü ile ilgili olarak dönüşüm alanları; desteklerin ve ıslah çalışmalarının bölgesel üretim koşulları ve arz-talep projeksiyonlarına yönelik planlanması, küçükbaş et üretiminin artırılarak kırmızı et tüketimindeki payının artırılması, hayvansal ürün ve girdi piyasalarının istikrara kavuşturulması, yem temininin ülke içi kaynaklardan sağlanması, girdi ve ürün kalitesinin artırılması, kayıt sistemlerinin ve veri kalitesinin geliştirilmesi, sektörün ihtiyaçlarına yönelik temel eğitim ve yayım çalışmalarının yetiştirici, bakıcı, ara eleman yetiştirilmesine yönlendirilmesi, yetiştirici/üretici örgütlerinin hizmet alanlarında ve pazardaki etkinliğinin güçlendirilmesi olarak gruplandırılabilir.

Rapor kapsamında Türkiye'nin 2018 yılı süt ve et üretim ve tüketim hedeflerinin belirlenmesi amacıyla 3 farklı senaryo hazırlanmıştır. Bu senaryolarda 2018 yılına dek olası süt ve et talebini karşılamak için hem hayvan varlığının hem de hayvan başına verim seviyelerinin artırılmasının gerektiği anlaşılmıştır.

Bu kapsamda Hayvancılık ÖİK Raporu; Türkiye hayvancılığının, Cumhuriyetin 100. yılı olan 2023 yılına gıda güvenilirliği ve güvenliğini temin ederek, rekabetçi ve kırsal kalkınmaya katkıyı sağlayarak girmesi yönünden de değerlidir. Onuncu Kalkınma Planı döneminde Türkiye'nin küresel bir güç olarak hayvansal üretim ve ticarete payını artırması için atılması gereken adımların Hayvancılık ÖİK'nin ortak görüşleri ile hazırlanan bu rapor ile ortaya konması hedeflenmiştir.

GİRİŞ

Dünya tarımsal üretim değeri 2010 yılında 3,3 trilyon ABD Doları'na yaklaşmış ve tüm hayvancılık sektörünün buna katkısı yüzde 34 oranında gerçekleşmiştir (Anonymous, 2012b). Hayvansal üretimin toplam protein üretimine katkısı da benzer oranda gerçekleşmektedir. Türkiye'de tarımsal üretimde yüzde 23 paya sahip hayvansal ürünlerin toplam protein üretimine katkısı da yüzde 28 civarındadır. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)'nün 2010 yılı verilerine göre dünyada hayvan varlığının gelişmiş ülkelerde azaldığı, gelişme yolundaki ülkelerde ise arttığı görülmektedir. Türkiye'de de 2004-2011 yılları arasında başlıca süt ve kırmızı et kaynağı olan sığır sayısında benzer şekilde 2,3 milyon baş artış şeklinde pozitif bir seyir gözlenmektedir. Aynı dönem içerisinde bu artışın yüzde 6'sı düzeyinde damızlık, yüzde 18'i düzeyinde besilik sığır ithal edildiği de TÜİK verilerinden anlaşılmaktadır.

Türkiye'de hayvancılık sektörünün önemli sorunları içerisinde genetik materyal ve damızlık üretimi ile hayvan başına verim düzeylerinin artırılmasına yönelik ıslah faaliyetleri ile ilgili hususlar da yer almaktadır. Dünya genelinde ve AB özelinde diğer gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında, Türkiye'nin daha düşük verim seviyelerine sahip olduğu, bu sebeple üretime katkı yapan ana türlerde genetik materyal açısından dışa bağımlılığın hala önemli maliyetleri beraberinde getirerek sürdürdüğü anlaşılmaktadır.

Küresel ticarete önemli yere sahip hayvancılık sektöründe en fazla ticarete konu olan ürünler et, süt ve deri ürünleridir (toplam yüzde 77). Uluslararası hayvan ve hayvansal ürün ticaretinde önemli alıcılardan birisi olan Türkiye hem genetik materyal, hem canlı hayvan ticaretini büyük oranda ABD, AB ülkeleri ve Kanada ile gerçekleştirmekte, çoğunluğu kanatlı eti ve yumurtadan (damızlık hariç) oluşan ihracatını ise Orta Doğu ve Afrika ülkeleri ile Türk Cumhuriyetlerine yapmaktadır. Dokuzuncu Kalkınma Planı Döneminde baş gösteren kuş gribi salgını sebebiyle Türkiye, kanatlı sektöründe AB ülkelerinde oluşturduğu ihraç pazarının bir bölümünü kaybetmiş ve ne yazık ki salgın sonrasında bu pazarlara tekrar ihracat olanağı elde edilmemiştir.

Türkiye'nin hayvancılık sektöründeki potansiyelini açığa çıkartmasındaki en önemli engel şüphesiz hayvan hastalıklarıdır. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde; kuş gribi, şap, kuduz, koyun keçi vebası (PPR), brusellozis gibi üretimin ekonomisini olduğu kadar, halk sağlığını da tehdit edebilen hastalıklara karşı mücadele programları ve projeleri yürütülmüş, kısmi başarı ve ilerleme kaydedilmiştir. Ancak hala hayvan kimliklendirme sistemi ve hayvan hareketlerinin kontrolü konusunda eksiklikler olduğu ve sorunlar yaşandığı da bilinmektedir.

Türkiye 2008 yılında hayvancılık desteklemelerinde de oldukça kapsamlı bir değişikliğe giderek hayvan başına ödenen doğrudan destek uygulamasını artırmıştır. Destek şeklinin değiştirilmesinin yanı sıra hayvansal desteklerin toplam tarımsal desteklerdeki payının giderek artırılması ve desteğe tabi alt üretim dallarının çeşitlendirilmesi, destekleme ödemelerinde örgütlenme, hayvan sağlığı gibi uyum kurallarının uygulanması Dokuzuncu Kalkınma Planı dönemindeki en önemli değişikliklerdir.

Çeşitli ülkelerle karşılaştırma yapıldığında Türkiye hayvancılığında girdi maliyetleri oldukça yüksektir ve günden güne de artmaktadır. Artan girdi maliyetlerine ek olarak; üretici-toplayıcı-besici- tüccar-işleyici-toptancı-perakendeci ve tüketiciden oluşan pazarlama zincirinde, tüketici fiyatlarında üretici payının pek çok üründe giderek azalması, üretime verilen desteklerin aslında üretimden sonraki süreçlere aktığını göstermektedir.

1. MEVCUT DURUM ANALİZİ

Türkiye’deki gelişmelerin, dünya ve AB’deki gelişmelerden bağımsız ele alınmayacak olması gerçeği ve dünyada pek çok konuda olduğu gibi hayvancılıkta da küresel gelişmelerin ülkeleri az veya çok etkilediğinin bilinmesi sebebiyle, Türkiye’de hayvancılıkla ilgili mevcut durum analizi bölümünde dünya ve AB’deki gelişmelere de yer verilmiştir.

1.1. Nüfustaki Gelişmeler

1.1.1. Dünya ve AB Nüfusu

2004-2010 yılları arasında dünya genelinde nüfusun yıllık değişim hızı (YDH) yüzde 1,2’ye yakın gerçekleşmiş olup, bu dönemde nüfus 1,07 kat artmıştır. En önemli nüfus artış hızı Afrika kıtasında (yüzde 2,3) olmuş, en düşük yıllık artış hızını ise Avrupa kıtasında (yüzde 0,2) kaydedilmiştir (Bkz. Tablo 3.1).

Tablo 1.1: Nüfus ve Nüfusun Yıllar İçerisinde Değişimi (Bin Kişi) (2004=100)

Bölge	1961	2004	2004	2010	2010	2010/2004 YDH ^b , %	Toplamdaki Payı, %
Dünya	48	6.429.754	100	107	6.895.888	1,2	100,0
Afrika	33	890.253	100	115	1.022.237	2,3	14,8
Okyanusya	49	32.995	100	111	36.592	1,7	0,5
Güney Amerika	41	366.909	100	107	392.556	1,1	5,7
Asya	44	3.900.687	100	107	4.164.252	1,1	60,4
Kuzey Amerika ^a	55	509.390	100	106	542.054	1,0	7,9
Avrupa	87	729.520	100	101	738.197	0,2	10,7
AB	79	488.850	100	102	500.679	0,4	7,3
Türkiye	43	67.236	100	108	72.752	1,3	1,1

^aKuzey Amerika kıtası, Birleşmiş Milletler İstatistik Birimi’nin Makro Coğrafi (Kıtasal) Bölgeler Sınıflandırmasına uygun olarak Kuzey ve Orta Amerika ile Karayipler’in toplamından hesaplanmıştır (Anonymous, 2011a).

^bYDH, % (Yıllık Değişim Hızı) hesaplanmasında kullanılan eşitlik, $\left[\left(\frac{M_T}{M_0} \right)^{\frac{1}{T-t_0}} - 1 \right] \times 100$ ’dür.

Kaynak: FAOSTAT (2012)

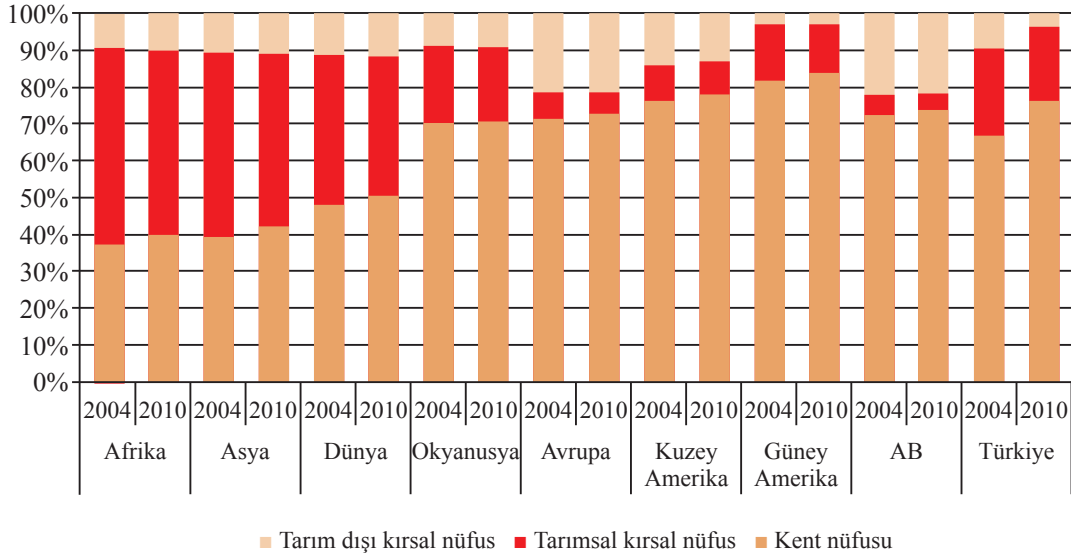
Aynı döneme ait FAO verileri incelendiğinde, kırsal nüfusun son 7 yıllık dönemde de, önceki 43 yıllık azalma seyrine devam ettiği görülmektedir. Bunun yanı sıra, son 7 yılda tarım sektöründen ayrılışın, kırdan kente göçe göre daha hızlı olduğu da gözlenmektedir. Dünyada kırsal nüfus ile tarım nüfusunun yıllık azalma hızları arasındaki parite 1:1,4 iken, bu değer Avrupa’da 1:4,5 düzeyindedir. Türkiye’de 2010 yılında toplam nü-

fusta kırsal nüfusun payı yüzde 23,7¹ (Anonim, 2011a), tarım nüfusunun payı ise yüzde 19,9'dur (Anonymous, 2012b).

Dünya genelinde tarımda çalışan nüfusun, toplam çalışan nüfusa oranı da giderek azalmaktadır. Ancak, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi Birleşmiş Milletler (BM) Gelişmiş Ülkeler (GÜ) kategorisinde yer alan ülkelerin oluşturduğu Okyanusya kıtasında, aktif tarım nüfus oranının hala yüzde 17 olması da dikkat çekicidir. Tarımda çalışan nüfusun en hızlı azaldığı kıtalar Avrupa ve Güney Amerika'dır. Benzer şekilde Türkiye'de de hızlı bir azalma durumu söz konusudur. Dünyada tarım sektöründe, çalışan nüfus içerisinde kadınların payı yüzde 43 olup, Türkiye'de ise yüzde 50 civarındadır (Şekil 1.2).

AB, 2004 yılında Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyeti (GKRC), Malta ve 8 Merkez ve Doğu Avrupa Ülkesi'nin (MDAÜ-8) katılımıyla 25, 2007 yılında da Bulgaristan ve Romanya'nın katılımıyla 27 üyeli olmuştur. AB böylece, Çin ve Hindistan'dan sonra dünyanın en kalabalık üçüncü bölgesi olmuştur.

Şekil 1.1: Kırsal ve Tarımsal Nüfusun Toplam Nüfusteki Payları ve Değişimi (%)

Not: Tarım nüfusu; tarım, avcılık, balıkçılık ve ormancılık sektörlerinde aktif olarak çalışan tüm bireylerle onların bakmakla yükümlü oldukları kişileri kapsar.

Kaynak: FAOSTAT (2012), TÜİK (2012).

Ülkelere göre değişmekle birlikte AB nüfusunun yüzde 26'sı kırsal kesimde yaşamaktadır. Buna karşın kentlere göç, Polonya, Letonya ve Slovenya dışındaki ülkelerde hala sürmektedir. Ayrıca son 7 yılda AB-27'de tarım nüfusu yüzde 19 azalmış ve

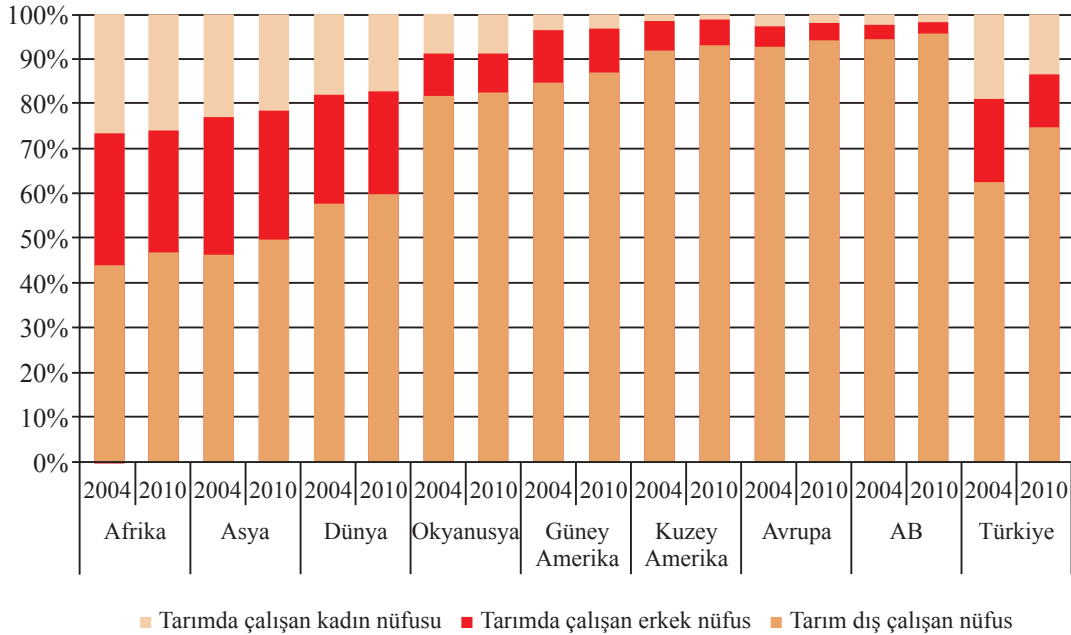
¹ Kırsal nüfus olarak TÜİK tarafından verilen belde ve köy nüfusu kullanılmıştır.

2010 yılında toplam nüfusa oranı yüzde 4,3 olmuştur. AB-27’de Polonya (yüzde 15), Portekiz (yüzde 10) ve Litvanya (yüzde 10) tarım nüfusunun toplam nüfustaki oranının en yüksek olduğu ülkelerdir. Polonya tarım nüfusundaki azalmanın en belirgin olduğu ülke konumunda olup, son 7 yılda yaklaşık 1 milyon kişi tarım sektöründen ayrılmıştır.

1.1.2. Türkiye Nüfusu

Türkiye nüfusu son 7 yıllık dönemde dünya ile benzer artış eğilimi göstermiş ve YDH yüzde 1,3 olmuştur. Türkiye nüfusu Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde toplam yüzde 8,2 artmış ve 31.12.2011 itibarıyla 74.724.269 kişi olmuştur. Türkiye’de aktif çalışan nüfus içerisinde tarımda çalışan nüfusun payı 2010 yılında yüzde 25,2 iken, 2011’de yüzde 25,5 olmuştur (Anonim, 2012b). Türkiye’nin nüfusu; AB-27’nin yüzde 15’i, kırsal nüfusun yüzde 13’ü ve tarım nüfusunun yüzde 67’si düzeyindedir (Anonim, 2012b; Anonymous, 2012b).

Şekil 1.2: Tarıma ve Tarım Dışı Çalışan Nüfusun Toplam Çalışan Nüfusta Pay ve Değişimi (%)

Not: Tarımda çalışan nüfus; tarım, avcılık, balıkçılık veya ormancılık sektörlerinde aktif olarak çalışan veya iş arayan ekonomik olarak aktif nüfustur.

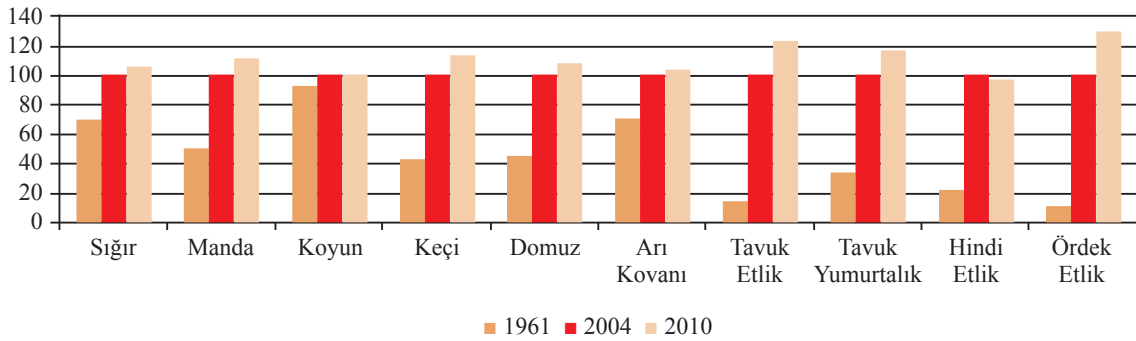
Kaynak: FAOSTAT (2012).

1.2. Hayvan Varlığı

1.2.1. Dünya ve AB’de Hayvan Varlığı

Dünyada hayvan varlığında son 7 yılda genel bir artış görülürken, sayıca azalan tek tür hindidir. Keçi ve manda sayısı, sığır ve domuza oranla daha hızlı artmış, koyun varlığı ise pek değişmemiştir. Dünyada toplam 1,5 milyar baş sığır, 195 milyon baş manda, 1 milyar baş koyun, 920 milyon baş keçi ve 66 milyon adet kovan bulunmaktadır (Bkz. Şekil 1.3).

Şekil 1.3: Dünyada Hayvan Varlığı ve Değişimi (2004=100)

Kaynak: FAOSTAT (2012).

Hayvan varlığının kıtalara dağılımına göre Asya'nın tüm türlerde dünya hayvan varlığının çoğunluğunu barındırdığı, dünya hayvan varlığının son 50 yıl içerisinde gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere yöneldiği anlaşılmaktadır.

Dünya sığır varlığının yalnızca yüzde 6'sına ve koyun varlığının yüzde 9'una sahip olan AB, hindi ve domuz varlığı itibarıyla ise sırasıyla yüzde 20 ve 16 gibi yüksek oranda hayvanı bünyesinde barındırmaktadır. AB’de 2004-2010 yılları arasında hemen tüm türlerin sayısında azalma görülmüş, ancak manda sayısı yüzde 50’den fazla artmıştır (122 bin baş). Bu dönem içerisinde sığır sayısı 2,8, hindi 16, koyun 12 ve keçi ise 1,5 milyon baş azalmıştır. AB, dünya genelindeki kovan varlığının yüzde 17'sine sahiptir.

1.2.2. Türkiye’de Hayvan Varlığı

TÜİK verilerine göre Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde tüm türlerde hayvan varlığında önemli oranda azalmanın artışa döndüğü görülmektedir. Kanatlı hayvan varlığı ise kesilen et tavuğu sayısı 2004-2011 döneminde 1,4, yumurta tavuğu sayısı ise 1,3 kat artmıştır. Bu dönemde hindi, kaz ve ördek sayısının ise 0,5-0,7 kat azaldığı da dikkat çekmektedir.

Türkiye'nin özellikle koyun ve sığır varlığında son yıllarda önemli değişim meydana gelmiştir. Özellikle 2009 yılından sonra sığır varlığının 1,7 milyon, koyun varlığının ise 3,3 milyon baş arttığı, kıl keçisinde 2009, manda varlığında ise 2010 yılından sonra keskin bir artış olduğu, 2004 yılı sonrasında kovan ve ipekböceği kutu sayılarının arttığı, domuz varlığının ise azaldığı izlenmektedir. Türkiye arılı kovan varlığı bakımından dünyada üçüncü sırada yer almaktadır. Buna karşılık günümüzde ipekböcekçiliği yapan hem köy hem de aile sayısı önemli ölçüde azalmıştır (Anonim, 2012g).

Türkiye hayvan varlığının pek çok AB ülkesine göre fazla olduğu görülebilir. Türkiye; AB sığır varlığının yüzde 12'sini barındıran Fransa ve Almanya'dan sonra 3'üncü, AB manda varlığının yüzde 25'ini barındıran İtalya'dan, AB koyun varlığının yüzde 22'si ile İngiltere'den sonra 2'nci, keçi (AB keçi varlığının yüzde 41'i) ve arılı kovanı sayısında (AB kovan sayısının yüzde 50'si) ise birinci sıradadır. AB'ye üye olduğunda Türkiye'nin hayvancılık sektöründe önemli bir yere sahip olacağı veya yerinde tedbir ve uygulamalarla hayvan varlığının fırsata dönüştürülebileceği önemli bir husustur.

Tablo 1.2: Türkiye Hayvan Varlığının Yıllar İtibarıyla Değişim İndeksi (2004=100)

Hayvan Varlığı (baş)	2004										2011/2004		2004/1991	
	1991	2004	2004	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2011	YDH, %	2004/1991
Sığır	119	10.069.346	100	105	108	110	108	107	113	123	12.386.337	3,0	-1,3	
Manda	352	103.900	100	101	97	82	83	84	82	94	97.632	-0,9	-9,2	
Koyun	160	25.201.155	100	100	102	101	95	86	92	99	25.031.565	-0,1	-3,6	
Kıl Keçisi	150	6.379.900	100	99	101	96	85	78	96	112	7.126.862	1,6	-3,1	
Tiftik Keçisi	515	230.037	100	101	91	83	69	64	66	66	151.091	-5,8	-11,8	
Tavuk (yumurta)	86	58.774.172	100	103	100	109	108	113	121	134	78.956.861	4,3	1,1	
Tavuk (etçi, kesilen)		505.412.926	100	105	97	118	120	139	167	191	963.245.455	9,7		
Hindi	80	3.902.346	100	95	83	69	83	71	75	66	2.563.330	-5,8	1,7	
Kaz	128	1.250.634	100	85	66	82	85	76	57	54	679.516	-8,3	-1,9	
Ördek	144	770.436	100	85	68	63	61	54	52	50	382.223	-9,5	-2,8	
Arı Kovanı (adet)	78	4.399.725	100	104	110	110	111	121	127	137	6.011.332	4,6	1,9	
İpekböceği(açılan kutu)	981	5.161	100	110	110	102	108	110	106	113	5.808	1,7	-16,1	
Domuz	234	4.399	100	44	31	41	39	43	35	42	1.848	4,6	-6,3	

Kaynak: TÜİK (2012), www.tuik.gov.tr

2. EKONOMİK GELİŞMELER

2.1. Hayvansal Üretim

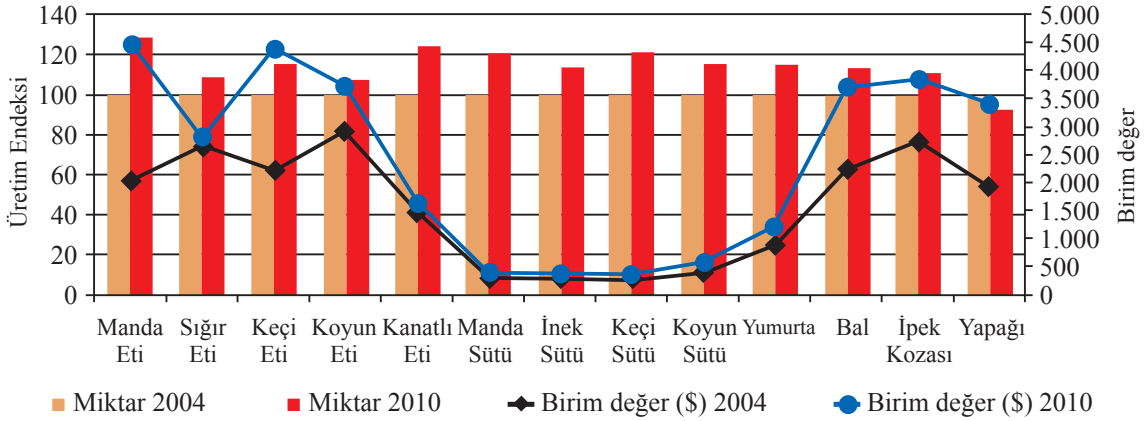
2.1.1. Dünya ve AB'de Hayvansal Üretim

FAO verilerine göre dünya tarımsal üretim değeri 2010 yılında 3,3 trilyon ABD Doları olmuş ve hayvancılık sektörünün buna katkısı yüzde 34 düzeyinde gerçekleşmiştir. Üretim değeri en yüksek ürünler inek sütü (242 milyar ABD Doları), sığır eti (163 milyar ABD Doları) ve kanatlı etidir (143 milyar ABD Doları).

2007-2010 döneminde hayvansal üretimde en önemli değişim beyaz et ile manda ve keçi eti ve sütündeki üretim artışıdır. Artışlar büyük ölçüde Asya kıtasından kaynaklanmıştır.

Son 7 yıllık dönemde üretimi azalan tek hayvansal ürün yapağıdır. Bu düşüşün nedeni ise, Avustralya ve Yeni Zelanda'daki koyun varlığının azalmasıdır. Dünyada ancak 5 bin ton civarında olan tiftik üretiminin ise yüzde 50'si Güney Afrika Cumhuriyeti'nde üretilmekte olup, dünya tiftik üretimi son 20 yılda yaklaşık yüzde 80 azalmıştır (Şekil 2.1).

Şekil 2.1: Dünyada Hayvansal Üretim Miktar (2004=100) ve Değerinin Değişimi

Not: FAO Üretim Değeri istatistiklerinde et üretimi, toplam olarak verilmekte ve tüm türlerden elde edilen etlerin toplamından oluşmaktadır.

Kaynak: FAOSTAT (2012).

Dünyada hayvansal protein üretimi², toplam protein üretiminin yüzde 40'ını oluşturmaktadır. Kuzey Amerika, Okyanusya ve Avrupa kıtaları ile Japonya, İsrail gibi ülkelerde hayvansal protein büyük oranda et kökenli olup, toplam proteindeki payı yüzde 60'tır. Buna karşılık Afrika, Asya ile Orta ve Güney Amerika kıtalarında ise bu değer yüzde 37 civarında ve et ile süt hayvansal proteine birbirine yakın oranlarda katkı sağlamaktadır.

² FAO İstatistiklerinde hayvansal protein toplamının hesaplanmasına süt ve ürünleri; sığır, manda, koyun, keçi, kanatlı ve domuz eti ile yenilebilir sakatat ve yumurta dahil edilmektedir.

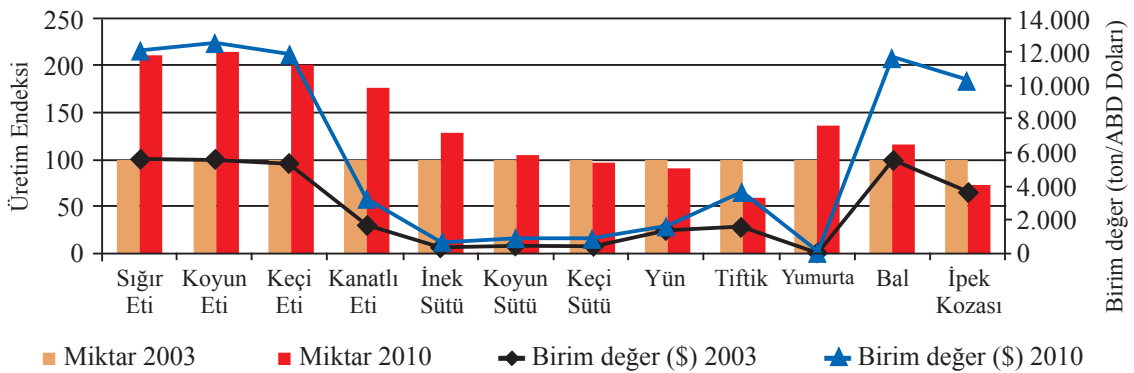
AB İstatistik Ofisi (EUROSTAT) verilerine göre yıllar içerisinde giderek küçülen tarım sektörünün AB-27 GSYİH'sında 2004 yılında yüzde 1,6 olan payı, 2010 yılında yüzde 1,2'ye gerilemiştir. Hayvansal üretim toplam tarımsal üretim içerisinde yüzde 43'lük paya sahip olup, 2010 yılındaki üretim değeri 142 milyar Avro düzeyinde gerçekleşmiştir. Bunda en büyük payı süt (yüzde 34), domuz eti (yüzde 21) ve sığır eti (yüzde 20) oluşturmuştur.

2.1.2. Türkiye'de Hayvansal Üretim

Türkiye'de tarım, avcılık ve ormancılık sektörünün GSYİH'deki payı 2004 yılında yüzde 9,3'ten 2011 yılında yüzde 7,9'a gerilemiştir. Toplam tarımsal üretimde³ hayvansal üretimin payı ise 2003 yılında yüzde 29'dan, 2010 yılında yüzde 32'ye yükselmiştir. Hayvansal üretimin 2010 yılı değeri 38 milyar TL olarak gerçekleşmiş, buna en büyük katkıyı sığır eti (yüzde 30) ve inek sütü (yüzde 30) yapmıştır.

TÜİK verilerine göre 2003 ve 2010 yıllarına ait üretimin miktar ve değeri birlikte incelendiğinde son yıllardaki en önemli ithal ürün olan ette, manda dışındaki hemen tüm türlerde birim fiyatlar yaklaşık 2 kat artmıştır. Et üretimi son 7 yılda değişen Türkiye'nin yıllık kişi başı sığır eti üretimi (manda dâhil) 4,4-8,7 kg arasında değişmiştir (Şekil-2.2). Sığırcılık sektöründe 2008'de başlayan sıkıntı, 2008-2009 arasında, toplam et üretiminde beyaz etin payının artmasına (yüzde 75) sebep olmuştur. Ancak 2010-2011 döneminde bu oranın eski seviyesinde (yüzde 66-69) gerçekleştiği görülmektedir. GTHB verilerine göre toplam kırmızı et üretiminde ithalatın payı 2010'da yüzde 8, 2011 yılında yüzde 7 olmuştur. Kırmızı et tüketiminde ise, ithalatın payı 2010'da yüzde 15, 2011'de yüzde 22'dir.

Şekil 2.2: Türkiye'de Hayvansal Üretim Miktar (2003=100) ve Değerinin Değişimi

Not: Yumurta miktar ve değerindeki birim 1000 adet yumurta üzerinden hesaplanmıştır.

Kaynak: TÜİK (2012), BESD-BİR, YUM-BİR.

³ Tarımsal üretim değeri, bitkisel ve hayvansal ürünler toplanarak hesaplanmıştır (Kaynak: Tarım İstatistikleri Özeti 2010, TÜİK)

Türkiye, diğer hayvansal ürünler sınıfında yer alan bal ve balmumu üretimi açısından dünyada önemli bir üreticidir. Nitekim dünya çam balı üretiminin yüzde 92'si Türkiye'dedir (Yücel et al., 2007). Bal dışındaki diğer arı ürünlerinden ise yaklaşık olarak yıllık 1 ton arı sütü, 1 ton propolis ve 200 ton polen üretilmektedir (Anonim, 2012h). Benzer şekilde, Türkiye, dünya yaş koza üretimi yapılan ilk 15 ülkeden birisidir. Türkiye tam üye olduğunda ipekböcekçiliği sektöründe AB içinde en büyük üretici ülke olacaktır (Anonim, 2012g).

2.1.3. Hayvan ve Hayvansal Ürünler Ticareti

2.1.3.1. Dünya ve AB

BM ticaret istatistiklerine göre hayvansal üretim uluslararası ticarete toplam küresel ticaretin yaklaşık yüzde 2'sini oluşturmaktadır. Hayvan ve hayvansal ürünlerin (genetik materyal, gıda ve tekstil sanayi ham maddeleri) 2011 yılında toplam ihracat değeri 294 milyar ABD Doları olmuştur (Anonymous, 2012a).

Genetik Materyal

Tüm hayvansal ürünler ticaretinde; genetik materyal (dondurulmuş sperması (sığır) ve damızlık canlı sığır ve domuz) ticareti yüzde 0,5 paya sahiptir. Bu ticaretin değeri 1,5 milyar ABD Doları düzeyindedir (Anonymous, 2012a).

Dondurulmuş boğa spermasının hem ithalat hem ihracatında dünyada önde olan ABD, Almanya, Hollanda gibi ülkelerin damızlık sığır ticaretinde ise, ithalattan çok ihraçta etkin oldukları görülmektedir. Bu ülkeler aynı sırayla ithalatta dünya sıralamasında 22, 10 ve 14'üncü; ihracatta 1, 2 ve 4'üncü sıralarda yer almaktadır (Anonymous, 2012a).

AB'nin dondurulmuş boğa sperması ihracatı 2011 yılında 45 milyon ABD Doları değerinde gerçekleşmiş olup, en önemli ticari ortağı ABD'dir. AB'nin ikinci en önemli pazarı olan Türkiye'ye 5,2 milyon ABD Doları değerinde satış gerçekleştirirken, kendi ithalatının büyük çoğunluğunu ABD ve Kanada'dan yapmış (yüzde 95) ve ithalatının toplam değeri yaklaşık 66 milyon ABD Doları, miktarı 9 milyon doz olmuştur. Sektörün sadece AB iç ticaretindeki değeri ise 95 milyon ABD Dolarıdır (Anonymous, 2012c).

Önemli bir damızlık hayvan yetiştiricisi olan AB-27, 2011 yılında Birlik içine 1,5 milyar ABD Doları, Birlik dışına ise 1,1 milyar ABD Doları değerinde damızlık hayvan ihraç etmiştir. AB başlıca İsviçre, Kanada ve Norveç'ten damızlık sığır ithal etmiştir (Anonymous, 2012c).

Canlı Hayvan

Damızlık hariç canlı hayvan ticareti toplam hayvansal ürünler ticaretinde yüzde 4,5 paya sahiptir. Bu kapsamda en fazla ticareti yapılan hayvan türleri domuz, koyun ve sığırdır. Türkiye 2011 yılında uluslararası koyun ticaretindeki en önemli ithalatçı olmuş ve yaklaşık 148 milyon ABD Doları değerinde 1,5 milyon baş koyun ithal etmiştir (Anonim, 2012b; Anonymous, 2012a). En önemli ihracatçı ülke ise 318 milyon ABD Doları

değeri ile dünya koyun varlığının yüzde 6'sına sahip olan Avustralya'dır. Ürdün ise dünya koyun varlığında 66'ncı sırada olmasına ve dünya koyun varlığının sadece yüzde 0,2'sini barındırmasına rağmen en fazla koyun ihraç eden üçüncü ülkedir.

Türkiye 2011 yılında yaklaşık 556 milyon ABD Doları değerinde sığır ithal etmiştir. İtalya, ABD ve Venezuela ithalat konusunda öne çıkan ülkeler olup, aynı yılda toplam 4,2 milyar ABD Doları değerinde ithalat yapmışlardır. Dünya sığır varlığının yüzde 1,4'üne sahip Fransa, canlı büyükbaş ihraç eden ülkelerin başında gelmektedir (Anonymous, 2012a).

Kanatlı hayvanlarda canlı tavuk ve hindi ticareti daha çok AB ülkelerinin etkinliğinde gerçekleşmekte iken ABD tavukta ihracatçı (188 milyon ABD Doları), hindide ise ithalatçıdır (15 milyon ABD Doları). Kanatlı sektöründeki canlı hayvan ticaretinin toplam değeri 2011 yılında 2 milyar ABD Dolarını bulmuştur (Anonymous, 2012a).

AB'nin damızlık olmayan canlı hayvan ticaretinde domuz, kanatlı ve sığır türleri, hem AB içi ve hem de AB dışı ticarete önemli bir yere sahiptir. Sadece AB içi ticarete 2011 yılında yaklaşık 2,7 milyar ABD Doları değerinde canlı sığır satılırken, domuz ve kanatlı satışları da oldukça önemli bir yer tutmuştur (Anonymous, 2012c).

EUROSTAT verilerine göre AB'nin 2011 yılında damızlık olmayan canlı sığır ihracatını en fazla gerçekleştirdiği ülkelerin başında 315 milyon ABD Doları değerinde ihracat gerçekleştirdiği Türkiye bulunmaktadır (Anonim, 2012b; Anonymous, 2012c). AB, canlı sığır, koyun, keçi ve kanatlı ihracatını genellikle Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Doğu Avrupa ülkelerine yapmaktadır (Anonymous, 2012c).

AB'de önemli bir canlı küçükbaş ithalatı olmazken, 8 milyon ABD Doları değerindeki kanatlı ithalatı Kanada ve ABD'den yapılmaktadır (Anonymous, 2012c).

Hayvansal Ürün

Küresel hayvansal ürün ticaretinin değeri (genetik materyal ve canlı hayvan hariç) 2011 yılında toplam 280 milyar ABD Doları'na yaklaşmıştır. Bu konudaki en büyük pay yüzde 35 ile ete aittir. Süt ve ürünleri ile deri ürünleri yüzde 24 ve 22 pay ile ikinci ve üçüncü sırayı paylaşmaktadır (Anonymous, 2012a).

Et ticaretinde sığır ve manda eti en büyük değere sahipken, süt ticaretinde en önemli ürünler peynir, lor, süt ve kremadır. Diğer ürünler incelendiğinde ise, ham deri ile yün ve kıl ticareti de toplam 50 milyar ABD Doları civarındadır. Hayvansal ürünler ticaretinde, ihracatçı ülkelerin çoğunlukla aynı zamanda da ithalatçı oldukları ve AB ülkelerinden özellikle Almanya, İtalya ve Hollanda'nın etkin olduğu görülmektedir. Diğer yandan hızla büyümeye devam eden Çin ve Hindistan hem ithalat hem de ihracatta üst sıralarda yer almaktadır. Hollanda, Brezilya ve Avustralya'nın ihracatları ön plana çıkarken, Japonya ve Rusya'nın ithalatçı ülkeler arasında yer aldığı görülmektedir (Anonymous, 2012a).

AB'nin hayvansal ürünler ticareti dünya hayvansal ürünler ticaretinde yüzde 14 pay almaktadır. Et ve et ürünlerinde 10 milyar ABD Doları civarında ihracat, 5,5 milyar

ABD Doları seviyesinde ithalat gerçekleştiren AB'nin başlıca ticari ortakları; ithalatta Yeni Zelanda, Brezilya ve Arjantin, ihracatta ise Rusya, Çin ve Japonya gibi ülkelerdir (Anonymous, 2012a). AB (27)'nin et ithalatında koyun ve keçi eti ile sığır eti yüzde 70'e yakın paya sahiptir. Ana ihracat ürünü ise yüzde 44 ile domuz etidir. Süt ürünleri dış ticaretinde peynir ve lor ihracatı 4,5 milyar ABD Doları ile en yüksek değere sahiptir. İpek, yün ve deri ticaretinde en önemli ürün ise AB içerisinde 7,2 milyar ABD Doları, AB dışında 5 milyar ABD Doları değerindeki ham deridir. Bunun dışında AB içi ve dışında yün ve tiftik konusunda toplam 6,1 milyar ABD Doları değerinde, 434 bin tonluk AB içi ve dışı ihracat gerçekleştirilmiştir (Anonymous, 2012c).

2.1.3.2. Türkiye

Genetik Materyal

Türkiye özellikle sığır ve tavuk genetik materyallerinde önemli bir alıcıdır. Türkiye sığır sperması ithalatında dünyada 12 inci sırada yer almakta olup, dondurulmuş boğa sperması ithalatına 2011 yılında 10,7 milyon ABD Doları ödemiştir (Anonim, 2012b, Anonymous, 2012a). Başlıca Almanya, Kanada ve ABD'den yapılan sperma ithalatı, 2002 yılında 500 bin doz düzeyindeyken, 2011 yılında bu sayı 4,3 milyon doza yükselmiştir. Bu konuda Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) dışında ihracatı bulunmamaktadır (Anonim, 2012b).

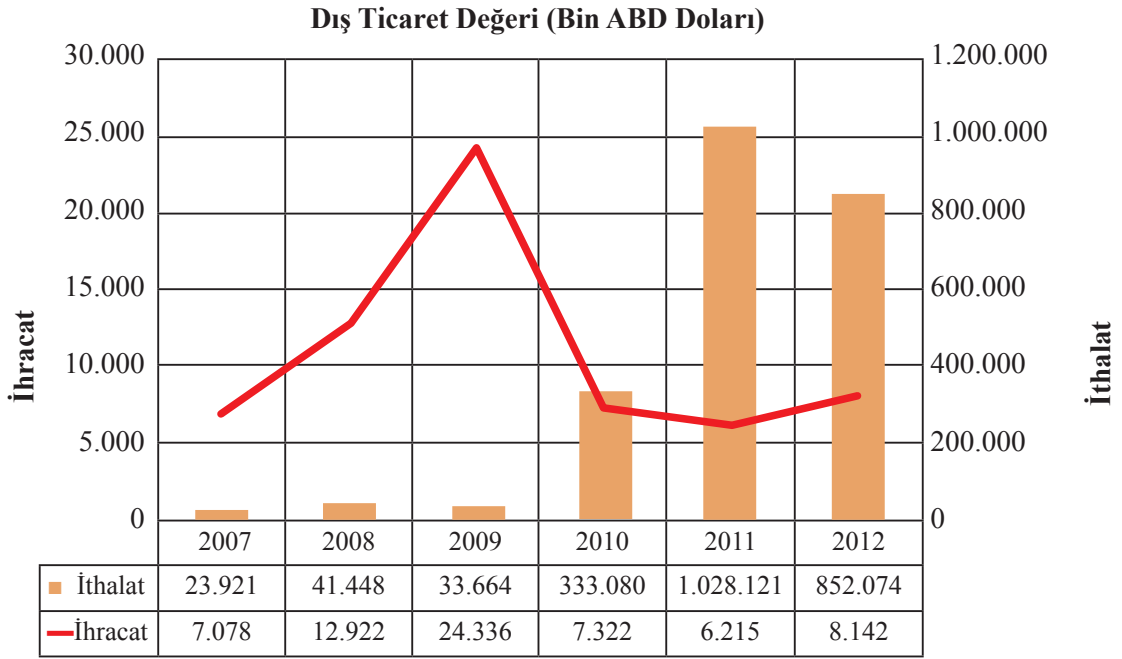
Türkiye son yıllarda önemli düzeyde damızlık sığır ithalatı yapmakta olup, 2011 yılı toplam damızlık sığır ithalatı 80 bin başa yakın ve 293 milyon ABD Doları değerindedir (Anonymous, 2012a). Damızlık sığır ithalatının yüzde 66'sı ABD'den (52 bin baş), yüzde 19'u da Avusturya'dan (15 bin baş) gerçekleştirilmiştir. Aynı yıl toplam damızlık kanatlı ithalatının (damızlık yumurta dahil) tutarı ise 34 milyon ABD Doları olmuştur. Damızlık kanatlı materyal büyük oranda AB ülkelerinden temin edilmektedir (Anonim, 2012b).

Türkiye'nin 2011 yılı toplam damızlık ihracatı yaklaşık 20 milyon ABD Doları civarındayken, toplam 72 milyon adet damızlık kuluçkalık yumurta, 922 bin adet civciv ve 5 bin kg'a yakın kovan halinde arı ihraç edilmiştir. Damızlık hayvan ihracatının yapıldığı başlıca ülkeler Irak, İsrail, Suudi Arabistan, Azerbaycan ve Özbekistan gibi ülkelerdir (Anonim, 2012b). Bunlara ek olarak, Türkiye önemli bir ipekböceği tohumu üreticisi olup, yılda yaklaşık 3000 kutu tohum ihracatı gerçekleştirilmektedir (Anonim, 2012g).

Canlı Hayvan

Türkiye ithalatın serbestleştirildiği 2010 yılından günümüze toplam 2,6 milyon başa yakın hayvan (kasaplık sığır ve koyun) ithal etmiş ve bunun karşılığında 1,3 milyar ABD Doları ödemiştir. Türkiye'nin damızlık dışındaki ticareti incelendiğinde, ithalatta sığırdan sonra koyun ve kanatlıların (damızlık olmayan kuluçkalık yumurta dâhil) geldiği, ihracatta ise, büyük oranda kanatlı hayvanların olduğu görülmektedir. Türkiye kanatlı ihracatında damızlık olmayan, kuluçkalık yumurta ile civcivi Orta Doğu ve Afrika ülkelerine, özellikle de Irak ve İran'a pazarlamaktadır (Şekil 2.3) (Anonim, 2012b).

Şekil 2.3: Türkiye'nin Canlı Hayvan İthalat ve İhracat Değerlerinin Değişimi (ABD Doları)

Kaynak: TÜİK (2012).

2.1.3.3. Hayvansal Ürün

Son yıllarda Türkiye'nin hayvansal ürünler ithalat ve ihracatında bir artış söz konusudur. Dokuzuncu Kalkınma Planı dönemi içerisinde hayvan ve hayvansal ürünler⁴ ithalatı sırasıyla 105 ve 1,9; ihracatı ise 0,85 ve 2,3 kat artmıştır. Hayvansal ürünler ihracatının ithalatı karşılayamamasında özellikle son yıllarda ithalatı artan damızlık, besilik ve kesimlik hayvan, et ve et ürünleri, ham deri, yün ve kıl, süt ve süt ürünleri önemli etkiye sahiptir. Bununla birlikte hayvansal ürünler ihracatında en önemli kalemler 2011 yılında etler ve sakatatlar, yumurta, yün ve kıl ile dokumaları ve süt ve süt mamulleri (yüzde 84'lük pay) olmuştur. Hayvansal ürünler ihracatında diğer önemli ürünler arasında başta çam balı olmak üzere bal da yer almaktadır (Anonim 2012h). Türkiye'nin başlıca hayvansal ürün ihracat pazarları Asya, Orta Doğu, Arap Yarımadası ve Avrupa'dır (Anonim, 2012b) (Bkz. Tablo 2.1).

⁴ Hayvansal ürünlerin uluslararası ticaret hesaplamalarında BM Comtrade, Eurostat ve TÜİK tarafından kullanılan Uyumlaştırılmış Mal Tanım ve Kod Sistemi (HS 2007) kapsamındaki "01 Canlı Hayvanlar, 02 Etler ve yenilen sakatat, 04 Süt ürünleri, yumurtalar, tabii bal, diğer yenilebilir hayvansal menşeli ürünler, 05 Diğer hayvansal menşeli ürünler (kıl, kemik, boynuz, fildişi, mercan, bağırsak, vb.), 41 Ham Postlar, deriler (kürkler hariç) ve köseleler, 42 Deri-sarıciye eşyası, eyer-koşum takımları; seyahat eşyası, el çantaları vb mahfazalar; hayvan bağırsağından mamul eşya, 50 İpek, 51 Yapağı ve yün, ince veya kaba hayvan kılı; at kılından iplik ve dokunmuş mensucat" fasıllar dikkate alınmıştır.

Tablo 2.1: Türkiye'nin Hayvansal Ürünler Ticareti (2011)

Hayvansal ürünler ⁴	Ürün	İthalat (ABD Doları)	İhracat (ABD Doları)
ET	Sığır	511.868.440	637.924
	Koyun	0	97.176
	Kanatlı	1.566.992	385.362.733
	Diğer	164.902	4.156.945
	Toplam	513.600.334	390.254.778
SÜT ÜRÜNLERİ	Süt ve krema	8.783.609	52.292.512
	Fermente süt ürünleri (Yoğurt, kefir, ayran..vd.)	147.802	10.952.734
	Peynir altı suyu	1.149.245	14.263.159
	Tereyağı ve diğer yağlar ^a	52.265.769	3.064.858
	Peynir ve lor	27.911.257	114.197.387
	Toplam	90.257.682	194.770.650
BAL		0	5.206.276
YUMURTA ^b		789.616	258.593.893
HAM DERİ		722.179.029	138.608.139
İPEK		44.647.119	3.538.409
YÜN VE KIL		458.349.403	204.156.193
TOPLAM HAYVANSAL ÜRÜNLER ^c		2.368.465.798	1.686.390.518

^aSütten elde edilen yağlar, sürülerek yenilen süt ürünleri

^bYumurta ticaretine ilişkin değerler damızlık ve kuluçkalık yumurta ticaretini kapsamaz. Kabuklu veya kabuksuz, soforalık veya gıda sanayi hammaddesi yumurtaları kapsamaktadır.

^cToplam hayvansal ürünler ticareti Birleştirilmiş Mal Sınıflaması (CN) 02, 04, 05 (dondurulmuş sığır sperması hariç), 41, 42, 50 ve 51'i kapsamaktadır. Tablodaki toplamı değil, tüm ürünler toplamını vermektedir. Kaynak: TÜİK (2012).

2.1.4. Hayvan Sağlığı

2.1.4.1. Dünya ve AB

Küresel hayvansal ticaretin giderek daha önemli hale gelmesi ve son yıllarda dünya genelinde ortaya çıkan hayvansal kökenli pandemiler⁵, sorunları da küreselleştirmiş ve hayvan hastalıklarına ortak çözümlerin alınmasını gerekli kılmıştır. Bu sebeple Uluslararası Salgın Hastalıklar Ofisi (OIE), Dünya Veteriner Hekimleri Birliği ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ile birlikte “Tek Sağlık - One Health” yaklaşımını bir strateji olarak benimsemiştir. Tek Sağlık kavramı veteriner ve beşeri hekimlik ile halk sağlığı, mikrobiyoloji, çevre bilim ve diğer ilgili bilim dallarında disiplinler arası bir sınırın olmadığı ve olmaması gerektiği anlayışını temel alan, dünya çapında bir halk sağlığı stratejisidir (Anonymous, 2012e,f).

⁵ Pandemi; bir hastalığın bir kıta veya birkaç ülkede aynı anda yaygın şekilde görülmesi, geniş salgın (Kaynak: Açıklamalı Tıp Terimleri Sözlüğü, Kocaturk, 1994).

Dünya hayvan sağlığı açısından Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde yaşanan en önemli gelişmelerden birisi 2011 yılında dünyanın sığır vebasından arı hale gelmesidir. İnsanlarda çiçek hastalığının eradikasyonundan sonra küresel olarak eradike edilen ikinci hastalık olan sığır vebası olmuştur. Sığır vebasından arılık OIE ve FAO tarafından ortak deklarasyonla bildirilmiştir.

OIE verilerine göre Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde dünya çapında görülen önemli hastalıklar; avian influenza, şap, batı nil humması, rift vadisi humması, BSE, kuduz, Afrika domuz vebası, mavi dil, newcastle ve ruam'dır.

Avian influenza ile ilgili en önemli gelişme 2003 sonu birkaç Güneydoğu Asya ülkesinde H5N1 tip hastalığın tekrar ortaya çıkması olmuştur. Asya kıtasında, 9 ülkede ortaya çıkan hastalık 2003-2008 yılları arasında Asya'daki evcil ve yabani diğer kanatlılara, Avrupa, Pasifik, Orta Doğu ve Afrika'ya yayılmış ve endemik⁶ olarak kabul edilmiştir. Dünya Hayvan Sağlığı Bilgi Veritabanı (WAHID) verilerine göre Ocak 2005 tarihinden günümüze kadar dünya genelinde 6 milyona yakın hayvan hastalanmış, 46 milyon hayvan ise imha edilmiştir (Anonymous, 2009c). Hastalığın halk sağlığı boyutu ile ilgili olarak WHO verilerinde hemen hepsi Asya ve Afrika'da bulunan 15 ülkede 2003-2012 yılları arasında insanlarda 608 vaka görülmüş, bunların 359'u ölümlle sonuçlanmıştır (Anonymous, 2012g).

Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde dünyada tekrar gündeme gelen hastalıkların başında BSE bulunmaktadır. Nitekim ABD'de ilk resmi BSE vakası 2003 yılında kayıtlara girmiştir (Anonymous, 2005). İsveç'te ilk vaka 2005 yılında görülmüş, Kanada, ABD, İsrail, Japonya ve Umman'da vakalar devam etmiş, buna rağmen 2006 yılında dünya çapında rapor edilen BSE vakalarının yüzde 95'inin hala Avrupa kökenli olduğu da belirlenmiştir.

Güney Amerika'da 2001 yılından sonra şap hastalığı 2004'te tekrar ortaya çıkmıştır. Konuya ilişkin önemli diğer bir gelişme ise 2007'de hastalığın Avrupa'da tekrar görülmesidir.

Bunların yanı sıra, aynı dönemde Gürcistan, Azerbaycan ve Rusya'da başlayıp, İtalya'ya kadar ulaşan Afrika Domuz Vebası ortaya çıkmıştır. Dünya genelinde önemli diğer bir zoonoz olan ve ciddi ekonomik kayıplara yol açan kuduz hastalığı, OIE hesaplamalarına göre 2006-2009 yılları arasında 82 ülkede, toplam 4370 Büyükbaş Hayvan Birimi (BBHB)⁷ hayvanın ölümüne veya imha edilmesine sebep olmuştur (Anonymous, 2009b; Anonymous, 2011f). Pek çok ülkede ya hiç görülmemiş ya da eradike edilmiş önemli bir zoonoz olan Ruam'ın 2010 yılında Bahreyn'de ilk kez görülmesi bölge açısından önemli bir vakadır.

⁶ Endemi; bir hastalığın belli bir bölgede salgın olmaksızın sık görülmesidir (Kocaturk, 1994). FAO, Bangladeş, Çin, Mısır, Endonezya ve Vietnam'ı kanatlılarda H5N1 virüsü açısından endemik kabul etmektedir.

⁷ Tüm türlerin BBHB değerleri ile BBHB Kaybının belirlenme yöntemi World Livestock Disease Atlas'da detaylı bir şekilde açıklanmıştır (<http://www.tafsforum.org/livestock-disease-atlas.html>).

OIE, Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde ani ve toplu arı ölümlerine dikkat çekmiş, dünya ölçeğinde arı kolonilerinin büyük çapta kayıplarına sebep olan çok faktörlü “Balarılarında Ani Koloni Sönmesi”nin öneminin yeterince kavranmadığına ve ticaretin artmasıyla giderek daha fazla yayılan arı hastalıklarıyla mücadelede ithalatçı ve ihracatçı ülkelerin ortak çalışmaları gerektiğine de vurgu yapmıştır (Anonymous, 2010a).

Türkiye'nin hem ithalatının önemli bir kısmını AB üyesi ülkelerden gerçekleştirmesi, hem de coğrafi olarak AB'yle sınır komşusu olması nedeniyle AB'de görülen hayvan hastalıkları Türkiye için de oldukça büyük bir öneme sahiptir. Bu çerçevede AB son 7 yılda; avian influenza, şap, schmallerberg, mavi dil gibi ciddi hastalıklarla yüzleşmiştir. Bunlara ek olarak dünyadaki vakaların yarıya yakınının görüldüğü BSE hastalığı ile Afrika domuz vebası, batı nil humması, newcastle hastalığı ile de mücadele etmek zorunda kalmıştır.

Bu dönem içerisinde Kasım 2011'de Almanya'da tanımlanan Schmallerberg virüsünün yol açtığı hastalık AB'yi hayvan sağlığı açısından en çok etkileyen olaylardan birisi olmuştur. Daha önce Avrupa'da izole edilmemiş Simbusero grubuna ait bu virüsün hakkındaki bilgilerin hastalık yayıldıktan bir süre sonra ortaya çıkarılabilmesi, Avrupa'nın sığır, koyun ve keçi sektörünü oldukça olumsuz etkilemiştir. Hastalığın çok kısa bir süre içerisinde Hollanda, Belçika, İngiltere, Fransa, Lüksemburg, İspanya ve İtalya'da tespit edilmesi pek çok ülkenin ithalatını kapatmasına sebep olmuştur. Hastalığın Temmuz 2012 itibarıyla toplam 3000 baş sığır, 2500 baş koyun ve 75 keçide tespit edildiği ve vakaların çoğunun Almanya ve Fransa'da görüldüğü bilinmektedir (Anonymous, 2012h).

2.1.4.2. Türkiye

Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde; Koyun ve Keçilerin Küpelenmesi ve Aşılama, Avian Influenza, Şap ve Kuduz Hastalıklarının Kontrolü ve Yabancı Hayattaki Kuduz Hastalığına Karşı Oral Aşılama, Brusellozis ve Tüberkülozis için Ulusal Kontrol ve Mücadele Stratejisinin Oluşturulması ve Prevalans Tespit Çalışması Projeleri yürütülmüş olup, bu çalışmalardan bazıları tamamlanmış diğerleri ise halen sürdürülmektedir.

Yine bu dönemde Türkiye sığırcılığı açısından oldukça önemli sayılabilecek bir gelişme şüphesiz Trakya'nın 2010 yılında OIE tarafından Şap Hastalığından arı bölge olarak tanınmasıdır. Ancak Türkiye'nin Trakya Bölgesi için uluslararası arılık statüsünü aldığı Mayıs 2010 sonrasında, Trakya bölgesindeki yaban hayvanlarında gerçekleştirilen inceleme sonuçlarına dayanarak “Aşılama ile Şap Hastalığından Ari Bölge” statüsü OIE tarafından 6 Eylül 2011 tarihi itibarıyla önce askıya alınmış, fakat 17 Ekim 2012 itibarıyla aşılı arılık statüsü tekrar elde edilmiştir. Bu dönem içerisinde Anadolu'da şap hastalığı görülmeye devam etmiş ve pek çok hayvan pazarı kapatılmıştır.

Avian Influenza 2005-2006 yıllarında Türkiye'de oldukça yaygın bir şekilde seyretmiş ve toplamda 9 bin kadar hayvanda hastalık tespit edilmiştir. Aynı dönemde yaklaşık 300 bin hayvanın da enfeksiyon oluşturma riskine karşı itlafına sebep olan patojenitesi yüksek avian influenza'nın son vakası resmi verilerde Nisan 2008 olarak kaydedilmiştir.

Türkiye’de Brusellozis ile Tüberkülozis hala varlığını sürdürmekte olup, diğer önemli zoonoz olan ve her yıl bahar aylarında görülen Kırım Kongo Kanamalı Ateşi hastalığı konusunda Sağlık Bakanlığı verilerine göre; 2002-2012 döneminde 7 bin civarında vaka belirlenmiş ve 400’den fazlası ölümlerle sonuçlanmıştır.

Türkiye sığır popülasyonunu 2012 yılında, geçmiş yıllara göre daha fazla görülen Bovine Efemeral Fever (Üç Gün Hastalığı), özellikle ikincil veya karma enfeksiyonlar sebebiyle ölümlere yol açmıştır. Hastalığın komşu ülkelerden sinekler vasıtasıyla bulaştığı ifade edilmiş olup, en sık görüldüğü iller; Adana, Osmaniye, Hatay, Mersin ve Şanlıurfa’dır. Bu kapsamda 2074 baş sığır itlaf edilmiş, 763 sığır ise kesime gönderilmiştir. Hastalığın aşılama yapılan hayvanlarda da görülmesi serotip⁸ değişikliğini akla getirmiş, bu konuda detaylı araştırma yapılmasına karar verilmiş, gerektiğinde hastalığın 1935’ten beri görüldüğü Avustralya’dan (Anonymous, 2012k) aşı ithal edilmesi planlanmıştır (Anonim, 2012i).

Türkiye’nin önemli hayvansal üretim dallarından olan arıcılıkta, tüm dünyada olduğu gibi Varroosis büyük ekonomik kayıplara neden olmakta ve ülke arıcılığını tehdit eden önemli dış parazit hastalıklarından biri olarak kabul edilmektedir. Türkiye’de ilk olarak 1978 yılında görülen parazit sebebiyle 2 yıl içerisinde toplam 600 bin koloni, 7.500 tona yakın ürün kaybedilmiştir (Anonim, 2012i). Türkiye’de halen Varroosis’e bağlı kayıpların sadece mücadele giderleri göz önüne alındığı takdirde yıllık 12 milyon TL’ye yakın olduğu tahmin edilmektedir. Bununla birlikte, hastalıklı kovanlarda meydana gelen verim kaybı ve arı varlığındaki azalma da önemli ekonomik etkilere yol açmaktadır (Anonim, 2012h).

⁸ Bakteri ve virüslerin alt tür seviyesindeki birbirinden farklı çeşitlemelerine serovar veya serotip adı verilmektedir.

3. SEKTÖREL POLİTİKAYA İLİŞKİN GELİŞMELER

Son dönemde dünyada tarım sektörüne ilişkin önemli konuların başında; uluslararası tarım ticareti, gıda krizi, açlıkla mücadele, gıda güvenliği, iklim değişikliği, hayvan sağlığı ve gıda güvenilirliği, biyoteknoloji, genetiği değiştirilmiş tohum/ürün ticareti ile insan sağlığı ve çevreye etkileri, DTÖ Tarım Müzakereleri gelmiştir. Ayrıca, tarımın sosyal ve çevresel önemi, toprak gaspı ve üreticilerin toprağa erişimi, küçük ve orta ölçekli aile işletmeciliğinin önemi, üreticinin ürünlerini doğrudan tüketiciye pazarlaması ve pazara erişim, geleneksel üretim/organik üretim, üretimde tekelleşme ve endüstriyel üretimin insan, hayvan ve çevre açısından etkileri, özellikle dezavantajlı ve dağlık bölgelerden göç ve bu bölgelerde hayvan ve bitki çeşitlerinin gelişmemesi gibi konular diğer önemli konulardır.

3.1. Dünya Ticaret Örgütü

1995 yılında Uruguay Turu ile başlayan DTÖ Tarım Anlaşmaları süreci kapsamında tıkanan görüşmelerin 2001 Doha Bakanlar Konferansı'nda yeniden başlatılmasına karar verilmiş, 2003 yılında Cancun'da gerçekleştirilen konferansta ise, özellikle tarım sektöründeki anlaşmazlıklar sebebiyle görüşmeler başarısız olmuştur. 2005'te Kenya'da gerçekleştirilen toplantılarda tarım sektöründe atılacak adımlar ile ithalat tarifelerinin düşürülmesi için muhtemel formülasyonlar belirlenmiştir. İlerleyen dönemde Hong Kong'daki tarımla ilgili müzakerelerin temelinde; pazara girişte tarife indirimi ve kotaların kaldırılması, ihracat sübvansiyonları ve krediler ile gıda yardımları gibi gizli destekler ile iç pazar desteklerinin kaldırılması görüşmelerde öne çıkmış, ancak ilerleme kaydedilememiştir. Doha Turu'nun sonuçlandırılması için bir adım olarak görülen Temmuz 2008 Paketini takiben hazırlanan teklifler ve formülasyonlar gözden geçirilerek yeniden üyelere gönderilmiş, fakat 2011'e kadar yine bir gelişme olmamıştır. 2011'de Tarım Görüşmelerinin yeni Başkanı Walkers 2008'de anlaşılabilen noktaları belirterek yeni bir taslak oluşturmuş, 2012 yılında ülkelerin tarım görüşmeleri konusunda daha fazla zamana ihtiyaçları olduğu bildirilmiştir.

3.2. ABD

ABD, 4 veya 6 yılda bir Tarım Kanunu (Farm Bill) yayınlayarak tarım ile ilgili tüm politikalarını düzenlemektedir. Bu konuda en önemli husus ise, hala uygulamada olan 2008 Tarım Kanunundaki hayvancılık politikalarında en fazla yeri alan ve stratejik olarak kabul edilen süt üretimidir. Kanun kapsamında ayrıca, Süt Gelir Kaybı Sözleşmesi (MILC), hayvansal ürünlerde ihracat teşviki programı, ithalatta korumacı vergi ve kota uygulamaları bulunmaktadır. Yanı sıra, yün, tiftik ve bal için Ürün Kredi Kurumu'ndan (CCC) ürün-garantili faizsiz kredi alınabilmektedir. Bunun dışında Kanuna göre ABD'de pazarlanan etlerin ülke olarak menşeinin etiketlerde belirtilmesi zorunludur.

3.3. AB

AB; OTP'nin 2003 ve 2008 reformları, tüketici ve pazarın taleplerine göre üretimi yönlendirerek, DTÖ kurallarıyla uyumlu olarak tarım sektörünü desteklemeyi öngörmektedir. Bunu yaparken de çevre ve hayvan refahını dikkate alarak, kırsal kalkınmaya büyük

önem vermekte, son yıllardaki gıda krizleri sebebiyle risk yönetimine odaklanmakta ve Avrupa'da gıda güvenilirliği kadar güvenliğini de yeniden ön plana almaktadır.

Özellikle 2004-2007 döneminde AB'ye üye olan 12 ülke nedeniyle küçük ve orta ölçekli işletmeler ile aile işletmelerinin sayısı artmış, diğer yandan Fransa, İtalya ve benzer ülkelerde aile işletmeleri büyük işletmelerle rekabet edemeyerek sektörden ayrılmak zorunda kalmışlardır. Bu kapsamda OTP'nin 2013 sonrası reformu ile ilgili tartışmaların odağına; doğrudan ödeme yapılan üreticilerin aktif üretici olup olmadığı tartışması ile AB'nin desteklerinin büyük, endüstriyel işletmelere gittiği yönünde eleştiriler oturmıştır.

AB'nin tarım desteklerinde doğrudan ödemeler 56 milyar ABD Doları (üretimden bağımsız, hayvan sağlığı, çevre ve hayvan refahı kurallarına uyum gerekliliği-Çapraz Uyum) ile önemli yer tutmaktadır. Üretime bağlı ödenebilen hayvancılık destekleri etçi sığır ve dana ile koyun ve keçi primleri ile daimi mera desteklemeleridir. Fakat OTP içerisinde en önemli piyasa desteği Ortak Piyasa Düzenleri (OPD)'dir. Süt ve mamulleri, sığır ve dana eti, koyun ve keçi eti, domuz eti, kanatlı eti, yumurta ve bal OPD kapsamındaki hayvansal ürünlerdir.

AB 2006-2010 Hayvan Refahı Eylem Planı'nda başlatılan ve sektörü etkileyen uygulama; yumurta tavukçuluğunda kafes sisteminin yasaklanmasıdır. Bu yasak, 2012 sonuna kadar geleneksel kafeslerde üretimin bitirilerek, zenginleştirilmiş veya uyumlaştırılmış kafeslerde üretime geçişi öngörmektedir. Ancak, sektörde yaratacağı olumsuzluklar sebebiyle, AB'nin bu uygulamayı yaklaşık 30 yıldır erteleyerek 2012 yılına dek uzattığı da bilinmelidir. Ayrıca, hayvan nakillerinde seyahatin 8 saati geçmemesi ve kesimde hayvan refahı ile ilgili olarak kesimhanelerde bir sorumlunun görevlendirilmesi de önemli diğer uygulamalardır.

AB'nin ıslah çalışmalarındaki önemli bir uygulaması da soy kütüklerinin tutulması ve veri kalitesine yönelik laboratuvar testlerine devlet yardımı yapılmasına izin verilmesidir⁹.

3.4. Türkiye

Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde hayvancılık politikaları Türkiye'de ilk defa olmak üzere 2006 yılında yayınlanan 5488 sayılı Tarım Kanunu ile yürütülmeye başlamıştır.

Tarım sektörüyle ilgili olarak 2004-2012 yılları arasında; 5200 sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu (2004), 5262 sayılı Organik Tarım Kanunu (2004), 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu (2004), 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu (2005), 5648 sayılı Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun (2007), 5977 sayılı Biyogüvenlik Kanunu (2010) ve 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu (2010) çıkarılmış olup, 4631 sayılı Hayvan Islahı Kanununun 5996 sayılı Kanununun bir bölümü haline getirilmiş olması önemli bir durumdur.

⁹ Tarım ürünlerinin üretim, işlenme ve pazarlanmasında çalışan küçük ve orta ölçekli işletmelere devlet yardımları verilmesi ile ilgili Avrupa Topluluğu (AT) Anlaşması'nın 87 ve 88'inci maddelerinin uygulanmasına dair 23 Aralık 2003 tarih ve 1/2004 sayılı Komisyon Yönetmeliği, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:001:0001:0016:EN:PDF>

Bu dönemde sektöre ilişkin diğer gelişmeler olarak; Organik Tarım Bilgi Sistemi (2005) ile Arıcılık (2008), Süt, Damızlık Koyun ve Keçi Kayıt Sistemleri (2009), Gıda Güvenilirliği Bilgi Sistemi (2007), 174 Alo Gıda Hattı (2009), Hayvansal Biyoteknoloji Merkezi (2010), Veteriner Sınır Kontrol Noktaları (2010) ve Ulusal Gıda Referans Laboratuvarının (2010) kurulması sayılabilir. Ayrıca, 2005'ten itibaren meraların, ıslah edilmesi koşuluyla 25 yıla kadar kiralanabilmesi sağlanmıştır. Bununla birlikte, GAP BKİ Başkanlığınca AB'den sağlanan fon ile Diyarbakır-Kulp ilçesinde ipekböcekçiliğinin yaygınlaştırılmasına yönelik bir proje başlatılmış ve ipek ipliği çekim fabrikası kurulmuştur (Anonim, 2012g). Arıcılık konusunda ise; ormancılık faaliyetlerinde arıcılık için uygun bitkilerin korunmasına özen gösterilmesi, arıcılık bölgelerinde uygun türlerin karışıma katılmasının ağaçlandırma ve rehabilitasyon çalışmalarında dikkate alınması, fidan üretiminde arıcılığa faydalı türlere öncelik verilmesi ve çam balı üretim bölgelerinde Çam Pamuklu Koşnili'nin yayılış alanlarına zarar verecek uygulamalardan kaçınılması önemli gelişmelerdir (Anonim, 2012j).

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, 2011 yılında yeniden yapılandırılmış ve Bakanlık Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı adını almış, hayvancılık ile doğrudan ilgili olarak Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü ile Hayvancılık Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Bu dönemde Tarım Strateji Belgesi (2006-2010) ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Stratejik Planı (2010-2014) çıkarılmış, Stratejik Planda; Tarımsal Üretim ve Arz Güvenliği, Gıda Güvenilirliği, Bitki ve Hayvan Sağlığı, Kırsal Kalkınma ve Kurumsal Kapasite temel alanlar olarak belirlenmiştir.

3.4.1. Hayvancılık Destekleri

Toplam tarımsal desteklerde hayvancılığa ayrılan pay 2004 yılında yüzde 8 iken, 2011 yılında bu oran yüzde 24,4 olmuştur. Hayvancılık destekleri Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde 2008 yılına kadar 2005/8503 sayılı BKK ile yürütülmüş, ardından 15 Nisan 2008 tarihli ve 2008/13489 sayılı Karar ile desteklemeler büyük oranda hayvan başına verilmeye başlanmıştır. Hayvancılık destekleri içerisinde 2011 yılında en büyük paya yüzde 26 ile süt teşvik primi sahip olup, bunu sırasıyla yüzde 20 ile büyükbaş hayvan desteği, yüzde 15 ile yem bitkileri üretim desteği izlemektedir (Bkz. Tablo-3.1).

Bu dönemde Türkiye canlı hayvan, et ve damızlık ithalatı başlamış ve ilk ihale duyurusunun yapıldığı 28 Nisan 2010 tarihinden günümüze kadar hem gümrük vergileri ve referans fiyatları, hem ithalatın gerçekleştirileceği ülkeler ve hem de ithal edilebilecek hayvanların teknik özellikleri pek çok kez değiştirilmiştir (Akman, 2011). Gümrük tarifesinde yapılan son değişiklik 30 Ekim 2012 tarihli ve 28452 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 2012/3758 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile sığır karkas etlerinde gümrük vergisi oranları yüzde 75'ten yüzde 100'e, kasaplık erkek danada yüzde 15'ten, diğer sığırlarda¹⁰ yüzde 0'dan, kuzu ve koyunlarda ise yüzde 20'den yüzde 40'a yükseltilmiştir.

¹⁰ Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu Cetveli (GTİP) 2012 sınıflandırmasında 0102.29.99.00.00 kodu ve "Diğerleri" başlığı ile belirtilen "damızlık veya kasaplık olmayan diğer sığırlar, ağırlık > 300 kg"ı kapsamaktadır.

Tablo 3.1: Türkiye’de 2011/2012 Yıllarında Verilen Hayvancılık Destekleri (TL)

DESTEKLEMELER VE PRİM KONULARI		2011		2012	
Anaç Koyun Keçi Desteği (TL/baş)		15		18	
Besilik Erkek Sığır Desteği (TL/baş erkek)		300		300	
Süt Desteği (TL/l)	Büyükbaş Hayvan Sütü	İlk üç ay	0,08	Soğutulmuş	0,06*
		Dokuz ay	0,06	Soğutulmamış	0,04*
	Küçükbaş Hayvan Sütü	0,15		0,15	
Manda				0,15	
Buzağı Desteği (TL/baş)	Suni Tohumlamadan ve Etçi Irklardan Doğan Buzağı Desteği	-		75	
	Döl kontrolü projesi kapsamındaki Suni Tohumlamadan Doğan Buzağı - İlave	-		25	
	Suni Tohumlamadan Doğan Çevirme Melezi İlave	-		75	
	Suni Tohumlamadan Doğan Çevirme Melezi	150		-	
	Suni Tohumlamadan Doğan Buzağı	75		-	
Bombus Arısı (TL/koloni)		60		60	
Balarısı (TL/kovan)		7		8	
Projeli Damızlık Koyun-Keçi (TL/Baş)		40		-	
Anaç Sığır Desteği (TL/baş)	Anaç Sığır	225		225	
	Sığır Soy Kütüğü İlave	50		60	
	Etçi ırklar	-		350	
	Manda (Baş)	300		350	
Tiftik Üretimi Desteği (TL/kg)	Oğlak Tiftiği	15			
	Ana Mal (İnce, İyi)	14		-	
	Tali	10			
	Tiftik	-		17	
İpekböcekçiliği (TL/kutu-kg)	Tohum (Kutu)	30		30	
	Yaş Koza (kg)	20		20	
Süt Fiyat Düzenlemesi (süt tozu) Desteği (TL/ton)		Bakanlıkça Belirlenmektedir.(2009-2010-2011 ve 2012 yıllarında 73.984 ton süt tozu kotası verilmiş olup, üretilen 56.733 ton süt tozuna 151,7 milyon TL destek ödenmiştir.)			
		(2011 yılı 1.950-2.450 TL/ton)			

*2012 yılı ilk altı aylık dönemi kapsamaktadır.

Kaynak: GTHB (2012)

3.4.2. Pazarlama

Konuya ilişkin olarak son dönemdeki en önemli gelişme; faaliyetleri arasında “sektörde piyasa ve fiyat istikrarının sağlanması için piyasa şartları göz önünde bulundurularak gerekli çalışmaları yapmak” yer alan, ürün konseylerinin kurulmasıdır. Hayvansal üretimle ilgili olarak kurulan konseyler Ulusal Süt Konseyi ve Ulusal Kırmızı Et Konseyi’dir. Kanatlı ve Ürünleri Ulusal Konseyi ise kurulum çalışmalarına 2010 yılından bu yana devam etmektedir.

Hayvansal ürünlerin pazarlanması konusunda Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde gerçekleştirilen diğer uygulamalar; çiğ sütün değerlendirilmesi amacıyla süt tozu yapımının desteklenmesi, sanayiye giden kayıtlı süt miktarının ve kalitesinin artırılmasına yönelik süt desteği verilmesi, okul sütü kampanyası gerçekleştirilmesi sayılabilir. Bunlara ek olarak Kırsal Kalkınma ve Yatırımların Desteklenmesi Programı kapsamında işleme tesislerinin; işleme ve paketlemeye yönelik projelerine hibe desteklemesi yapılmıştır.

3.4.3. Örgütlenme

Türkiye’de üç farklı yasal zemine dayalı olarak kurulmuş olan; kooperatif, yetiştirici birlikleri ve üretici birlikleri şeklindeki yapılanma sürmektedir. Bununla birlikte, farklı amaçlarla kurulmuş dernek statüsündeki sivil toplum örgütleri de sektörde yer almaktadır.

Son dönemde örgütlenme hususunda temel ve yapısal sorunlara ilişkin önemli bir ilerleme olmamış, ancak örgütlerin desteklemelerden pay almalarına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Bu amaçla 2005’ten itibaren Birlik ve/veya Kooperatif üyesi yetiştiricilerden, alınan desteklerin binde 1’i oranında kesinti yapılarak bu miktarın örgütlerinin Merkez Birliği’ne aktarılması sağlanmış, bu uygulama 2012 yılında genişletilerek binde 1 Merkez Birlikleri’ne, binde 1 de yerel örgütlere aktarılmaya başlanmıştır.

Bu dönemde GTHB, büyükbaş ve küçükbaş damızlık hayvancılık, arıcılık ve besiciliğe yatırım yapacak kooperatiflerin düşük faiz ve uzun vadeli olarak borçlandırılarak, Bakanlık bütçesinden desteklenmesine ve aynı konularda Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu kaynakları ile de destekleme uygulanmasına devam edilmiştir.

Yine bu dönem içerisindeki en önemli değişiklikler arasında; 5200 sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu’na 2011 yılında eklenen “Bakanlık, Birlikleri ve Merkez Birliklerini uygun göreceği müfettiş, kontrolör ve denetçiler vasıtasıyla denetleyebilir. Ayrıca Merkez Birlikleri kendilerine üye olan birlikleri denetleyebilir.” şeklindeki ek fıkra, Hayvan Islahı Kanununa bağlı kurulan Islah Amaçlı Hayvan Yetiştirici Birlikleri’nin 5996 sayılı Kanun kapsamına alınması ve konuya ilişkin olarak 2011 yılında yayımlanan Yönetmelik sayılabilir.

3.4.4. Organize Hayvancılık Bölgeleri

Organize Hayvancılık Bölgeleri (OHB) ile ilgili çalışmalar, 26.11.2004 tarihli ve 25652 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Milli Emlak Genel Tebliğ (Sıra No: 285) ile

başlamıştır. Bu Tebliğin, “Organize Hayvancılık Faaliyetleri İçin Yapılacak Satışlar” alt başlığında Organize hayvancılık faaliyetinin tanımı; “canlı türlerin üretilmesi, beslenmesi, geliştirilmesi ve diğer her türlü faaliyetlerle ekonomik değere sahip hale getirilmesi, hayvancılık faaliyeti için ihtiyaç duyulabilecek yem bitkilerinin her türünün araştırılması, geliştirilmesi ve yetiştirilmesi faaliyetleri ile bu faaliyetlerin bir arada veya ayrı ayrı gerçekleştirilmesi olarak değerlendirilecektir” şeklinde açıklanmıştır (Anonim, 2012i).

OHB ile ilgili ikinci adım ise 01.11.2005 tarihinde atılmış ve mülga Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ve mülga Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından imza altına alınan “Tarıma Dayalı İhtisas Sanayi Bölgeleri Kurulmasına Yönelik Protokol” ile resmileştirilmiştir. Ancak, Protokolle yürütülmesi düşünülen bu yapılanmaların kanuni dayanağı olmadan yürütülemeyeceği anlaşılmış, bu sıkıntının aşılması için 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu’nda Değişiklik Yapan Kanun Tasarısı ile Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgesi (TDİOSB) kurulmasına imkân tanıyan yasal düzenleme, 23.10.2008 tarihli ve 5807 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Anonim, 2012j).

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından belirlenen Organize Sanayi Bölgeleri 2011 Yatırım Programına bakıldığında Kars Besi, Afyonkarahisar-Bolvadin Süt Sığırcılığı, Ankara Çubuk Hayvancılık İhtisas, Amasya-Suluova-Besi, Diyarbakır Tarıma Dayalı İhtisas Besi Süt, Erzurum Merkez Besi ve Eskişehir Beylikova Besi OHB’ne yaklaşık 20 milyon TL’lik ödenek ayrıldığı görülmektedir (Anonim, 2012k).

3.4.5. Hayvancılık Sigortaları

Tarım Sigortaları Kanunu 21.06.2005 tarihli ve 25852 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kapsamda oluşturulan Tarım Sigortaları Havuzu tarafından teminat alınan riskler genel anlamda doğal afetler ile hayvan hastalıklarının neden olduğu zararlardır. Ancak anthrax ve kuduz hariç ihbarı mecburi hastalıklar, hırsızlık ve kaybolma, kalıtsal anomalilere bağlı kayıplar, biyolojik ve kimyasal zehirlenmeler, beslenme bozuklukları veya yetersizlikleri ve teknik şartlara uyulmayan durumlar teminat dışında tutulmaktadır. Sigorta kapsamına girecek büyükbaş ve küçükbaş hayvanların ön soy kütüğü veya soykütüğü ile Türkvat Hayvan Kayıt Sistemi’ne kayıtlı olmaları ve kümes hayvanlarının kapalı sistemde, biyogüvenlik ve hijyen tedbirleri alınmış tesislerde yetiştirilmeleri gerekmektedir. Hayvancılık sigortalarının yaygınlaştırılması amacıyla sigorta prim ödemelerine 2006 yılından bu yana yüzde 50 prim desteği sağlanmaktadır. Tarım Sigortaları Havuzu’nun (TARSİM) uygulanmaya başladığı 01.06.2006 tarihinden bu yana Büyükbaş Hayvan Hayat ve Küçükbaş Hayvan Hayat Sigortalarındaki gelişim Tablo 3.2’de verilmiştir. Besi sığırları ve küçükbaş hayvanlar 2011 yılından itibaren TARSİM kapsamına alınmıştır. Bu sebeple sigortalılık oranının önümüzdeki yıllarda artması beklenmektedir.

Tablo 3.2: TARSİM’de Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Hayat Sigorta Sayısının Gelişimi

Yıllar	Büyükbaş Hayvan Hayat Sigortası		Küçükbaş Hayvan Hayat Sigortası	
	Prim Tutarı (TL)	Sigortalı Hayvan Sayısı	Prim Tutarı (TL)	Sigortalı Hayvan Sayısı
2006	1.467.098	6.489	0	0
2007	14.197.460	54.499	0	0
2008	20.089.686	71.955	0	0
2009	32.838.346	112.198	0	0
2010	80.763.074	188.436	0	0
2011	165.800.932	361.259	6.288.201	68.565
2012	154.303.145	379.575	21.792.326	287.505
Toplam	469.459.741	1.174.411	28.080.527	356.070

Kaynak: TARSİM (2012)

Hayvancılık sigortalarının gelişimi açısından sorunlu olan başlıca konular hayvan hastalıkları, yoğun hayvan hareketleri, kayıt sisteminin yetersizliği, bütçe, gerekli araç ve donanım yetersizliği ile yetiştirici örgütlerinde konu ile ilgili çalışacak personelin hem sayı hem eğitim anlamında yetersiz olmasıdır (Anonim, 2012p). Sayılan bu sorunların çözülmesine ek olarak, mevcut sigorta kapsamının genişletilmesi ile de sigorta ettirilen hayvan sayısının artması sağlanabilecektir.

3.4.6. Uluslararası İlişkiler

Türkiye DTÖ’nün Tarım Görüşmeleri’nde G-33 (Gelişme Yolundaki Ülkeler (GYÜ)’in oluşturduğu ve GYÜ’ler için esneklik talep eden) grubunda yer almaktadır. DTÖ Ticaret Politikası Raporu’nda belirtildiği üzere, Türkiye DTÖ yükümlülüklerini takip etmekte ve bu amaçla kırsal kalkınma desteklerini giderek artırmaktadır. Ancak tarımsal desteklerin giderek artıyor olması konusuna da dikkat çekilmektedir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde Türkiye, AB ile müzakerelerde ilerleme kaydetmiş, bu kapsamda Gıda Güvenilirliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Faslı (12’nci fasıl) açılış kriterleri yerine getirilerek, 30.06.2010 tarihinde fasıl müzakerelere açılmıştır. Bununla birlikte AB’nin 2011 ve 2012 yılı ilerleme raporunda hayvancılık ile ilgili öne çıkan olumlu konuların başında Bakanlığın yeniden yapılandırılmasının tamamlanması ile istatistik ve OPD ile ilgili çalışacak personel sayısının artırılması, Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu’nun yürürlüğe girmesi, büyükbaş hayvan, sığır eti ve diğer hayvansal ürünlerdeki ithalat yasağının kaldırılması ve AB’den ithalatların artması, hayvan hareketleri ve gıda güvenilirliği gibi konularda resmi kontrol sisteminin güçlendirilmesi, Veteriner Sınır Kontrol Noktaları konusunda gerekli mevzuatın yürürlüğe girmesi, sığır, koyun ve keçilerin kimliklendirilmesi, kayıt altına alınması ve bunların

denetimi ile ilgili mevzuatın yayımlanması, şap hastalığına yönelik sıkı tedbirlerin uygulanması, hayvan hastalıkları zamanında bildirimlerinin devam edilmesi, ulusal kalıntı izleme planının uygulanması ve izlenmesi ile laboratuvar performansının geliştirilmesi, tarımsal gıda işletmeleri için ulusal modernizasyon planı oluşturulması, ıslah ve hayvan refahı ile hijyen paketi alanlarında mevzuatın çıkarılması gelmektedir. Buna karşın özellikle Tarım ve Kırsal Kalkınma Faslı'nın (11 inci fasıl) müzakereleri bakımından kilit unsur olan tarımsal destek politikalarının OTP'ye uyarlanmasına yönelik bir strateji geliştirilmesi, ortak piyasa düzenlerinin oluşturulması, 12 nci fasılda da yer alan Nakledebilir Süngerimsi Ensefalopati (TSE) testleri, ev ve süs hayvanlarının ticari olmayan hareketlerinin kontrolü, veteriner denetim finansmanı konularında sınırlı ilerleme kaydedildiği belirtilmiştir. Ek olarak, Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar (GDO) ile ilgili çıkartılan mevzuatın AB ile uyumlu olmadığı da belirtilmiştir.

Türkiye, AB ile ilişkilerin yanı sıra pek çok ülkeyle, ortak projeler yürütülmektedir. Bu ülkelerle öncelikle hayvan sağlığı ve veterinerlik konularında ikili anlaşmalar imzalanmıştır. Bu dönemde, Ulusal Süt Konseyi'nin kurulmasını takiben Uluslararası Süt Ürünleri Federasyonu'na üye olunmuştur.

3.4.7. Hayvancılık İstatistikleri

5429 sayılı ve 18.11.2005 tarihli Türkiye İstatistik Kanunu 2005 yılında yayımlanmış ve son şekli ile AB'ye uyumlu hale gelmiştir. Yeni kanun kapsamında istatistiklerdeki kalite gereklilikleri, istatistikî ilkeler ve veri yayımlama takvimi ile erişilebilirlik gibi konularda AB standartları temel alınmakta ve buna yönelik uygulamalar gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

Tarım alanında en önemli sorun 2011 yılında yapılması beklenen tarım sayımının yapılamamış olmasıdır. Nitekim tarım sayımlarının 10 yıllık aralıklarla yapılması hem AB hem BM tarafından talep edilmektedir. Bununla birlikte Tarım Sayımının 2014 yılında, üç yıl gecikmeli olarak yapılması planlanmaktadır.

Tarım Sayımı yapılamamış olmasının yarattığı bir diğer sorun ise, hayvancılık istatistiklerinde verim seviyelerinin hala 2001 Tarım Sayımı'ndan elde edilen verilere dayalı tahmin edilmesidir. Özellikle hayvan sayıları, üretim miktarları, üretici fiyatları gibi bazı istatistiklerde verilerdeki keskin değişimlerin sebeplerinin yeterince açıklanamaması ve verilerin güvenilirliğinin il ve ilçe teşkilatlarındaki personelin veri toplama bilgisine dayalı olması bu konudaki darboğazlardır. Ülkemizde güncel, dinamik ve sürdürülebilir bir tarımsal işletme kayıt sisteminin bulunmaması da yapılması hedeflenen birçok çalışmayı engellediği gibi yürütülen çalışmalarda da isabetin düşük olmasına neden olmaktadır.

Tarım İstatistiklerinin güvenilirliğinin artırılması, AB ile müzakerelerde de Tarım ve Kırsal Kalkınma Faslı'nın açılış, İstatistik Faslı'nın ise kapanış kriteri olarak üyelik öncesi bağlayıcı koşullardan birisidir (Saçlı, 2009). AB'nin Türkiye 2011 İlerleme Raporu'nda tarım istatistikleri konusunda bir stratejinin kabul edilmemiş olması eleştirilmektedir.

Bununla birlikte GTHB kurumsal kapasitesini güçlendirmek ve tarım istatistiklerinin kalitesini artırmak için GTHB bünyesinde bulunan tüm bilgi sistemlerinin, tek veritabanı altında toplanmasını sağlayacak olan Tarım Bilgi Sistemi (TBS) kurulum çalışmalarına başlanmış olup, çalışmalar hızla sürdürülmektedir.

Bu dönemin olumlu gelişmelerden birisi de TÜİK'in 3 aylık kırmızı et ile aylık kümes hayvancılığı ve süt ürünleri üretim istatistiklerini düzenli olarak yayınlamaya başlamasıdır. Ancak TÜİK verilerine erişimde bürokratik ve teknik zorluklar hala sürmektedir.

3.4.8. Ev ve Süs Hayvanları

Türkiye'de kedi ve köpek gibi başlıca ev hayvanlarını ilgilendiren düzenlemeler temel olarak 01.07.2004 tarihli ve 25509 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu ile ele alınmıştır. Mevcut hali ile Kanun; hayvanların sahiplenilmesi ve bakımı, sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanların korunması, izin verilen ve verilmeyen müdahalelerin belirlenmesi, deneyler, ticaret, eğitim, kesim ve öldürülmesine ilişkin kuralları ortaya koyan uygulamaları içermektedir. Ancak ev ve süs hayvanları ile egzotik hayvanlar ve bu hayvanlarda kullanılacak ilaçların "Ev Hayvanı (Pet) Satış Mağazaları"nda satışının kontrol ve denetimlerindeki etkinsizlik, hayvanların sahiplenilmesi, eğitmenlik, bu amaçlı faaliyet gösteren STK'lar ile bunlar aracılığıyla yasadışı hayvan girişleri/yetiştiricilik faaliyetlerinin kontrolünün yetersizliği bu alandaki eksiklikler olarak nitelendirilebilir.

Bu eksiklikleri gidermek üzere, OSİB tarafından 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanununda Değişiklik Yasa Taslağı, Bakanlar Kurulunca kabul edilerek, TBMM'ye sunulmuştur. 12 maddelik Taslak'ta temel olarak; hayvanlara tecavüz edilmesi, tehlikeli köpek ırklarının sahiplenilmesi ve hayvanlara işkence edilerek öldürülmesi gibi suçlar, 'kabahat' kapsamından çıkarılarak; hapis cezası gerektiren suçlara dönüştürülmesi ve tüm sokak hayvanlarının bakım evleri veya Orman Kanunu'na tabi alanlardan tahsis edilebilecek "doğal hayat parkları" olarak adlandırılan, şehir dışı barınaklara yerleştirilmesi teklif edilmiştir.

3.4.9. At Yetiştiriciliği

Ülkemizde atçılık sektörü çok eski bir geçmişe sahip olup, Türkler'in Anadolu'ya gelişi ile birlikte yürütülen en önemli tarımsal faaliyetlerden birisi olarak görülmüştür.

Türkiye'deki atçılık faaliyetleri, 1 milyar Avro'yu aşan cirosuyla 2012 yılı itibarıyla dünyada 12 nci sırada yer almaktadır. Gerek özel sektörün, gerekse TİGEM'in haraları, ülkemizdeki atçılığı dünya ile rekabet edebilir bir düzeye çıkarmaya çalışmaktadır. TİGEM bünyesindeki Karacabey Tarım İşletmesi yaklaşık 700 yıldır atçılık faaliyetlerini sürdürmekte olup, bunun dışında Sultansuyu ve Anadolu (Çifteler) TİM'lerde safkan arap atı yetiştiriciliği sürdürülmektedir.

Bunlara ek olarak Türkiye Jokey Kulübü (TJK) tarafından da atçılığın geliştirilmesine yönelik faaliyetler yürütülmekte olup, aynı zamanda ordu ve emniyet güçlerince de

at yetiştiriciliği 6nemini korumaktadır. Ayrıca g6steri atçılığı olarak tabir edilen “Konkur” at yetiştiriciliği çok az d6zeydedir. T6rkiye’de yetiştirilen at sayıları Tablo 3.3’te verilmiştir.

Tablo 3.3: T6rkiye’de 2012 Yılı At Sayıları (baş)

	Arap	İngiliz	Toplam
Aygır	372	392	764
Kısrak	3.075	4.262	7.337
Erkek	5.584	6.471	12.055
Dişi	3.925	4.520	8.445
Toplam	12.956	15.645	28.601
Koşan At Sayısı	2.223	2.810	5.033

Kaynak: TİGEM, 2013.

4. SOSYAL GELİŞMELER VE KIRSAL KALKINMA

Hayvancılık hem kırsal kalkınmada hem de tarımda kadının rolünün güçlendirilmesinde oldukça büyük bir öneme sahiptir. Özellikle kırsal alanların korunması, kırsal nüfusun yerinde tutularak istihdam olanaklarının sağlanması ve yoksullukla mücadele açısından hayvancılığın rolü büyüktür. Dünya Kalkınma Raporu (2008)'nda belirtildiği üzere kırsal hanelerin pek çoğu ile en fakir hanelerin yüzde 40'ında hayvan bulunmaktadır (Anonymous, 2008c). Bununla birlikte, hayvansal üretim yapan küçük işletmelerin, bir süre sonra bitkisel üretim de gerçekleştirmesi, hem gıda güvenliği ve hem de kırsal kesimde hayat standartlarının geliştirilmesi açısından önem taşır.

Günümüzde pek çok küçük ve orta ölçekli aile işletmelerinde kümes ve süt hayvanları ile kadınlar ilgilenmekte olup, bu hayvansal ürünlerin işletme içi tüketimi, işlenmesi ve pazarlanmasından da sorumludurlar. Bu sebeple hem geçtiğimiz yıllarda hem de önümüzdeki dönemde kadına ve kırsal kalkınmaya yönelik projelerde kadınların bu rolünün geliştirilmesi üzerinde durulması da beklenmektedir. Ayrıca hayvansal üretimin kırsal kalkınmadaki rolü her geçen gün artmakta, özellikle son yıllarda giderek gelişen organik üretim, biyoçeşitlilik ve hayvan genetik kaynaklarının korunması gibi konular bu önemi daha da artırmaktadır.

Süt ve kırmızı et üretiminde ülke içinde türler arasındaki rekabet genellikle sığırlar lehine seyretmektedir. Ancak AB ülkelerinden izlendiği üzere, farklı türlere ait sütlerden elde edilen geleneksel ürünlerin tanımlanarak pazarlanması ile değeri artırılabilen, kalite ürünler olarak sınıflandırılan bu ürünlerin yapımı çoğunlukla üreticilerin kendileri veya kırsal nüfus tarafından gerçekleştirildiği için kırsal kalkınmada da büyük rol oynayabilmektedir.

Dünyada ve AB'de artan proje ve desteklerle birlikte Türkiye'de de Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde kırsal kalkınma konusunda önemli adımlar atılmıştır. Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun (2007) çıkartılması ve Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (2008)'nin kurulması bunların başında yer almaktadır. Ayrıca bu dönemi de kapsayan Bakanlık Stratejik Planı (2014-2020)'nda "Kırsal Kalkınma" stratejik alanlardan birisi olarak belirlenmiştir. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde uygulanan Kırsal kalkınma yatırım desteği, ürünlerin işlenmesi, depolanması, paketlenmesine ve alternatif enerji kaynaklarından enerji üretim tesisleri ile koyun, keçi ve manda sabit yatırım projelerine destek vermektedir. Bununla birlikte arıcılık ve ipekböcekçiliğinin kırsal kalkınmadaki rolü göz önüne alınarak verilen çeşitli yatırım destekleri bulunmaktadır.

5. TEKNOLOJİK GELİŞMELER

Hayvancılık sektörü tarımsal üretim faaliyetleri içerisinde teknolojiye hemen en açık üretim faaliyeti olup, günümüzde kümes hayvancılığı neredeyse tamamen teknolojiye dayalı üretim yapmaktadır. Bunun yanı sıra, ıslah amaçlı kullanılan embriyo transferi, genetik müdahaleler, hayvan sağlığına ilişkin teknolojiler, sağım, depolama ve işleme teknolojileri giderek daha fazla kullanılmaya başlanılmıştır. Bu sayede üretim miktar ve kalitesi artarken, aynı zamanda görece üretim maliyetleri de azalmaktadır.

Son yıllarda özellikle hayvancılığı ilgilendiren teknolojik gelişmelere; denenmiş boğa sperması üretiminde genomik seleksiyon yönteminin kullanılması, damızlık değeri yüksek hayvanların klonlanarak pazarlanması, genomlarına yabancı gen eklenmiş transgenik hayvanların üretilmesi (anne sütüne yakın değerlere sahip süt üretebilecek şekilde ineklerin genlerine müdahale edilmesi gibi) örnek verilebilir.

Özellikle yem hammaddelerinde GDO teknolojisinin kullanılması ile bunun giderek yaygınlaşması gündemi en çok meşgul eden konular arasında yer almıştır. Laboratuvar ortamında eti oluşturan kas hücrelerinin geliştirilmesi ise son yıllarda en çok konuşulan gelişmeler arasındadır. Ancak bu teknolojik gelişmelerin bir kısmı hala etik ve gıda güvenilirliği açılarından tartışılmakta ve uygulamada yaygın olarak kullanılmamaktadır.

Türkiye’de genetiği değiştirilmiş ürünlerle ilgili olarak 5977 sayılı Biyogüvenlik Kanunu yayımlanmış ve Biyogüvenlik Kurulu kurulmuştur. Bunun haricinde gen çalışmalarında hayvanların klonlanması başarılı bir şekilde uygulanmakla birlikte henüz hayvancılık pratiğinde uygulanabilir hale gelmemiştir. Hali hazırda Ulusal Islah Programı çerçevesinde denenmiş boğa sperması üretimi döl kontrolü metodu ile yürütülmekte, genomik seleksiyon metodu ancak araştırma çalışmalarına konu olabilmektedir. Nitekim Türkiye’nin genomik seleksiyon amaçlı verisi ve kayıt sistemi henüz tesis edilmemiştir.

Ayrıca, hayvancılıkta soğuk zincirin kurulabilmesi amacıyla, sağım tesisleri, soğutma tankları soğuk depolama gibi birçok teknolojik alt yapı yatırımları önemli destekleme konuları haline gelmiş ve gerek tarımsal destekler ve gerekse kırsal kalkınma destekleri içerisinde önemli bir yer almaya başlamıştır.

6. DOKUZUNCU KALKINMA PLANI DÖNEMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dokuzuncu Kalkınma Planı kapsamında yer alan Hayvancılık ÖİK Raporu için Komisyon tarafından belirlenen vizyon, strateji, amaç ve tedbirler ile sorun alanları değerlendirildiğinde, pek çok yapısal sorunun sektörü hala önemli ölçüde etkilediği görülmektedir. Dokuzuncu Kalkınma Planı kapsamında Türkiye hayvancılığı için altı adet sorun alanı olarak aşağıdaki konular yer almıştır;

- Desteklerin ve kaba yem üretiminin yetersizliği ve üretim maliyetlerinin yüksekliği,
- Sektördeki örgütlenme, koordinasyon yetersizliği ve yönetsel sorunlar,
- Verim düşüklüğü,
- Hayvan sağlığı, hayvan hareketlerinin kontrolü, hijyen ve kaliteye ilişkin sorunlar,
- Pazar ve pazarlama sorunları,
- Eğitim düzeyi, araştırmacı, yayımcı ve üretici arasındaki bilgi akışı yetersizliğidir.

Bu kapsamda, Onuncu Kalkınma Planı Hayvancılık ÖİK toplantılarında, Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminin değerlendirilmesi amacıyla yukarıda ifade edilen bu konular ele alınmış ve aynı sorunların güncelliğini koruduğu anlaşılmıştır. Nitekim aynı veya benzeri sorun alanları Onuncu Kalkınma Planı Hayvancılık ÖİK tarafından da dile getirilmiş ve konuya ilişkin politika ve/veya uygulama önerileri 14, 15 ve 16 ncı bölümlerde ifade edilmiştir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı dönemine ilişkin olarak önceki bölümlerde ve bu Rapor'un diğer bölümlerinde de değinilmiştir. Dokuzuncu Kalkınma Planı Hayvancılık ÖİK Raporu'nda yer alan politika tedbir ve önerilerine ilişkin matris ise EK-1'de gösterilmiş ve söz konusu matriste değerlendirmelere yer verilmiştir.

7. İLİŞKİLİ SEKTÖRLERDE TEMEL GELİŞMELERİN SEKTÖRE YANSIMASI

7.1. Yem Sektörü

Türkiye hayvansal üretiminde en önemli maliyet kalemlerinden olan yemdeki dış ticaret açığı 2011 yılında 1,7 milyar ABD Dolarını aşmış ve sadece 400 bin ton civarında bitkisel protein kaynağı ithal edilmiştir. Ek olarak 1,5 milyon ton yağlı tohum, 1,3 milyon ton küspe ve 1,6 bin ton süt ikame yemi (2,8 milyon ABD Doları) ithal edilmiştir (Anonim, 2012d).

Yem maliyetleri tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de çok yükselmiş ve yurt içi arz yetersizliği sebebiyle 2012 yılında kaba yem ve saman ithalatı yapılmasına karar verilmiştir. Kurak geçen 2007 yılından sonra, dünyada biyoyakıt üretiminin yem bitkileri ekim alanlarına rakip olması, Türkiye gibi kısıtlı düzeyde mera hayvancılığı yapan ülkelerde entansif yetiştiriciliğin konsantre ve kaba yem tüketimini artırması, 2012 yılının ABD gibi ana yem hammaddesi üreticisi ülkede kurak geçmesi, Avrupa’da ise normalin üzerindeki yağışların yem piyasasında baskı oluşturması gibi sebeplerle dünya genelinde yem fiyatları artmıştır.

Türkiye’de ise son yıllarda ülkenin hazırlıklı olmadığı ve doğal seyrine uygun olmayan şekilde hayvan varlığındaki ani artış, büyük işletmelerin kurulmasının desteklenmesi, faizsiz kredi uygulamaları ve hayvancılığın, et üretimini artırmak adına, giderek daha da yoğunlaştırılması ülke içinde üretilen yemin yetersizliğini daha da artırmıştır.

7.2. Gıda Sektörü

Hammaddesini tarım sektöründen alan yiyecek ve içecek sektörünün Türkiye üretimindeki payı yüzde 18 – 20 civarında (Anonim, 2010a) olup, sektörün kapasite kullanım oranı son 5 yılda yüzde 74’ten yüzde 69’a gerilemiştir (Anonim, 2012e). Bunda son yıllarda yaşanan küresel ekonomik kriz etkili olmuştur. Nitekim Türkiye’de de 2010 yılında enflasyon gelişmelerinde gıda fiyatlarındaki artışlar önemli rol oynamıştır. Gıda sanayiinin 2007-2011 yıllarında imalat sanayii ihracatındaki payı yüzde 5,1’den yüzde 7,1’e, ithalattaki payı ise yüzde 2’den yüzde 2,7’ye çıkmıştır. 2011 yılı toplam ihracat değeri 9 milyon ABD Doları’na, ithalat değeri ise 5 milyon ABD Doları’na yakındır (Anonim, 2012b).

Dokuzuncu Kalkınma Planı dönemindeki önemli gelişmelerden biri, 2010 yılında Gıda Güvenilirliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Faslı’nın AB müzakerelerine açılmasıdır. Bu faslın kapanış kriterlerinde hayvansal ürün işleme tesislerinin teknik ve hijyenik koşulları ile tüm resmi kontrollerin AB standartlarına uyumunun sağlanması gerekmektedir (Anonim, 2011b).

Hayvancılık sektörüne etkileri açısından değerlendirildiğinde, hayvansal ürünlerin işlenmesi ve gıda olarak piyasaya sunulması ile ilgili faaliyet gösteren gıda sanayii, hayvansal ürün pazarını oluşturduğu için hayvancılık sektörü açısından en önemli sektördür. Bu süre içerisinde artan gıda güvenilirliği standartları hayvansal üretimde de üretim kalite

ve hijyeninin artmasını tetiklemiş, buna karşılık, perakende sektöründe büyük zincirlerin varlığı gıda sanayii üzerinde olduğu gibi, hayvancılık sektörü üzerinde de olumsuz fiyat baskısı oluşturmuştur.

Dokuzuncu Kalkınma Planı Gıda Sanayii ÖİK Raporu'nda gıda sanayinin en önemli sorunlarından birisi olarak belirtilen kayıt dışı gıda işleme tesisleri ve satışlarının, bu Plan döneminde azaldığı tahmin edilmektedir. Bir diğer sorun olan kapasite kullanım oranlarının özellikle hayvansal ürün işleyen gıda tesislerinde düşük olması, sektörde verimliliğin sağlanamamasına sebep olmaktadır. Buna salgın hayvan hastalıkları ve hayvancılık politikalarındaki ani değişiklikler de etki etmektedir. Nitekim son dönemde önemli gıda sanayii temsilcileri et talebinin karşılanması konusu ile ilgili olarak; kesinlikle işlenmiş gıda ürünü değil, ham madde getirilmesini savunarak, aksi halde yerli gıda sanayiinin ithal ürünlerle ülke içinde rekabet edemeyeceği için olumsuz etkileneceğini savunmuşlardır.

AB'ye katılım sürecinde 2010 yılında açılan Gıda Güvenilirliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Faslı'nın kapanış kriterlerine uygun olarak hayvansal ürün işleme tesislerinin hijyenik koşullarının AB standartlarına uyumu için bir ulusal program hazırlanması, programın desteklenmesi ve izlenmesi ile tüm resmi kontrollerde AB'ye uyumlu bir sistemin uygulanması gerekli görülmektedir. Bu bağlamda, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından yürürlüğe konulan mevzuatla birlikte hayvansal ürün işleme tesislerinin hijyenik koşullarının 31.12.2012 tarihine kadar ilgili mevzuatta belirtilen hükümlere uygun hale getirilmesi, bu tarihe kadar uyum sağlayamayacak işletmelerin ise modernizasyon planlarını Bakanlığa sunmaları zorunlu tutulmuştur. Modernizasyon planı veren gıda işletmelerinin 31.12.2013 tarihine kadar mevzuatta belirtilen hijyen şartlarını sağlamaları gerekmektedir.

7.3. Deri Sanayii

Deri sanayii, imalat sanayii üretiminin yüzde 18'ini üreten, ihracatının yüzde 32'sini, ithalatının ise yüzde 25'ini gerçekleştiren önemli bir sanayi koludur (Anonim, 2011b). Son yıllarda deri sanayinin maliyet avantajına dayalı rekabeti özellikle dış ticarette giderek güçleşmiştir. Bununla birlikte, deri mamullerindeki KDV oranının 2006 yılında yüzde 8'e inmesi sektör açısından olumlu bir gelişme olarak görülmektedir. Yerli piyasanın; kesim ve yüzüm, konservasyon ve toplama, ulaşım hataları nedeniyle standart kalitede ham deri temininde sıkıntılar bulunmaktadır. Nokra bulaşıklığı da ham derinin kullanmasını baltalayan önemli sorunlardan birisidir. Sektörün ham madde ihtiyacını ithalatla karşılaması, hem deri sanayii, hem de hayvancılık için maliyetlerin artmasına neden olmaktadır. Öyle ki ham deri; mezbaha ve kesim yerlerinde, derilerin kullanma şekillerine göre yüzüldüğünde, temizlenerek sınıflandırması yapıldığında ve bu şekilde muhafaza edildiğinde et üretim maliyetlerinin önemli derecede azalmasına katkı yapabilecek ana yan ürünlerden birisidir.

7.4. Diğer Sektörler

Hayvansal üretimle ilişkili diğer önemli sektörler arasında dokumacılık ve bal mumu üretimi de yer almaktadır. Her iki sektör de hammadde ihtiyacının bir kısmını

ithalat ile karşılaşmaktadır. Bunların yanı sıra, Türkiye’de yapağı, tiftik, keçi üst kaba kılı ve çok düşük düzeylerde de Keşmir ve Ankara tavşanı yünü üretimi de yapılmaktadır.

Dokumacılıkta önemli bir yer tutan ipek halı dokumacılığı, giderek azalmakta ve dünya pazarındaki yerini de kaybetmektedir. Bu sebeple Türkiye’nin hem ipek halı üretiminde küresel pazarlardaki gücünü koruyabilmesi hem de kırsal kalkınmaya destek olunması açısından ipekböceği yetiştiriciliği ve ipek halı dokumacılığı geliştirilerek sürdürülmesi gerekmektedir. Nitekim dünya ipek piyasasında fiyat dalgalanmaları oldukça fazladır. Bunun olumsuz etkileri ise, iç pazara yansımaktadır. Özellikle Özbekistan’dan ithal edilen ve kalitesi göreceli düşük ipek ipliklerinin ithal edilmeye devam edilmesi ve gerekli önlemlerle yerli üretimin artırılmaması durumunda, ipek halı dokumacılığının tamamen ithalata dayalı yapılması kaçınılmazdır (Anonim, 2012g). Türkiye’nin yıllık ipek halı ihracatı 2011 yılında 35 bin m² ye ve yaklaşık 45 milyon ABD dolarına ulaşmıştır (Anonim, 2012b).

Dokumacılığın en eski hammaddesi olan yapağı, dokumacılıkta yapay liflerin kullanılmaya başlanması ile eski önemini kaybetmesine rağmen, halen saf yün dokumalar yüksek fiyatlarla alıcı bulmaktadır (Saçlı, 2007). 1991 ve 2012 yılları arasında yapağı, tiftik ve keçi üst kaba kılı üretiminde çok önemli düzeyde düşüşler yaşanmıştır.

Bilindiği üzere yapağı üretiminin en önemli kaynağı merinos ırkı koyunlardır. Türkiye koyun varlığı içerisinde merinos ırkı koyunlar çok düşük bir düzeyde olup, yerli ırlardan elde edilen yapağı tekstil sanayiinin talebine uygun değildir. Türkiye’de üretilen yapağılar genel olarak halı-kilim yapımında kullanılmaktadır (Saçlı, 2007).

Tiftik ve kıl üretimi ise halen geleneksel olarak sürdürülmekte olup, özellikle kırsal kalkınma politikalarında dokuma ve tekstil üretiminin geliştirilmesi açısından önemli kaynakları oluşturmaktadır.

Bal mumu, arıcılığın en önemli girdilerinden birisidir ve arı yetiştiriciliğinde kullanılan bal mumunun bir kısmı ithalat yoluyla karşılanmaktadır. Türkiye’ye 2011 yılında yaklaşık 4 milyon ABD doları değerinde bal mumu, sanayi girdisi olarak ithal edilmiştir. Ancak modern arıcılıkta temel petek üretiminde kullanılan bu sanayi tipi bal mumlarının gıda ile temas etmesi, gıda hijyeni açısından sakıncalıdır. Bu sebeple, modern ve kaliteli arı yetiştiriciliğinin desteklenmesi için hem yerli bal mumu üretiminin geliştirilmesi hem de bal üretiminde ihtiyaç duyulan bal mumu ithalatlarının Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı yetkisinde yürütülerek, gıda kapsamında ithal edilmesi atılması gereken adımlardır (Anonim, 2012h).

8. SEKTÖRÜN REKABET GÜCÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

Sektörün rekabet gücü alt üretim dalları temelinde değerlendirildiğinde; çoğunlukla gerek genetik materyal, gerek girdi, gerekse nihai üründe dışa bağımlılık söz konusudur. Öyle ki, Türkiye uzun süredir büyükbaş ve küçükbaş yetiştiricilikte tüketim seviyesi yüksek olmasa da, kendine yeterli sayılmıştır. Bugün büyükbaş ve küçükbaş hayvan materyalinde net ithalatçı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte kaba yemde de yetersizlik yaşanması, sektörün dış piyasa ile birlikte iç piyasada da süt ve kırmızı et alt dallarında rekabet gücü konusunda soru işaretleri yaratmaktadır.

Ayrıca, damızlık süt hayvancılığında, hayvan hastalıklarının bertaraf edildiği kabul edilse dahi, rekabet gücünün düşük olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim süt hayvancılığı geliştiği diğer ülkelerle kıyaslandığında, özellikle AB'deki işletmelerin enerji ihtiyaçlarını büyük ölçüde güneş, rüzgâr gibi yenilenebilir ve yeşil enerjiden sağladığı, arazilerin miras bölünmesi suretiyle belirli büyüklüğün altına inmediği için büyük parsellere sahip olduğu, bu sebeple işleme maliyetlerinin daha düşük ve hayvanlara geniş otlama alanının sağlanabildiği, hayvan ıslahının hayvan varlığının elit damızlıklarını kapsayacak nitelik ve kalitede yürütüldüğü, performans kontrollerinin düzenli yapılabilmesi için gerekli altyapının oluşturulduğu ve yetiştiricilerin bu süreci bağımsız olarak yürütebildiği, tüm sektörün genetik materyalden ürüne kadar, çoğunlukla kooperatif ve yetiştirici birlikleri ile organize edildiği, kısacası tüm kaynakların etkin kullanıldığı görülmektedir.

Kırmızı et hayvancılığında ise durum biraz daha farklıdır. Et hayvancılığında ülkeler ikiye ayrılmaktadır. Türkiye'nin; büyük meraların veya ucuz yem ham maddesi üretimi yapabilecek büyük arazilerin bulunduğu, üretimin daha çok ekstansif yapıldığı ve kırmızı et üretimini etçi ırklarla yapan ABD, Güney Amerika, Avustralya, Yeni Zelanda gibi ülkelerle kıyaslanmaması gerekmektedir. Türkiye ancak coğrafyası, iklim koşulları, üretim sistemleri ve biraz da hayvan varlığının tür ve ırk dağılımı kendisine veya bölgelerine benzer yapıda olan, kırmızı et üretiminin önemli bir kısmı sütçü veya kombine sürülerden elde edilen, dünya canlı büyükbaş ve küçükbaş ihracatında üst sıralarda bulunan Fransa (1'inci ve 4'üncü), Almanya (6'ncı ve 12'nci), Polonya (14'üncü ve 13'üncü) ve hatta Romanya (12'nci ve 2'nci) gibi Avrupa ülkeleri ile kıyaslanabilir. Türkiye'nin Batı Avrupa ülkelerine göre, süt hayvancılığındaki engelleyici sebeplerinden dolayı kırmızı ette de çoğunlukla rekabet edemediği, kırmızı etin büyük çoğunluğu sütçü sürülerden elde edildiği için süt hayvancılığındaki eksikliklerin ve sorunların kırmızı et üretimine de yansdığı anlaşılmaktadır. Nitekim, Türkiye 2001 yılında 33,5 milyon ABD Doları değerinde koyun, 4,5 milyon ABD Doları değerinde sığır, 2,3 milyon ABD Doları değerinde keçi, 2009 yılında ise 12,7 milyon ABD Doları değerinde koyun ihracatı gerçekleştirmiştir (Anonim, 2012b).

Süt ürünlerinin; farklı türlere ait sütlerden elde edilen geleneksel ürünlerin tanımlanarak pazarlanması ile değeri artırılabilir. Türkiye'nin hastalıktan arî bölgelerini koruyabildiği sürece, uluslararası piyasada rekabet gücünü de artıracak bu durum, özellikle benzer ürünleri üreten Yunanistan (51 milyon ABD Doları) ve Bulgaristan (30 milyon ABD Doları) gibi ülkelerin pazarlarına da girişini kolaylaştırabilecektir.

Kanatlı sektörü, hayvancılıkta Türkiye'nin dünyada rekabet edebildiği neredeyse tek alan durumunda olup, hayvancılık ihracatı yüzde 99 oranında bu sektör tarafından yapılmaktadır. Ancak, Türkiye, kanatlı sektöründe damızlık temininde büyük oranda dışa bağımlıdır. Nitekim damızlık tavuk yumurtası ile civciv ihtiyacı ithalat ile karşılanmaktadır. Dış ticarete önemli bir kalem olan damızlık tavuk yumurtası ihracatı, damızlık yumurtası ithalatının miktar olarak yaklaşık 8, değerinin ise 2 katı kadardır ve söz konusu ihracat Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde 4 kat artmıştır. Burada dikkat çeken nokta, Türkiye'nin hibrit üretilen ebeveyn yumurtaları ile civcivlerini, ihracatını gerçekleştirdiği hibritlerden 4 kat daha yüksek bir değere ithal ettiğiidir.

Damızlık olmayan kanatlı hayvan ve özellikle yumurta ihracatı ise 261 milyon ABD Doları civarında olup, ithalatının 41 katıdır. Bu konuda Türkiye'nin en önemli pazarları Rusya, Hong Kong, Singapur, İsviçre, Kanada, ABD ve AB'dir. Kanatlı etinde ise 2011 yılı ihracatı 385 milyon ABD Doları düzeyinde gerçekleşmiş ve 2004'e göre 20 kat artmıştır. En önemli pazar ise AB ve Arap Yarımadası'dır. Sektörün hem et ve hem de yumurta ihracatında rekabet edebilirliğini etkileyen en önemli sorunlar damızlık ve yem gibi ana girdilerinde dışa bağımlı olması, avian influenza gibi hastalıklar sebebiyle gerek yerli, gerekse dış piyasada talebin göreceli azalması ve Türkiye'de avian influenza'ya bağlı insanlardaki vakalarda ölümlerin görülmesinin bazı olası pazarların önünü tıkamasıdır (Keskin ve Demirbaş, 2012).

Türkiye'de arıcılık neredeyse her bölgede yapılan geleneksel bir tarım faaliyetidir. Dünyadaki 25 arı alt türünün yüzde 20'si Türkiye'de bulunmaktadır (Kence, 2006). Arı ırk ve ekotipleri ıslah için yörelerinde tutulduğu ve orada ıslah edilmesi sağlandığı, genetik ve morfolojik farklılıklar olası çevre değişikliklerine karşı korunduğu takdirde (Kösoğlu et al., 2007) üreticiler farklı ekolojik şartlarda üretilen ticari ana arılar yerine, kendi arılıklarındaki en iyi verim özelliklerine sahip kolonilerden ana arı yetiştirmeye özendirilecektir. Bu sayede, ulusal bal arısı ıslahı stratejisi ile Türkiye küresel rekabette de daha güçlü olacaktır. Bununla birlikte, Türkiye arıcılığında önemli bir yere sahip olan Ege Bölgesi'nin ana arıcılık kaynağı olan çam alanları ve bu alanlarda yaşayan Çam Pamuklu Koşnili'nin korunması ve coğrafi işaretlenmiş çam balı üretiminin geliştirilmesi ile önemli bir ihracat avantajı da elde edilebilecektir. Orijini belli balları tercih eden AB ve ABD tüketicilerine yönelik monofloral balların üretimi, diğer arı ürünleri üretiminin özendirilmesi, sınır ticareti veya illegal yollardan kalitesiz bal girişinin engellenmesi ve arıcılık sektörüne gerekli desteğin sağlanması arıcılık sektörüne önemli bir rekabet üstünlüğü getirecektir. Ancak özellikle üreticilerin kalite, standart ve pazarlamada yeterince etkin olamamaları buna büyük ölçüde engel olmaktadır. Bilindiği üzere son zamanlarda tespit edilen sahte bal satışları yerli tüketimin de azalmasına ve tüketicinin güvenini kaybetmesine neden olmuştur. Tüm bunlara karşın, Türkiye arıcılıkta çok önemli potansiyele sahiptir. Toplam orman arazisi 220 bin km² olup TÜİK verilerine göre kovanların neredeyse tamamı modern, yeni kovanlardır. Bununla birlikte Türkiye'nin hemen her bölgesi arıcılık yapmaya müsait olup farklı bölgelerden elde edilen ballar farklı yerel özelliklere sahiptir. Özetle, dünyada bal veren bitkilerin yaklaşık olarak yüzde 70'inin bulunduğu

Türkiye’de arı ürünleri üretimi, hayvansal ürünler içerisinde en yüksek rekabet gücüne sahip üretim dallarından birisidir (Anonim, 2012h; Yücel, 2012).

İpek, yün ve tiftik sektörlerinin rekabet gücü, kaliteli üretim, etkin bir örgütlenme ve yerli üretime dayalı ürün ve malların ihracatına verilecek desteklerle artırılması olasıdır. Ancak sentetik ve suni elyafın fiyat üstünlüğü nedeniyle sentetik ürünlerle rekabet giderek zorlaşmaktadır. Nitekim azımsanmayacak miktarda ihracat değerine sahip ipek halı, hammaddede giderek artan oranda ithalata dayalı hale gelmektedir. Türkiye’de ipek ipliği üretiminin yaygınlaştırılması, yerli üretimin ithal ürünler karşısında korunması ve sanayinin yerli üretime yönlendirilmesi ile ipekböcekçiliğinin giderek rekabet gücünün artacağı açıktır. Buna ek olarak Türkiye ipekböcekçiliğinde kendi tohumunun tamamını üretilip ihracatını gerçekleştiren bir ülkedir. Özellikle tohum ihracat potansiyelinin daha etkin kullanılması için yerli tohum üretiminin geliştirilmesi önem arz etmektedir (Anonim, 2012g).

9. SORUNLAR VE DARBOĞAZLAR

Türkiye’de hayvancılık sektöründe görülen sorunlar Onuncu Kalkınma Planı Hayvancılık ÖİK’sında çok geniş olarak tartışılmış olup, GZFT analiz metodu kullanılarak değerlendirilmiştir. Tespit edilen sorunlar özetlenerek aşağıda sıralanmıştır.

- Hayvancılık sektörü ile ilgili uzun vadeli hedef ve politika bulunmamaktadır.
- Türkiye; genetik materyal, canlı büyükbaş ve küçükbaş hayvan, ana girdi maddeleri ve kırmızı et konusunda ithalatçı ülke konumunda bulunmaktadır.
- Türkiye’de hayvansal ürünlerde tüketim seviyesi gelişmiş ülkelere kıyasla düşük olup, burada alım gücünün düşüklüğü en önemli etkidir. Nitekim TÜİK verilerine göre 2009 yılında en az 13 milyon kişi (yüzde 18) gıda yoksulluğu çekmektedir.
- 2011 yılında hayvancılığa ilişkin ithalatların toplamına ödenen miktar, hayvancılık sektörüne ayrılan destek miktarının 2,6 katı olmuştur.
- Türkiye’de halen brusellozis, tüberkülozis, şap, PPR, newcastle gibi hem ekonomik hem halk sağlığı açısından önem taşıyan hastalıklar devam etmektedir.
- Türkiye pek çok önemli hastalığın aşısında dışa bağımlı olup, 2011 yılında 1,2 milyar ABD Doları değerinde aşı ithalatı yapılmıştır.
- 4631 sayılı Hayvan Islahı Kanunu kaldırılmış ve ulusal ıslah faaliyetleri yönetmelikler kapsamında düzenlenmiştir. Ek olarak, yerli genetik kaynaklarının korunması ve ıslah alanında atılan adımlar da yetersiz kalmakta, önümüzdeki yıllarda yerli ırkların ve beraberinde üstün özelliklerinin kaybolması tehlikesi artmaktadır.
- Yetiştirici ve üretici örgütleri ile kooperatifler gelişmiş ülkelerdeki özerklik, kurumsal kapasite ve insan kaynakları ile hizmet seviyesine ulaşamamıştır.
- Çiftçi örgütlerinin ürünlerin pazarlanması ve işlenmesindeki payları ve pazarlık güçleri yok denecek kadar düşük olup, fiyat oluşumuna etkileri bulunmamaktadır.
- Hayvancılık sektörüne gençlerin ilgi duyması arz sürekliliği ve sürdürülebilir bir üretim için ana koşuldur. Ancak gerek köy koşullarındaki hayat standartlarının kentlerle çok farklı ve düşük olması, gerekse ulaşımın dahi çok kolay olmaması özellikle gençlerin sektörden kopuşunu hızlandırmaktadır.
- Sektörde kalifiye eleman sıkıntısı her aşamada karşılaşılan ana sorunlardan bir diğeridir. Asgari bir eğitime sahip bakıcı, çoban ve kâhya bulunması ve çalıştırılmasında özellikle sosyal güvence ve diğer özlük haklarının sağlanması konusunda sıkıntılar baş göstermektedir. Üretici/yetiştirici örgütleri ile kooperatiflerin hem ara eleman eğitimi, hem de sosyal güvence/özlük hakları gibi konularda yeterince etkin olamaması sorunun çözülmesini geciktirmektedir.

- Tarımsal danışmanlık hizmetlerine yönelik destekler ve uygulamalar bulunmakla birlikte, yetiştirici eğitimi, yenilik ve gelişmelerle ilgili yayım faaliyetleri düzenli ve yeterli düzeyde yürütülememektedir.

- Türkiye hayvancılığı dış ticarete; hayvan hastalıkları, yüksek girdi maliyetleri, çalışma alanı genişleyen ama gelişimi ve dolayısıyla etkinliği sınırlı kalan, hedefleri belirlenmemiş ıslah çalışmaları ve yetiştirici/üretici örgütlenmesinin yetersizliği sebebiyle rekabet edememektedir.

- Organize Hayvancılık Bölgesi yatırımlarının, Türkiye koşulları göz önüne alındığında, sosyo-ekonomik açıdan hangi tip yetiştiriciliğe hizmet edeceği detaylıca ele alınmadan hayata geçirilmemesi önerilmektedir. Ayrıca, kurulum öncesi diğer gelişmiş ülke örnekleri irdelenmediği ve Türkiye koşullarına uygun olacak şekilde yönlendirilmediği, hayvansal üretimin demografik, sosyal ve ekonomik yapısı ile hayvansal üretimdeki ana maliyet unsurlarından hayvan ve yem girdisi maliyetlerinin düşürülmesi üzerine etkileri ve entansif yetiştiriciliğin bölge koşullarındaki etkinliği değerlendirilmediği takdirde başarılı olması mümkün değildir. OHB'ler kuruldukları takdirde belirli bir bölge içerisinde artan hayvan hareketleri, karantina koşulları, hayvan hastalıklarının kontrolü, atık ve gübre yönetimi, hayvancılık işletmelerinin yem bitkileri ihtiyacının karşılanması ve kurulu ahır kapasitelerinin büyümeye açık olması dikkate alınması gereken öncelikli konulardır (Anonim, 2012).

- Sözleşmeli üretim, ortak makine kullanımı, girdi ve destek hizmetler sağlayabilecek yetiştirici/üretici örgütlerine yönelik düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır.

- İstikrarsız hayvansal ürün piyasası sebebiyle bitkisel üretimle rekabet edemeyen yem bitkileri üretimi, hem bu nedenle, hem de sulanabilir alanların genişletilememesinden dolayı yeterince artırılamamaktadır.

- Geçimlik ve yarı-geçimlik hayvancılık işletmeleri ile gelişime açık küçük ve orta ölçekli aile işletmeciliği bir tutulmakta, her koşulda büyük işletmelerin ekonomik olduğu kanısı ile hareket edilmesi ve politikalar oluşturulması önemli bir sorundur.

- Türkiye'de hayvancılık ve birincil hayvansal ürün piyasa düzenini sağlayabilecek etkin bir yapı bulunmamaktadır. Bu da hayvansal üretimin kırılgan ve istikrarsız piyasa koşullarında yapılmasına sebep olmakta, hem ülke içinde diğer sektörlerle hem de uluslararası piyasada diğer ülkelerle rekabet edebilirliğini düşürmektedir.

- AB'dekine benzer bir Coğrafi İşaretleme Sistemi olmaması hayvancılıkta pazarlama sorununun devamını sağlamaktadır. Türkiye'de uygulanan sistem etkin ve amacına yönelik çalışmamakta ve uluslararası platformdaki geçerliliği net değildir.

- Gıda güvenilirliği, denetimler ve ürün kalitesi ile ilgili tüketici güveni tam sağlanabilmiş değildir.

- Hayvan refahı ve hayvancılık işletmelerinin çevre üzerindeki olumsuz etkileri giderek önemli bir sorun olmaya başlamıştır.

- Mevcut durumun tespitine imkan sağlayacak hayvancılık istatistiklerinin güvenilirliği halen önemli bir sorundur. Verilerin toplanmasından istatistik haline getirilmesine kadar tüm aşamalarda çok fazla tahminden yararlanılmaktadır.

- Hayvancılık ile ilgili sayılan yapısal sorunların büyük kısmının, Türkiye ve dünyadaki gelişime paralel olarak özellikle dış satım olanağı bulunan alt üretim dallarında çözülmekte olduğu, ancak daha çok yerli pazara üretim yapmaya devam eden alt üretim dallarında çözümün daha fazla zaman aldığı görülmektedir.

10. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DEKİ GELİŞME EĞİLİMLERİ

Hayvancılık sektörünün geleceğine ilişkin değerlendirmeler ve kestirimlerde bulunabilmek için öncelikle dünyadaki gelişmelerin değerlendirilmesi elzemdir. Bunun ardından ise söz konusu gelişmelerin Türkiye'ye, ülkenin kendi iç dinamikleri ile birlikte nasıl etki yapacağı analiz edilmesi gerekli görülmektedir. Bu kapsamda aşağıda dünyadaki gelişme eğilimleri ve Türkiye'ye olası etkileri başlıklar halinde açıklanmıştır.

10.1. Dünyadaki Gelişme Eğilimleri

- Hayvansal üretim bugüne kadar; hayvan varlığı, verim seviyeleri, bilim ve teknolojiadaki gelişmelerle sınırlıyken, önümüzdeki yıllarda üretimi; doğal kaynakların, toprak ve suyun, gıda ve yemin birbiriyle rekabeti ve bu rekabeti de etkin düşük karbon seviyelerinin yönlendirmesi beklenmektedir (Thornton, 2010).

- Verim ile diğer genetik kazanımlara bağlı olarak üretim artışının ıslah, beslenme ve hayvan sağlığı alanındaki gelişmelerle sağlanması beklenirken, potansiyelin üretime dönüşmesinin çevre, biyolojik çeşitlilik ve hayvan refahı kaygılarına bağlı olarak kısıtlanacağı tahmin edilmektedir (Thornton, 2010).

- Hayvansal ürünlere olan talep günümüzde nüfus, gelir artışı ve kentleşme ile ilişkililik, önümüzdeki yıllarda halk sağlığı riskleri ve sosyo-ekonomik faktörler tarafından belirlenmesi olasıdır. Fakat bu faktörler dünyanın farklı bölgelerinde farklı şekillerde ortaya çıkabilecektir (Thornton, 2010).

- Hayvansal üretim, günümüzde olduğu gibi gelecekte de özellikle yoksulluk ve açlığa açık bölgeler için önemli bir risk yönetim stratejisi olacaktır. Küçük işletmeler için hayvansal üretim önemli bir gıda kaynağı ve bu işletmeler için aynı zamanda bitkisel üretim yapmak için itici bir güçtür (Anonymous, 2006).

- Hayvansal proteinin büyük çoğunluğunun önümüzdeki yıllarda da GYÜ'de daha fazla üretileceği tahmin edilmektedir. Özellikle Asya ve Latin Amerika'daki üretim artış seyrinin hem et, hem sütte devam etmesi beklenmektedir (Anonymous, 2006).

- Et üretimi ve tüketiminin büyüme hızında bir azalma beklenmekle birlikte, süt sektöründe büyüme hızının daha da artacağı tahmin edilmektedir. Dünya nüfus artış hızı sıfır olsa dahi, mevcut bitkisel ürünlere olan talebin hayvansal ürünlere yönelmesi ve hayvansal üretimin artmaya devam etmesi de öngörülmektedir (Anonymous, 2006).

- Hayvansal ürünler ticaretinde özellikle et ve ürünlerinde GYÜ'lerin daha fazla ihracatçı pozisyona geçmesi, ancak sütte gelişmiş ülkelerin hâkimiyetinin sürmesi beklenmektedir (Anonymous, 2006).

- Bununla birlikte az sayıda da olsa ihracatçı GYÜ'lerin, GÜ'lerin doymuş pazarlarına girebilmek için fiyatlarda daha fazla baskı yaratacağı, bunun etkisinin de en fazla

üretim, pazarlama ve gücü yeterli olmayan GYÜ'ler üzerinde olacağı beklenmektedir (Anonymous, 2006).

- Dünya et ticaretinde; Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Yakın Doğu'nun "Helal Et" pazarı olarak önemli bir potansiyel olduğu görülmektedir. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)-FAO ortak raporunda 2021 yılına kadar tüm türlere ait et fiyatlarında artış beklendiği, özellikle sığır etinde belirgin şekilde artış öngörülürken, kanatlı etinin daha düşük bir artış hızına sahip olabileceği ifade edilmiştir. Ancak 2021 yılına dek kanatlı etinin, ucuz protein kaynağı olarak domuz etinin birinciliğini alabileceği de belirtilmiştir (Anonymous, 2012i). AB ise 2011-2020 yılları projeksiyonlarında kanatlı eti talebinin artacağını dolayısıyla ihracatının azalacağını, bununla birlikte, tüm etlerde ithalatın artacağını öngörmektedir (Anonymous, 2011c).

- Dünya süt sektöründe 2011-2020 yıllarında yüksek girdi ve ürün fiyatları ile piyasa istikrarsızlığının sürmesi beklenmektedir. Ancak olağan iklim koşulları ve ekonomik ve politik koşullar altında süt fiyatlarının 2007/08 veya 2011 seviyelerini aşması beklenmemektedir. İlaveten, dünya çapında yıl içinde fiyat farklarının fazla olacağı da öngörülmektedir. Özellikle yağsız süt tozu ve tereyağı fiyatlarının dünya piyasalarında taleple orantılı olarak artış göstereceği öngörülmektedir (Anonymous, 2012i). AB'nin süt kotalarını sonlandırma kararının AB'de süt üretimini bir miktar artırabileceği, ancak, yüksek fiyatlardan dolayı uluslararası piyasaya bu artışın çok yansımayacağı düşünülmektedir (Anonymous, 2011c).

- GYÜ'de hayvancılığın gelişmesi dünya yem talebini artırmakta ve yapılan hesaplar dünya hububat üretiminin yüzde 35'inin yem amaçlı kullanıldığını göstermektedir. Ancak, dünya hububat üretimindeki seyir, birim yemlik hububattan daha fazla hayvansal ürün alınmasını gerektirecektir. Bu durum, gelişen kanatlı sektörünün daha da gelişmesine sebep olabilecektir (Anonymous, 2006).

- Tahıl/et paritesinin düşmeye başlamasının bir sebebi de kırmızı etin yoğun besicilik yapılan bölgelerden, daha az yemlik tahıla dayalı üretim yapılan bölgelere yönelmiş olmasıdır. Ancak önümüzdeki dönemde AB-27, Rusya Federasyonu'na dâhil olan ülkeler ve gelişmekte olan ülkelerde hayvansal üretimde tahıl kullanımının artarak devam etmesi beklenmektedir. (Anonymous, 2006).

- Hayvansal ürünler ticaretinde önümüzdeki dönem genetik materyal ve biyoteknoloji çalışmalarının daha da önem kazanması beklenmektedir. Özellikle genomik seleksiyon teknolojisi ve yatırımları giderek artacaktır. Klonlama ve transgenik hayvanlar ile bu hayvanlardan üretilen gıdaların tüketimi konusunda ise tartışmaların artacağı öngörülebilir. Önümüzdeki dönemde hayvancılığın seyri ile ilgili iki görüş hâkimdir. Bunlardan birincisi; dünyada 2030 yılına kadar üretimde tekelleşme ve yoğunlaşmanın süreceği, ölçeklerin büyüyeceği, üretimin coğrafi değişikliklerle belirli bölgelere yoğunlaşacağı ve gıda zincirinin kısılacağı (üretim, işleme ve perakendede yoğunlaşma), dolayısıyla aile işletmelerinin sektörden ayrılmaya zorlanacağı, çoğunlukla perakende sektöründeki ço-

kuluslu büyük şirketlerin üretimde de etkin olacağı ve işleme sanayinin de aynı yönde gelişeceği görüşüdür.

İkincisi ise; çokuluslu şirketlerin ekonomik krizler karşısında bu kadar kırılgan ve dalgalı bir piyasaya sahip üretim sektöründe, özellikle büyükbaş ve küçükbaş üretimde risk alamayacağına, büyük sermayenin biyoteknoloji ve genetik çalışmalar ile genetik pazarındaki hâkimiyetini sürdüreceğine, üretimin orta ölçekli aile işletmeleri ile sürdürüleceği, orta vadede organik, uzun vadede ise geleneksel hayvancılığa geri dönüşün başlayacağı ve hayvansal ürün ticaretinin belirli bir seviyede doyuma ulaşacağına inanan görüştür.

Her iki görüşte de hâkim kanı çevre ve iklim koşullarının bazı bölgelerde üretimi olumsuz yönde etkilerken, özellikle kuzey kutbuna yakın bölgeleri, başlayan ısınmanın etkisiyle, olumlu etkileyeceğidir. Su ve özellikle yemde kaynakların farklı kullanım alanları arasındaki rekabet, uzun vadede hayvansal üretimi kısıtlayabilecek, ürün değerleri beklenenden çok artabilecektir. Değişen iklim koşullarının, farklı hayvan hastalıklarının yeni bölgelerde salgın oluşturmaya sebep olduğu ve hatta yeni hastalıkların türemesine yol açtığı görülmektedir (Thornton, 2010).

10.2. Türkiye'deki Dinamikler ve Dünyadaki Eğilimlerin Muhtemel Yansımaları

- Türkiye'nin bir süre daha ete yönelik canlı hayvan ve et ithalatına devam edeceği, ancak, dünya fiyatlarının giderek yükselmesi ile ihtiyacını yerli kaynaklardan karşılamak zorunda kalacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte Türkiye, kısa vadede sektördeki sorunları çözebileceğine inanılsa da, orta ve uzun vadedeki olumsuz etkilerini bizzat deneyerek görmüş olacağı için ithalata dayalı üretim/tüketim politikasından vazgeçecektir. AB'dekine benzer şekilde kırmızı eti büyük oranda sütçü ve kombine ırk sığırlardan, az bir kısmını ise etçi ırk sığırlardan, küçükbaş hayvanlardan ve özellikle koyundan elde edecektir. Nitekim bugün, kırmızı et sektöründe yaşananlar, süt sektöründe yaşananların yansıması olmuş, süt fiyatlarında ani düşüşlerin yaşandığı 2008 yılı sonrasında 400 bin damızlık inek kesime gitmiş, 2011 yılına geldiğinde ise neredeyse aynı miktarda canlı sığır ithal edilmiştir.

- Türkiye 2007-2009 yıllarında süt ve buna bağlantılı olarak et sektöründe yaşanan bir krizin tekrarlanmasını önlemek için süt piyasasını kısa, orta ve uzun vadeli stratejilerle düzenlemeye karar verecek, üreticilerin işleme ve pazarlamadaki etkinliklerini kesinlikle güçlendirmek yönünde adımlar atacak, ıslah çalışmalarına özel önem verecek ve bütçe ayıracaktır.

- Süt fiyat istikrarsızlığı-damızlık düve kesimi-damızlık süt sığırı ve et açığı ortaya çıkması kısır döngüsünün, yeni işletmeler kurdurulması yerine mevcut işletmelerin damızlık yetiştirme kapasitelerinin geliştirilerek, hem damızlık ihtiyacının ülke içinden karşılanması hem de süt sığırcılığı işletmelerinin karlılığının artırılması sağlanacaktır.

- Yapılan çalışmalar Türkiye'nin süt hayvanı varlığı ve süt verimini artırdığı takdirde 2023 yılında sütte üretimini öngörülen talebin üzerine çıkartabileceğini, kırmızı ette

ise, hem karkas verimlerinde artış ve hem de özellikle süt hayvancılığına elverişsiz bölgelerde etçi ve kombine ırkların yanı sıra küçükbaş hayvanlardan et üretimi ile kendine yeterli olabileceğini göstermektedir (Kaya Kuyululu, 2009).

- Türkiye mevcut işletmelerdeki büyüme potansiyelini görerek, orta vadede AB’de olduğu gibi yeni işletmeler kurulmasından ziyade, mevcut olanın geliştirilmesi üzerine yoğunlaşmayı tercih edecek, hayvancılığın kırsal kalkınmadaki rolü de göz önüne alınarak, Türkiye’nin süt ve kırmızı et üretimini orta ölçekli, aile işletmeleri vasıtasıyla yeterli düzeye çıkarabileceğini ve sürdürebileceğini anlayacaktır.

- Yetiştirici/üretici örgütlenmesinde devletin ana rolünün teknik destek, yol gösterme ve denetleme olduğu anlaşılacaktır. Bu sayede kamu, etkin çalışan ve bilgi üreten, AB ve dünya ile rekabet edebilecek kapasiteyi kurma potansiyeline sahip, özerk üretici örgütleriyle özellikle ıslah çalışmaları, piyasa düzenleme ve ihracata yönelik üretim konularında işbirliği, görev, risk ve sorumluluk paylaşımı yapacaktır.

- Türkiye uluslararası pazarda kısa vadede rekabet şansı yüksek kanatlı eti, yumurta, bal ve ipek üretiminde ihracata yönelik politikalarını güçlendirecektir. Bununla birlikte orta ve uzun vadede ise, yüksek kalite yün ve tiftik üretiminin artmasını hedefleyerek, buna yönelik destek ve dış ticaret tedbirleri ile bu üretim dallarında da rekabet gücünü artıracaktır. Bu sayede pazarlamada rol oynayan örgütlerin kurumsal ve insan kaynakları kapasitesi gelişecektir.

- AB’dekine benzer kalite kurallarıyla organik, geleneksel ve yöresel üretimin kırsal ve bölgesel kalkınmaya katkısını artıracak, özellikle AB kapsamında da coğrafi olarak işaretlenebilecek yöresel ürünlerinin teknik, mikrobiyolojik ve geleneksel özelliklerini tespit edip, AB’deki kalite sistemine girmesini sağlayacaktır.

- Türkiye hayvan hastalıklarıyla mücadeleye daha fazla kaynak aktararak, iç piyasayı dünya piyasasındaki dalgalanmalardan azami oranda korumaya gidecek, üreticinin ürünlerini değer fiyattan satmasını, gelişen ekonomisi ve artan kişi başı geliri ile tüketicinin daha fazla hayvansal ürüne makul fiyattan erişimini sağlamaya yönelik tedbirler alacak, bunu yaparken de tüketici fiyatlarındaki üretici payını, gelişmiş ülkeler seviyesine çıkartacaktır.

11. GZFT ANALİZİ VE REKABET GÜCÜ DEĞERLENDİRİLMESİ

Komisyon toplantılarına ilişkin daha önceden tespit edilen çalışma metodolojisine göre öncelikle sektörün güçlü ve zayıf yanları ile sektör için fırsat ve tehdit oluşturan konular belirlenmesi amacıyla GZFT analizi gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla katılımcılar önce on kişilik gruplara ayrılmış, ortaya çıkan sonuçlar moderatör yönetiminde toplu olarak tartışılmış ve üzerinde fikir birliğine ulaşılan sonuçlar, Tablo 11.1’de bir araya getirilmiştir.

GZTF analizi çerçevesinde belirlenen güçlü yanların, Türkiye’de hayvancılığın geleneksel bir kültür olarak algılanması yanında ülkenin konumu, zengin doğal kaynakları ve genetik çeşitliliği ile yöresel ürün çeşitlerinin fazlalığı hususlarıyla ilişkili olduğu görülmektedir.

Bunun yanı sıra, artan nüfusu ve büyüyen ekonomisi ile Türkiye’de Onuncu Kalkınma Planı döneminde hayvansal ürünlere talebin hem yurt içinde hem de yakın ülkelerde giderek artması, AB ile uyum çalışmalarının sürmesinin Türkiye’nin ihracat olanaklarını geliştirmesine katkı yapması beklentisi, üretimin de gelişerek büyümesini sağlayabilecek olması tespit edilen fırsatlardan öne çıkanlardır.

Türkiye hayvancılığı için yapılan değerlendirmede öne çıkan zayıf yanlarının üretimden çok ulusal hayvancılık politikaları ile ilgili olması, sorunların iyi tespit edilmesi ile çok daha kolay çözüme ulaştırılabileceğini de göstermektedir. Gelinen noktada piyasa düzenleme mekanizmalarının olmayışı, pazarlamada örgütlü bir yapının eksikliği ile aracı sayısının fazlalığı, hayvan hastalıkları ile mücadelenin yetersiz kalması, kurulmuş ve desteklerle güçlendirilmiş STK’ların hala yeterince etkin çalışmadığı ve hala pek çok girdide dışa bağımlı olunması sıralanan başlıca zayıf yönler olmuştur.

Yine bu kapsamda, önümüzdeki dönem içerisinde tehdit olarak algılanan gelişmelerden bazılarını, ithalatın sürmesi veya sürmesine sebep olacak uygulamaların devam ettirilmesi, sektörde her aşamada tekelleşme eğiliminin giderek görünür olması, işletmelerin daha fazla borçlanması, artan örgüt sayısı ve çeşidi ile orantılı giderek bölünen üretici kesiminin her aşamada pazarlık gücünü kaybetmesi olarak sıralanabilir.

Bu çalışmaların ardından ise, yine moderatör yönetiminde “Vizyon” çalışması yapılmış, “sorun alanları” ve “stratejik amaçlar” tespit edilmiş olup, söz konusu sorunların çözümüne yönelik “politika/uygulama önerileri” geliştirilmiştir.

Tablo 11.1: GZFT Analizi Sonuçları

GÜÇLÜ YÖNLER	FIRSATLAR
➤ Geleneksel bir hayvancılık kültürüne ve geniş ürün yelpazesine sahip olunması➤ Ülke koşullarına uygun çok sayıda yerli hayvan genetik kaynaklarına sahip olunması➤ Yeterli tarımsal işgücüne sahip olunması➤ Hayvansal üretim açısından çeşitli ve alternatif üretim sistemlerine uygun geniş bir coğrafi alana sahip olunması➤ Karma yem sanayisinin üretim kapasitesinin yüksek olması➤ Orta ölçekli ve gelişime açık, riskleri bölmeyi bilen ve istikrarsız bir piyasada üretimi sürdürebilen, hayvancılığa ekonomik olduğu kadar geleneksel olarak da bağlı, aile işletmeciliğinin hayvansal üretimde önemini koruması➤ Hayvan varlığının sayısal olarak fazla olması➤ Örgütlenme bilincinin artması ve STK'lerin yaygınlaşması➤ Devletin hayvansal üretime yapmış olduğu desteklemeler	➤ Hayvansal ürünlere talebin artma potansiyeli➤ Hayvansal üretimin ve damızlık yetiştiriciliğinin yetersiz olduğu ülkelere yakınlık➤ AB'ye uyum çalışmaları➤ Hayvancılığın kırsal kalkınma amaçlı olarak geliştirilmesi zorunluluğu➤ Hayvancılıkta teknolojik olanakların artması➤ Yem bitkileri üretim alanlarının artma potansiyeli➤ İyi hayvancılık uygulamalarının artması➤ Ulaşım ve taşıma koşullarının gelişmekte olması➤ Ev hayvanları dâhil değişik hayvanların yetiştiriciliğine ilginin artması➤ Sermayenin hayvancılık sektörüne ilgisinin artması➤ Organik hayvancılığa uygun geniş alanların varlığı
ZAYIF YÖNLER	TEHDİTLER
➤ Uzun vadeli hayvancılık politikalarının olmaması➤ Hayvancılık girdi ve çıktılarında fiyat istikrarsızlığı olması, piyasa düzenleme kuruluşlarının olmaması➤ Yetiştiricinin pazarlamada örgütlü bir yapısının olmaması, üretici ve tüketici arasındaki zincirin uzun olması➤ Mevcut hayvancılık STK'lerinin yeterince etkin olamaması➤ Çeşitli hayvancılık girdilerinde var olan dışa bağımlılığın giderek artmakta olması➤ Hayvan hastalıklarının yaygın olması ve mücadelede görülen yetersizlikler	➤ Desteklemelerin ana yapısal sorunlara, kısa vadeli çözümler üretmek amacıyla yönlendirilmesi➤ Hayvan ve hayvansal ürün ithalatının süreklilik kazanma eğiliminde olması➤ Hayvansal üretim, işleme ve pazarlamada meydana gelen tekelleşme eğilimi (Bazı hayvansal ürünlerde sanayinin tekelleşme eğilim ve girişiminin olması)➤ İşletmelerin üzerindeki aşırı finansman yükü

Tablo 11.1: GZFT Analizi Sonuçları (devam)

ZAYIF YÖNLER	TEHDİTLER
➤ Yerli hayvan genetik kaynaklarının korunması, sürdürülebilir kullanımı ve ıslahı alanlarında atılan adımların yetersizliği➤ Kaba yem üretim kapasitesinin etkin kullanılamaması➤ Kırsal yaşam kalitesinin düşük olması ve gençlerin hayvancılığa ilgi duymaması,➤ Hayvancılık işletmelerine ulaşım olanaklarının, kırsal alanlar ve arazi yollarının yetersiz ve bozuk olması,➤ Hayvancılık sektörüyle ilgili doğru ve yeterli bilgiye ulaşılamaması, veri kalitesi yetersizliklerine bağlı olarak istatistiklerin yeterince güvenilir olmaması➤ Nitelikli ve yeterli sayıda çoban, hayvan bakıcısı, sağımci ve kâhya ile onların sosyal güvence eksikliği➤ Tarımsal yayım faaliyetlerinin ihtiyacı karşılayamaması➤ Yetiştiricilerin teknik bilgi yetersizliği➤ Birincil ürün kalitesinin yetersiz olması➤ Tarım sigorta sisteminin kapsamının dar olması ve sigorta konusunda farkındalığın yetersizliği➤ Hayvancılığa verilen desteklerin artmış olması yanında halen yetersizliğini koruması➤ Farklı ekonomik ve çevresel koşullara uygun hayvan materyali geliştirme gereğinin göz ardı edilmesi➤ Koyun ürünlerine talebin azalmasını önleyici tedbirlerin yetersizliği➤ Keçi-orman-keçi yetiştiricisi üçlüsünün çıkarlarını birlikte koruyan uygulamaların geliştirilememesi➤ Arıcılığın bitkisel üretime katkısının değerlendirilememesi	➤ Yeni işletme kurulmasının desteklenmesinin piyasada suni talep yaratarak hayvan ithalatına sebep olması➤ Hayvan hastalıklarının ve salgınların kontrol edilememesi➤ Kaçak hayvan ve hayvansal ürün girişi ve kontrolsüz kesimler➤ Gençlerin hayvancılığa ilgisinin azalması➤ Küresel iklim değişikliğinin tarımsal üretime olumsuz etkisi➤ Biyoyakıt üretiminin bitkisel gıda ve yem hammaddeleriyle rekabeti➤ Çeşitli nedenlerle hayvansal üretim alan ve olanaklarının daralması➤ Yayla ve meraların bir bölümünde güvenlik sorunu olması➤ Hayvansal ürünler konusunda medya ve internet aracılığıyla kamuoyunun yanlış bilgilendirilmesi➤ Hayvansal ürünlerde sahtecilik ve hilenin (tağşiş) önlenememesi➤ Kalıntı bırakan kimyasalların bitkisel üretimde aşırı kullanımı➤ Çevre politikalarının hayvancılık üzerindeki olumsuz etkileri➤ Her bölge ve çevresel koşulda kültür ırkı sığır yetiştiriciliğini özendiren ve körükleyen uygulamalar➤ Yerli hayvan ırklarının üstün nitelikleri ile birlikte yok olma riski

12. PLAN DÖNEMİ PERSPEKTİFİ

12.1. 2023 Vizyonu ve Hedefleri

Türkiye hayvancılığının uzun vadeli politikalara ihtiyacı olduğu tüm kesimler tarafından bilinen ve kabul edilen bir gerçektir. Bu ihtiyaçtan yola çıkarak gerek Türkiye'nin 61. Hükümeti tarafından oluşturulan "2023 Vizyonu ve Hedefleri" ve Cumhurbaşkanlığı himayelerinde hazırlanan "Türkiye'nin Stratejik Vizyonu 2023 Projesi: Tarım, Gıda ve Hayvancılık Stratejik Vizyon Belgesi" kapsamında genel anlamda, gerekse GTHB tarafından oluşturulan "2010-2014 Stratejik Plan" ve diğer ilgili belgelerde ise, özel olarak sektörle ilgili öncelikler tespit edilmiş ve önümüzdeki yaklaşık 10 yıllık politika hedefleri belirlenmiştir.

61. Hükümet Programı'nda tarım sektörünün hedefleri genel olarak, "... nüfusunu yeterli, kaliteli ve güvenilir gıda ile besleyen, tarım ürünlerinde net ihracatçı durumunu daha da geliştirmiş, rekabet gücünü artırmış, ürettiğiyle ve insan gücüyle dünyada ve bölgede söz sahibi olacak bir ülke konumuna erişmek..." şeklinde ifade edilmiştir (Anonim, 2011c). Program kapsamında 2023 hedef ve amaçları arasında "2023 yılına kadar tarımsal milli gelirin 150 milyar dolar seviyesine, tarım ürünleri ihracatının ise 40 milyar ABD Doları düzeyine çıkarılması", "tarımsal ekonomik büyüklük açısından 2023 yılında dünyanın ilk 5 ülkesi arasında yer almak" da bulunmaktadır. Bu hedeflere ulaşılmasında ise;

- Dünya fiyatlarında yaşanacak muhtemel dalgalanmalardan üreticilerin olumsuz etkilenmemesi için tarımsal girdilerde desteklerin artarak devam edeceği,
- Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM)'ne bağlı işletmelerde çiftçinin ihtiyaç duyduğu bitkisel ve hayvansal üretimde kullanılan girdilerin sağlanması ve üretimi için kamu-özel sektör işbirliğine devam edileceği,
- Üretici birlikleri ve diğer çiftçi kuruluşlarının daha etkin çalışmasının sağlanması, bu sayede çiftçilerin ürünlerinin pazarlanmasında ve tarımsal destekleme işlemlerinin yürütülmesinde daha etkin rol alarak ihtisaslaşmalarının sağlanacağı,
- Hayvancılık yatırımlarına imkân tanıyacak düzenlemeler ile birlikte meralarda verimlilik ve mülkiyet sorununu çözecek düzenlemeler gerçekleştirileceği,
- Türkiye için özel bir önem arz eden et ve süt başta olmak üzere potansiyel ihraç ürünleri olan hayvansal ürünlerinde "ideal pazar" şartlarının oluşması için bir dizi önlemin hayata geçirileceği, bu çerçevede; fiyat iniş-çıkışlarını üretici ve tüketici lehine kontrol edip, dengeleyen, üretici ve tüketicinin ortak menfaatlerini koruyan; örnekleri AB ve gelişmiş piyasa ekonomilerinde mevcut olan piyasa düzenleme mekanizmaları oluşturulup, geliştirileceği ve yine bu doğrultuda; sektörde şimdiye kadar farklı kurum ve kuruluşlar bünyesinde yönetilen pazarlama ve üretim faaliyetleri, birleştirilerek aynı çatı altında organize edileceği,
- Genetik kaynaklar biyoteknoloji ile bütünleştirilerek, Türkiye'nin bölgesinde lider bir tarımsal teknoloji transfer merkezi haline getirileceği,

- “Çiftlikten Sofraya Gıda Güvenilirliği”nin sağlanması ve çiftçilerin bilgi ve teknik yöntemler konusundaki ihtiyaçlarının yerinde zamanında ve yeterli düzeyde karşılanabilmesi amacıyla tarımsal eğitim ve yayım hizmetlerinin çeşitlendirilerek geliştirileceği,
- Yarı erişim kontrollü ekspres yollar ile önemli sanayi, turizm ve tarım bölgelerinin birbirleriyle bağlanacağı,
- Tarımköy Projeleri uygulamalarıyla kırsal yerleşimlerde yaşam kalitesinin ve yaşanılabilirliğin artırılacağı belirtilmiştir (Anonim, 2011d).

Bunun yanı sıra, 2013 Yılı Programı’nda; birim başına verim seviyesinin düşüklüğü, artan damızlık düve ithalatına bağlı olarak, artan süt üretimi sebebiyle önümüzdeki yıllarda süt piyasasında fiyat dalgalanması olasılığı, mevcut kırmızı et talebinin sığır dışındaki diğer türlere hatta kanatlı ve su ürünleri sektörüne yönlendirilmesi ihtiyacı doğması, hayvan hastalıklarıyla mücadele amacıyla bir politika belgesinin hazırlanması gerekmektedir. Program kapsamında önümüzdeki yıllarda hayvancılıkta bölgesel programlarla arz yönetimi yapılması, bu sayede piyasa istikrarını sağlayacak yapılanmaların oluşturulması, mera ıslahına yönelik sürdürülebilir ve verimli kullanım için gerekli düzenlemelerin yapılması, biyoyakıt üretiminin etki analizi çalışmasının yapılması, tarımsal istatistikî verilere dair nitelik ve nicelik sorunlarını giderecek, tarım politikalarının yürütülmesine ilişkin bilgi altyapısı ile idari yapıları geliştirecek ve AB gerekleri göz önüne alınarak bilgi sistemlerinin bütünleştirilmesi ve birbirini tamamlayıcı niteliğe getirilmesi, bu amaçla GTHB ve TÜİK işbirliğinin artırılması öncelikli tedbirler olarak belirlenmiştir (Anonim, 2011b).

Benzer şekilde Orta Vadeli Program (2013-2015)’da ise, bu tedbir önceliklerine ek olarak tarımsal ihracat desteklerinde katma değeri yüksek, markalı ve nihai tüketiciye yönelik ürünlere ağırlık verilmesinin planlandığı görülmektedir (Anonim, 2011e).

Uzun Vadeli Kalkınma Stratejisi (2001-2023)’nde ise, bazı rakamsal öngörüler ortaya koyulmuştur. Bunlardan en önemlisi 2023 yılına dek toplam istihdam içerisinde tarımın payının yüzde 10’a gerilemesine ilişkin öngörüdür. İlaveten 2023 yılı için üretim faktörlerinin daha etkin kullanımının sağlanması, üretici gelir düzeyinin korunması ve istikrarı gibi hedefler de yer almaktadır (Anonim, 2003).

Tüm bu sayılan sorun alanlarına Cumhurbaşkanlığı himayesinde hazırlanan “Türkiye’nin Stratejik Vizyonu 2023 Projesi: Tarım, Gıda ve Hayvancılık Stratejik Vizyon Belgesi” (Anonim, 2012m), GTHB tarafından hazırlanan “2012 Yılı Performans Programı” (Anonim, 2012n) ve “Stratejik Plan 2010-2014” (Anonim, 2010b) ve TÜBİTAK tarafından hazırlanan “Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları 2003-2023 Strateji Belgesi”nde (Anonim, 2004) de değinilmiş ve benzeri çözüm önerileri sunulmuştur.

Diğer yandan, Rio+20’deki müzakereler neticesinde verilen karar ve taahhütler, “İstedığımız Gelecek” adlı konferans sonuç bildirgesinde derlenmiş ve hayvancılık açısından da oldukça önemli olan Sürdürülebilir Kalkınma ve buna yönelik finansman, politika, strateji ve hedeflerin oluşturulması öngörülmüştür. Özellikle iklim değişikliği,

yeşil büyüme, su, gıda ve enerjiye erişim, biyolojik çeşitlilik, çölleşme, yoksulluk, gıda güvenilirliği, tarım, ulaşım, kentler ve insan yerleşimleri, istihdam, ormanlar, sürdürülebilir üretim ve tüketim, eğitim gibi konulara ilişkin hedefleri, yol gösterici ilkeleri ve uygulama çerçevesinin ortaya konulduğu bildirmede hayvancılık politikaları ve hayvansal üretimin kırsal ve sosyo-ekonomik yönleri açısından büyük önem taşıyan konulara da vurgu yapılmıştır. Bunların başında sürdürülebilir kalkınmaya hizmet edecek politikaların hayata geçirilmesi, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin oluşturulması için sürecin başlatılması, sürdürülebilir kalkınmanın sosyal ayağının güçlendirilmesi, sürdürülebilir üretim ve tüketim için bir çerçeve oluşturulması ve cinsiyet eşitliğinin iyileştirilmesi gelmektedir (Anonim, 2012o).

Onuncu Kalkınma Planı Hayvancılık Özel İhtisas Komisyonu üyeleri tarafından ortaya konan hayvancılığın mevcut durumu ve sorun alanları ile olası fırsat ve tehditler göz önüne alınarak hazırlanan Politika Önerileri'nin, yukarıda verilen ve hali hazırda varlığı tespit edilmiş olan sorun alanlarına ve hedeflere büyük benzerlik gösterdiği açıktır.

13. ONUNCU KALKINMA PLANI (2014-2018) HEDEFLERİ

Hayvancılık Özel İhtisas Komisyonu çalışmalarında metodolojik olarak moderatör yönetiminde yürütülen analizlerin yanı sıra, literatür bilgileri ve verileri ile Komisyon üyelerinin deneyimlerine de dayanan öngörüler kapsamında ekonomik analizlere de yer verilmiştir. Bu kapsamda projeksiyonlara temel teşkil eden materyal ve metot bilgileri Ek-II'de detaylı bir şekilde verilmiş, senaryolarda elde edilen veriler Tablo-13.1'de özetlenmiş ve dönem içerisindeki olası arz ve talep arasındaki farklılıklar Tablo-13.2'de gösterilmiştir.

13.1. Hayvansal Üretim ve Talep Projeksiyonu

Türkiye'nin 2018 yılı süt ve et üretim ve tüketim hedeflerinin belirlenmesi amacıyla 3 farklı senaryo hazırlanmış, bunlardan ilki Komisyon üyelerine uygulanan anket doğrultusunda hazırlanan Komisyon görüşüne dayalı Senaryo-1'dir. Senaryo-2 ise, tahmin edilen talebin elde edilebilmesi için gerekli olan hayvan varlığının tespitine dayalıdır. Son olarak hazırlanan Senaryo-3 ise, 2018 yılında talep ile arz arasındaki farkın en aza indirilmesi için gerekli hayvan varlığı ve verim seviyelerine ilişkin yıllık artış hızları hesaplanmıştır.

13.1.1. Senaryo-1: Komisyon Görüşlerine Göre Hayvan Varlığı, Genotip Oranları ve Verim Seviyelerinin Değişim Durumu

Senaryo varsayımları: Türkiye'nin Onuncu Kalkınma Planı dönemine yönelik et ve süt üretim projeksiyonu Komisyon üyeleri tarafından yapılan öngörülere dayanmaktadır. Tüm cevaplarda ortanca (medyan) değerler temel alınarak oluşturulan senaryo çerçevesinde arz ve talep tahminlerinde hayvan varlığı ve verim seviyelerine ait YDH'lar hesaplanmıştır (EK-II).

Hayvan varlığı tahmini: Komisyon görüşleri göz önüne alınarak hesaplanan hayvan varlığının (sığır, koyun, keçi ve manda) tahmin verilerine göre Onuncu Kalkınma Planı döneminde hayvansal üretime katkı yapan tüm ana türlerde bir artış olacağı öngörülmektedir. Özellikle uluslararası piyasada rekabet şansı yüksek olan kanatlı sektöründe, önümüzdeki dönemde kesilen tavuk sayısında yüzde 25'lik bir artış olması beklenmektedir.

Önümüzdeki 5 yıllık süre içerisinde gerek desteklemelerin etkisi ile sığır ve diğer türlerin de artan et ve süt talebini karşılamaya katkısının artırılması düşüncesi, gerekse ülke koşullarının farklı tür ve ırkların yetiştirilmesi açısından zengin bir potansiyele sahip oluşu koyun ve keçi varlığının sığırdan daha hızlı artacağı öngörüsünü desteklemektedir.

Süt verimi tahmini: Komisyon üyelerinin 2018 yılı için öngördükleri verim seviyeleri kullanılarak 2011-2018 yılları arasındaki YDH hesaplanmış inek başı ortalama süt verimi 2011 yılında 2.899 kg iken, 2018 yılında bu değer 3.626 kg olacağı tahmin edilmiştir.

Karkas verimi tahmini: Yine Komisyonun 2018 yılı için öngördüğü verim seviyeleri kullanılarak 2011-2018 yılları arasındaki YDH hesaplanmış ve karkas verimi ile et üretiminin tahmininde Komisyon görüşlerine dayalı hayvan sayısı ile birlikte kullanılmıştır.

Süt üretimi ve talebi: Süt üretimi ile ilgili Senaryo-1 kapsamındaki öngörülerde üretimin 1,3 kat artarak 19,5 milyon tona ulaşması, süt üretiminde manda, keçi ve koyunun payının giderek azalması, buna karşılık özellikle kültür ırkı sığırların toplam süt üretimine katkısının 5 yıllık süre zarfında yüzde 8 artması beklenmektedir (kültür ırkı sığırların 2011’de süt üretimine yüzde 48 olan katkısının 2018 yılında yüzde 56’ya çıkacağı hesaplanmıştır).

Aynı zamanda talebin, nüfustaki artışa paralel olarak yüzde 32 artarak 19,8 milyon tona ulaşması, bu süre zarfında farklı türlerin sütlerine olan talepte belirgin bir değişiklik gözlenmemesi ve 2018 yılına gelindiğinde yıllık kişi başı 4,3 kg’lık bir açık oluşması beklenmektedir. Burada dikkat çeken husus, Komisyon görüşlerine dayandırılan bu senaryoda süt üretimine katkı yapan hemen tüm türlerde hem hayvan başına verim seviyeleri (yüzde 4-25 arasında) hem de hayvan varlığının artması (yüzde 6 ile 12 arasında) öngörülmesine rağmen, talebin karşılanamadığı ve açığın giderek arttığı ortaya çıkmaktadır.

Et üretimi ve talebi: Dönem sonunda Türkiye toplam et üretiminin yüzde 41’inin kırmızı, yüzde 59’unun ise piliç etinden oluşacağı tahmin edilirken, toplam et talebinde piliç eti payının 2011’de yüzde 52 iken 2018’de yüzde 55’e yükselmesi beklenmektedir.

Bu rapor kapsamında hazırlanan senaryolarda et talebi hesaplamalarında dış ticaretin, özellikle kırmızı ette ithalatın, piliç etinde ise ihracatın iç talebe etkisi dikkate alınmıştır. Onuncu Kalkınma Planı Döneminde Türkiye’nin kırmızı et açığının giderek artacağı ve 2018 yılında toplam 248 bin tona ulaşacağı öngörülmektedir. Bu durumda kişi başı yıllık kırmızı et açığı 3,0 kg’ı bulurken, piliç eti üretimi ve tüketimi de eklenerek hesaplanan toplam et talebindeki açık ise kişi başı 2,4 kg’dır. Komisyon görüşlerindeki piliç eti üretimine ilişkin tahminlere BESD-BİR’in hindi ve diğer kanatlı eti üretim ve tüketim tahminleri eklenirse, toplam et açığı bir miktar daha azalarak, 2018 yılında kişi başı 1,9 kg’a inmektedir.

Piliç eti iç talebine, BESD-BİR’in projeksiyonlarında öngördüğü artış oranında (YDH yüzde 14,7) dış ticaret artışı eklendiğinde, 2018 yılında toplam piliç eti talebinin 2,6 milyon ton olacağı hesaplanmaktadır. Diğer bir ifadeyle 2018 yılında 600 bin tonun üzerinde piliç eti ihracatı gerçekleştiği takdirde 555 bin tondan fazla üretim açığı oluşmaktadır. Bu durum ya ihracatın durması, ya da ülke içi talebin karşılanamamasına ve dolayısıyla yıllık kişi başı piliç eti tüketiminde 6,8 kg üretim açığı ortaya çıkmasına sebep olabilecektir.

Yün, kıl ve tiftik üretimi ve talebi: Senaryo-1 kapsamındaki hayvan sayısı tahminlerine dayanarak yün, kıl ve tiftik üretimi hesaplanmış olup, üretim tahminleri, verim seviyelerinde bir artış öngörmediği için hayvan varlığı ile doğru orantılı olarak artmıştır. Yün, tiftik ve kıl dış ticareti ise 2004-2011 yılları arasındaki yıllık değişim hızının değişmeyeceği varsayımından yola çıkılarak 2018 yılına dek hesaplanmıştır.

Komisyon görüşlerine dayalı koyun ve keçi varlığından yola çıkılarak yapılan yün, tiftik ve kıl tahminlerine göre 2018 yılına kadar keçi kılı ve tiftik yerli talebinin düşmesi, keçi kılı ithalatı yüzde 284 kat artarken tiftik ithalatının yüzde 96 azalması, Merinos yünü ithalat ve ihracatının yüzde 90'ın üzerinde azalması ve yerli üretimin bir miktar artması (yüzde 15), diğer koyun ırklarına ait yünlerde ise ithalat artarken (yüzde 20) ihracatın azalması (yüzde 26) beklenmektedir. Özetlemek gerekirse 2018 yılında keçi kılı ve tiftik ihracatının üretimden, yün üretiminin ise talepten daha fazla artma eğiliminde olduğu söylenebilir.

Yumurta, bal ve ipek üretimi ve talebi: Yumurta, bal ve ipek üretimi ve verim seviyelerinde mevcut seyre yakın tahminler görülürken, ihracat potansiyeli ile ilgili tahminlerin önemli sayılacak bir artışı öngörülmektedir. Ancak, Türkiye'nin kısa vadede ham ipek üretimini talebi karşılayacak seviyeye çıkartması pek mümkün görünmemektedir. Bunun yanı sıra yapılan tahminlere göre ülke içi bal üretiminin nüfustan daha yavaş artması ve ihracatın yıllık yüzde 9 oranında bir artma olasılığı bulunması dolayısıyla, 2018 yılına gelindiğinde yıllık 7 bin tona yakın bal açığı oluşabileceği hesaplanmaktadır.

13.1.2. Senaryo-2: Hayvan Varlığında Artış Durumu

Senaryo varsayımları: Gerçekçi bir tüketim-üretim hedefi belirlenebilmesi amacıyla tüketim hedefleri olarak, Komisyon görüşlerine dayalı senaryo için, milli gelir ve nüfustaki artış tahminlerine dayanarak hesaplanan talep miktarları kabul edilmiştir (EK-II). Nitekim Türkiye'nin 5 yıl gibi kısa bir sürede hayvansal protein tüketimini ekonomik ve demografik gelişmelerinden bağımsız bir şekilde artırabilmesi mümkün değildir. Bu sebeple üretim hedeflerinin belirlenmesinde, tahmini talep miktarlarına ulaşılması için gereken hayvan varlığı seviyeleri hesaplanarak öngörüler oluşturulmuştur.

Bu senaryoda verim seviyeleri ile keçi, koyun ve sığırdaki farklı genotiplerin toplam popülasyondaki paylarının sabit kaldığı varsayılmıştır. Senaryonun temelini 2018 yılı için hesaplanan süt talebi oluşturmakta olup, süt üretiminin 2018 yılında talebi tam olarak karşılayacağı varsayılmış ve bu üretim için gerekli hayvan varlığı üzerinden kırmızı et üretimi hesaplanmıştır. Piliç etinde ise, Türkiye'nin iç talebine tahmin edilen ihracat miktarları eklenerek toplam piliç eti talebi ve buna bağlı olarak da üretim miktarları tahmin edilmiştir.

Senaryoların oluşturulmasında kullanılan YDH'ları, yüzde oranlar ve diğer katsayılara ilişkin değerler yuvarlanmıştır. Bu sebeple 2011 yılı verileri ile raporda verilen YDH değerleri veya hesaplanan diğer değerler rapordaki sonuçlardan farklı olabilmektedir.

Süt ve et üretimi ve talebi: 2018 yılı için hesaplanan süt talebinin, verim seviyeleri ve genotip oranlarında değişiklik olmadığı durumda yerli üretimle karşılanabilmesi için sığır varlığının 16,6 milyon, koyun varlığının 32,5 milyon, keçi varlığının 9,3 milyon, manda sayısının 120 bin baş olması gerekmektedir. Ancak bu hayvan varlığı ile üretilebilecek kırmızı et miktarı, kırmızı et talebini tam olarak karşılamamaktadır.

Senaryo-2 varsayımları ile 2018 yılına gelindiğinde yaklaşık 62,5 bin tonluk bir kırmızı et açığı olması mümkündür. Bunun kapatılması için yaklaşık 655 bin baş sığır (251 kg karkas verimi, yüzde 30 kasaplık güç) ve 1,58 milyon baş koyuna (19,5 kg karkas verimi, yüzde 43 kasaplık güç) daha ihtiyaç bulunmaktadır. Eğer bu açık canlı ağırlık artışı görece daha yüksek etçi, melez veya kombine ırklarla kapatılmaya çalışılırsa gerekli olan hayvan miktarı azalacaktır. Diğer bir çözüm ise, birime verimin artırılmasıdır. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, Türkiye’de süt üretiminin hem süt ve hem ette artan talebi karşılamaya devam edebilmesi için istikrarlı bir süt piyasasının olması gerektiğidir.

Yanı sıra toplam et üretimi ve talebi arasında üretim lehine bir fark bulunmaktadır (546 bin ton). Bunun sebebi piliç eti talebinde sadece iç talebin dikkate alınmasıdır. Ancak üretim, aynı zamanda önemli bir piliç eti ihracatını da kapsamakta olup, çalışmada 2018 yılına dek ihracat miktarının yıllık yüzde 15 civarında artacağı tahmin edilmiştir.

Yün, kıl ve tiftik üretimi ve talebi: Yün, kıl ve tiftik üretimi, Senaryo-2 kapsamındaki hayvan sayısı tahminlerine dayanarak hesaplanmıştır.

Yumurta, bal ve ipek üretimi ve talebi: Bu konuda yumurta, bal ve ipek üretimi tahminleri için üretimin dış ticaretle birlikte toplam talebi karşılayacağı veya ipekte olduğu gibi yarısını karşılayacağı varsayılmıştır. Verim miktarlarının 2011 seviyesinde kalması öngörülürken, bal ihracatının 2018 yılında 2005 seviyesine yükselerek artması hedeflenmiştir. Yumurta ihracatının yıllık yüzde 4 artış göstereceği, bununla birlikte toplam yumurta talebinin (ihracat dâhil) 16,2 milyar adedi geçmesi beklenmektedir.

Yumurta üretimi projeksiyonuna göre, 2018 yılında artan iç taleple birlikte ihracatın da karşılanabilmesi için yumurta tavuğu sayısının yaklaşık 100 milyon olması gerekmektedir. Benzer şekilde bal üretiminde de talebin karşılanabilmesi için 5 yıllık süre zarfında kovan sayısının 1 milyon artarak, toplam 7 milyon olması gerektiği hesaplanmaktadır.

İpekböcekçiliğinde diğer ürünlerden farklı bir yol izlenerek ithalat dahil toplam talep hesaplanmış ve 2018 yılına dek toplam talebin yarsının yerli üretimle karşılanması hedeflenmiştir. Bu sayede ham ipek ithalatı yarı yarıya azalmış olacaktır. Ham ipek üretimi için hem açılan kutu sayısının hem de kuru koza üretiminin 5 yıl içerisinde 3,5 kat artması gerektiği öngörülmektedir.

Bu senaryo kapsamında elde edilen sonuçlara dayanarak, verim seviyelerinin önümüzdeki 5 yıl içerisinde aynı kalması durumunda yumurta ve bal üretimi taleple uygun bir şekilde artış gösterebilirken, ipek ve koza üretimi için bunu söylemek mümkün değildir.

13.1.3. Senaryo-3: Hayvan Varlığı, Genotip Oranları ve Verimin Arttığı Durum

Senaryo varsayımları: Senaryo-3, Onuncu Kalkınma Planı dönemi için süt ve et üretim ve talep hedeflerinin, hem verim seviyelerinde hem de yaklaşık tüm türlerde hayvan varlığında artış öngörerek belirlenmesi ile karar mekanizmaları ve politika yapıcılara bir öngörü oluşturması amacıyla hazırlanmıştır. Senaryoda mümkün olduğunca 2018

yılına dek gerçekleştirilmesi mümkün varsayımlar üzerinde durulmuş ve yıllık değişim hızları belirlenirken, daha önce gerçekleştirilen çalışmalar da dikkate alınmıştır (Akman ve ark., 2006). Senaryoların oluşturulmasında kullanılan YDH'lar, yüzde oranlar ve diğer katsayılara ilişkin değerler yuvarlanarak kullanılmıştır. Bu sebeple 2011 yılı verileri ile raporda verilen YDH değerleri veya diğer katsayılar kullanılarak hesaplanacak değerler raporda verilen sonuçlardan farklı olabilmektedir.

Süt ve et üretimi ve talebi: Senaryo-3 için hesaplanan süt üretimi incelendiğinde hem hayvan varlığı hem verim seviyelerinde artış elde edildiği takdirde üretimin talebi karşılamaının hatta bir miktar üretim fazlası vermesinin mümkün olduğu görülmektedir.

Süt üretimine ek olarak, 2018 yılı için hesaplanan kırmızı et ve toplam et talebinin de hayvan sayısı ve karkas ağırlıklarının arttığı kabul edilen koşullar altında yerli üretimle karşılanabilmesi mümkündür. Özellikle sığır karkas veriminin yıllık yüzde 1 artırılmasının arz-talep dengesinin sağlanmasında büyük önemi bulunmaktadır. Hayvan varlığını tek başına artırmak ya da sadece verim seviyelerini yükseltmek talebin karşılanması için yeterli değildir. Ancak hayvan varlığının ve verimin birlikte, hayvansal ürün ve özellikle süt piyasasının düzenlenmesi vasıtasıyla Onuncu Kalkınma Planı süresinde artırılması sağlanarak, tüketim açığının büyük oranda kapatılması mümkün görünmektedir. Burada dikkat çekilmesi gerekli bir başka husus, teşvik ve desteklemelerin yatırımcıyı sektöre ve özellikle de mevcut işletmeleri kapasite artışına yönlendirecek nitelik ve nicelikte sağlanmasının gerekliliğidir.

Senaryo-3 varsayımlarının gerçekleşmesi durumunda 2018 yılında toplam kırmızı et açığı neredeyse yarıya inerek 136 bin tondan 66 bin tona düşebilecektir (yaklaşık yıllık kişi başı 0,8 kg). Arz açığının büyük çoğunluğu artan nüfus ve gelirden kaynaklanırken, koyun ve keçi eti üretiminin talebi aşması ve alternatif kırmızı et kaynağı olarak önemlerinin artması da beklenebilir. Ancak olası bu üretim artışının sürdürülebilmesi için et fiyatlarının gelişmiş ülke örneklerine benzer ve yetkin bir kurumsal yapıyla düzenlenmesi gerekmektedir.

Komisyon katılımcılarının görüşlerine dayalı Senaryo-1'de olduğu gibi Senaryo 3'te de toplam et üretiminde kırmızı etin payının giderek azalması ve yerini beyaz ete bırakması öngörülmektedir. Bu şekilde toplam et üretimindeki payı yüzde 60'ın üzerine çıkan piliç etinin, ihracat miktarının yıllık yüzde 15 civarında artması ve bu artışın 2018'e kadar sürmesi de beklenmektedir. Onuncu Kalkınma Planı döneminin sonuna gelindiğinde piliç eti ihracat miktarının 608 bin tona çıkacağı tahmin edilmektedir.

Yün, kıl ve tiftik üretimi ve talebi: Yün, kıl ve tiftik üretimi Senaryo-3 kapsamında ki hayvan sayısı tahminlerine dayanarak hesaplanmıştır. Bu kapsamda hesaplanan üretim tahminleri, hayvan sayılarındaki artışla birlikte verim seviyelerinde de hafif (yılıda yüzde 0,25) bir artış öngördüğü için Senaryo 2'ye göre daha yüksek bir üretim ortaya çıkmıştır.

Yumurta, bal ve ipek üretimi ve talebi: Senaryo-3'te gerek üretim birimlerindeki yıllık artışlar gerek verim seviyelerinde elde edilebilecek artış miktarları oldukça kısıtlı

tutulmaya çalışılmış, ihracat olanakları ise, rekabetin gittikçe kızıştığı küresel ticaret ölçüleri içinde sınırlı bir gelişme içerisinde ele alınmıştır.

Senaryo-3 sonuçları yumurta, bal ve ipek üretimi açısından özetlendiğinde, yumurta tavuğu sayısında ve verimde bir miktar artış gerçekleşmesi ile yumurta üretiminin yüzde 20'ye yakın artması beklenebilir. Bu düzeydeki bir üretim artışı ile iç talep ve yıllık yüzde 1,5'lük ihracat artışının yaratacağı dış talep karşılanabilmektedir.

Onuncu Kalkınma Planı döneminde, yürütülen destekleme politikalarının arı yetiştiriciliğine etkisinin kovanların geliştirilmesi ve yeni kovan sayısının artması yönünde olacağı ve yeni kovan sayısının bu süre sonunda toplam kovanların yüzde 98'ini oluşturacağı tahmin edilmiştir (2011'de yüzde 97,5). Aynı zamanda kovan veriminde de bir miktar artış sağlanarak (yüzde 2) toplam bal üretiminin yüzde 17 ve dolayısıyla kişi başı bal tüketiminin yüzde 6,6 artması beklenmektedir.

İpekböcekçiliği ile ilgili projeksiyon açılan kutu sayısının ve kutu başına yaş koza veriminin 2018 yılına dek artacağı, yerli kuru koza satışları ile kuru koza ihracatının toplam kuru koza üretimindeki payının azalacağı, aynı süre zarfında ham ipek ithalatının değişmeyeceği varsayımı ile hazırlanmıştır. Sonuç olarak Türkiye'nin ham ipek üretimini yüzde 17 artırarak 8,1 tona ulaşması beklenmektedir. Bu sayede Türkiye'nin kuru koza ihracatında 2004-2011 yılı ortalama fiyatlarıyla 1 kg ipek iplik eşdeğeri kozayı 14,1 ABD Doları'na satmak yerine, 1 kg'ını 22,9 ABD Doları'na aldığı ithal ipek ipliğini kendi üretmesi sonucunda ipekböcekçiliğinden elde ettiği geliri de artırmış olacaktır.

Tablo 13.1: Senaryo Sonuçları Özet Tablosu

Senaryo Özellikleri	Senaryo 1 (Komisyon Görüşü)			Senaryo 2			Senaryo 3		
	2011	2018	YDH	2018	YDH	2018	YDH	2018	YDH
Hayvan varlığı (baş)									
Sığır	12.386.337	13.078.664	0,8	16.539.079	4,2	15.409.484	3,2	15.409.484	3,2
Kültür ırkı oranı	39,1	46,0	2,35	39,1	0,0	41,7	1,0	41,7	1,0
Kültür ırkı melezi oranı	41,3	40,5	-0,3	41,3	0,0	41,3	0,0	41,3	0,0
Yerli ırk oranı	19,6	13,5	-5,2	19,6	0,0	17,0	-2,0	17,0	-2,0
Koyun	25.031.565	28.000.000	1,6	32.475.279	3,8	35.364.543	5,1	35.364.543	5,1
Merinos ırkı oranı	4,9	4,9	0,0	4,9	0,0	4,9	0,0	4,9	0,0
Yerli ırk oranı	95,1	95,1	0,0	95,1	0,0	95,1	0,0	95,1	0,0
Keçi	7.277.953	7.927.600	1,2	9.331.447	3,6	9.503.256	3,9	9.503.256	3,9
Kıl keçisi oranı	97,9	97,9	0,0	97,9	0,0	97,9	0,0	97,9	0,0
Ankara keçisi oranı	2,1	2,1	0,0	2,1	0,0	2,1	0,0	2,1	0,0
Manda	97.632	105.000	1,0	119.970	3,0	105.168	1,1	105.168	1,1
Tavuk (kesilen)	963.245.455	1.200.000.000	3,2	1.549.760.197	7,0	1.546.761.709	7,0	1.546.761.709	7,0
Süt verimi (kg)									
Sığır	2.899	3.626	3,25	2.899	0,0	3.285	1,8	3.285	1,8
Kültür ırkı	3.875	4.800	3,1	3.875	0,0	4.451	2,0	4.451	2,0
Kültür ırkı melezi	2.721	3.000	1,4	2.721	0,0	2.918	1,0	2.918	1,0
Yerli ırk	1.313	1.500	1,9	1.313	0,0	1.313	0,0	1.313	0,0
Merinos ırkı koyun	48,4	50,0	0,5	48,4	0,0	49,2	0,25	49,2	0,25
Yerli koyun	78,7	82,0	0,6	78,7	0,0	81,5	0,50	81,5	0,50
Kıl keçi	107,2	110,0	0,4	107,2	0,0	111,0	0,50	111,0	0,50
Ankara keçisi	35,6	40,0	1,7	35,6	0,0	35,6	0,00	35,6	0,00
Manda	1.004	1.100	1,3	1.004	0,0	1.076	1,0	1.076	1,0
Karkas ağırlığı (kg)									
Sığır	251	280	1,6	251	0,0	269	1,0	269	1,0
Koyun	19,5	20,0	0,3	19,5	0,0	19,9	0,25	19,9	0,25
Keçi	18,6	19,0	0,3	18,6	0,0	18,6	0,0	18,6	0,0
Manda	223	225	0,2	223	0,0	227	0,25	227	0,25
Piliç eti	1,68	1,70	0,2	1,68	0,0	1,73	0,5	1,73	0,5

Tablo 13.1: Senaryo Sonuçları Özet Tablosu (devam)

	Senaryo 1 (Komisyon Görüşü)			Senaryo 2		Senaryo 3	
	2011	2018	YDH	2018	YDH	2018	YDH
Süt Üretimi (ton)							
Sığır	13.802.428	18.018.345	3,9	18.198.991	4,0	19.234.819	4,9
Koyun	892.823	1.035.552	2,1	1.153.653	3,7	1.300.240	5,5
Keçi	320.588	361.594	1,7	414.245	3,7	436.752	4,5
Manda	40.372	47.355	2,3	49.377	2,9	46.407	2,0
Toplam süt	15.056.211	19.462.845	3,7	19.816.265	4,0	21.018.219	4,9
Kişi başı toplam süt (kg/yıl)	201,5	238	2,4	242	2,7	257,0	3,5
Sığır	931.814	1.098.608	2,4	1.244.221	4,22	1.242.865	4,2
Koyun	210.332	240.800	2,0	272.879	3,8	302.396	5,3
Keçi	43.303	48.200	1,5	55.522	3,6	56.544	3,9
Manda	4.563	4.961	1,2	5.607	3,0	5.002	1,3
Toplam kırmızı et	1.190.012	1.392.569	2,3	1.578.228	4,1	1.606.806	4,4
Kişi başı toplam kırmızı et (kg/yıl)	15,9	17,0	1,0	19,3	2,8	19,7	3,1
Piliç	1.613.309	2.040.000	3,4	2.595.644	7,0	2.682.665	7,5
Toplam et	2.803.321	3.432.569	2,9	4.173.873	5,9	4.289.472	6,3
Kişi başı toplam et (kg/yıl)	37,5	42,0	1,6	51,0	4,5	52,5	4,9
Koyun	25.031.565	28.000.000	1,6	32.475.279	3,8	35.364.543	5,1
Merinos ırkı oranı	4,9	4,9	0,0	4,9	0,0	4,9	0,0
Yerli ırk oranı	95,1	95,1	0,0	95,1	0,0	95,1	0,0
Keçi	5.295.664	5.890.206	1,5	6.933.265	3,9	7.060.919	4,2
Kıl keçisi oranı	97,9	97,9	0,0	97,9	0,0	97,9	0,0
Ankara keçisi oranı	2,1	2,1	0,0	2,1	0,0	2,1	0,0
Yün (Merinos koyunu)	3,15	3,15	0,0	3,15	0,0	3,21	0,25
Yün (Yerli koyun)	1,80	1,80	0,0	1,80	0,0	1,83	0,25
Kıl	0,59	0,59	0,0	0,59	0,0	0,60	0,25
Tiftik	1,69	1,69	0,0	1,69	0,0	1,72	0,25
Yün, kıl, tiftik verimi (kg)							
Kırkılan hayvan varlığı (baş)							
Merinos ırkı oranı	4,9	4,9	0,0	4,9	0,0	4,9	0,0
Yerli ırk oranı	95,1	95,1	0,0	95,1	0,0	95,1	0,0
Keçi	5.295.664	5.890.206	1,5	6.933.265	3,9	7.060.919	4,2
Kıl keçisi oranı	97,9	97,9	0,0	97,9	0,0	97,9	0,0
Ankara keçisi oranı	2,1	2,1	0,0	2,1	0,0	2,1	0,0
Yün (Merinos koyunu)	3,15	3,15	0,0	3,15	0,0	3,21	0,25
Yün (Yerli koyun)	1,80	1,80	0,0	1,80	0,0	1,83	0,25
Kıl	0,59	0,59	0,0	0,59	0,0	0,60	0,25
Tiftik	1,69	1,69	0,0	1,69	0,0	1,72	0,25

Tablo 13.1: Senaryo Sonuçları Özet Tablosu (devam)

	Senaryo 1 (Komisyon Görüşü)						Senaryo 2		Senaryo 3		
	2011	2018	YDH	2018	YDH	2018	YDH	2018	YDH	2018	YDH
Yün, kıl, tiftik üretimi (ton)	Yün (Merinos koyunu)	3.847	4.412	2,0	4.991	3,8	5.530	5,3	5.530	5,3	5,3
	Yün (Yerli koyun)	42.739	47.745	1,6	55.449	3,8	61.447	5,3	61.447	5,3	5,3
	Kıl	3.062	3.406	1,5	4.013	3,9	4.159	4,5	4.159	4,5	4,5
	Tiftik	194	216	1,5	244	3,3	253	3,8	253	3,8	3,8
Yumurta üretimi	Yumurta tavuğu sayısı (adet)	78.956.861	90.000.000	1,9	98.742.600	3,3	92.580.455	2,3	92.580.455	2,3	2,3
	Verim (yumurta/hayvan)	164	172	0,7	164	0,0	167	0,25	167	0,25	0,25
	Yumurta üretimi (1000 adet)	12.954.686	15.480.000	2,6	16.200.990	3,3	15.457.775	2,6	15.457.775	2,6	2,6
	Sofralık yumurta ihracatı (1000 adet)	3.842.358	4.000.000	0,6	5.056.281	4,0	4.250.000	1,5	4.250.000	1,5	1,5
Bal üretimi	Eski kovan sayısı (adet)	149.020	140.000	-0,9	173.805	2,2	138.896	-1,0	138.896	-1,0	-1,0
	Yeni kovan sayısı (adet)	5.862.312	6.300.000	1,0	6.837.328	2,2	6.733.954	2,0	6.733.954	2,0	2,0
	Verim (kg/eski kovan)	2,1	2,0	-0,7	2,1	0,0	2	0,0	2	0,0	0,0
	Verim (kg/yeni kovan)	16,0	16,3	0,25	16,0	0,0	16	0,25	16	0,25	0,25
	Verim (kg/kovan)	15,7	16,0	0,3	15,7	0,0	16	0,3	16	0,3	0,3
	Bal üretimi (ton)	94.245	103.040	1,3	109.920	2,2	109.935	2,2	109.935	2,2	2,2
İpek üretimi	Bal ihracatı (ton)	1.103	2.000	8,9	2.143	10,0	1.552	5,0	1.552	5,0	5,0
	İpekböceği kutu sayısı (adet)	5.808	7.000	2,7	20.790	20,0	6.672	2,0	6.672	2,0	2,0
	Kutu başına yaş koza (kg)	25,9	30,0	2,1	25,9	0,0	26,1	0,0	26,1	0,0	0,0
	Yaş koza verimi (kg/1 kuru koza)	2,4	2,4	0,0	2,4	0,0	2,4	0,0	2,4	0,0	0,0
	Kuru koza üretimi (ton)	62,0	86,4	2,4	215,7	19,5	73	2,3	73	2,3	2,3
	Koza ihracatı (çekilmeye elverişli) (ton)	7,88	8,00	0,2	7,9	0,0	8,0	0,25	8,0	0,25	0,25
	Ham ipek verimi (kg kuru koza/kg iplik)	2,8	2,8	0,0	2,8	0,0	2,8	0,0	2,8	0,0	0,0
	İpek üretiminde kullanılan kuru koza (ton)	19,3	84,0	23,4	168,0	36,2	22,6	2,3	22,6	2,3	2,3
	Ham ipek üretimi (ton)	6,9	30,0	23,4	60,0	36,2	8,1	2,3	8,1	2,3	2,3
	Ham ipek ithalatı (ton)	114	120	0,7	60,0	-8,8	114	0,0	114	0,0	0,0

Tablo 13.2: Senaryo Sonuçlarına Göre 2018 Yılı Arz-Talep Farkı

Ürün	Tür	İç talep	Fark		
			Senaryo 1	Senaryo 2	Senaryo 3
Süt (ton)	Sığır	18.198.991	-180.646	0	1.035.828
	Koyun	1.153.653	-118.101	0	146.587
	Keçi	414.245	-52.651	0	22.508
	Manda	49.377	-2.022	0	-2.970
	Toplam süt	19.816.265	-353.420	0	1.201.954
	Kişi başı toplam süt (kg/yıl)	242,3	-4,3	0,0	14,7
Et (ton)	Sığır	1.310.594	-211.986	-66.373	-72.177
	Koyun	271.772	-30.972	1.107	3.010
	Keçi	52.962	-4.762	2.560	3.582
	Manda	5.429	-468	178	-427
	Toplam kırmızı et	1.640.756	-248.187	-62.528	-66.011
	Kişi başı toplam kırmızı et (kg/yıl)	20,1	-3,0	-0,8	-0,8
	Piliç	1.987.614	52.386	608.030	87.021
	Toplam et	3.628.371	-195.802	545.502	629.040
	Kişi başı toplam et (kg/yıl)	44,4	-2,4	6,7	7,7
Diğer (ton)	Yün (Merinos koyunu)	4.420	-7,2	-7,2	-7,2
	Yün (Yerli koyun)	82.345	-34.599	-34.599	-34.599
	Kıl	408	2.998	2.998	2.998
	Tiftik	149	67,3	67,3	67,3
	Kuru koza	428	-342	-168	-319
	Ham ipek	150	-120	-60	-112
	Bal	108	-4,7	2,1	2,2
	Yumurta (1000 adet)	11.144.709	4.335.291	5.056.281	4.313.066

13.2. Kaba Yem Üretim ve Talep Projeksiyonu

Bu rapor kapsamında genel anlamda kaba yem ihtiyaç analizi yapılması gerekli görülmüş ve bu amaçla Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü (BÜGEM) tarafından hazırlanan ve 2007-2011 yıllarına ilişkin kaba yem ihtiyaç analizinden yararlanılmıştır (Tablo-13.3).

Onuncu Kalkınma Planı dönemi sonunda olası kaba yem üretim ve ihtiyacının tahmininde Senaryo-3 için hesaplanan hayvan sayıları ve TÜİK'in 2011 yılı yaşa göre hayvan varlığı istatistiklerindeki dağılım değerleri kullanılarak toplam Büyükbaş Hayvan Birimi (BBHB) hesaplanmıştır. Hesaplama yöntemi Tablo 13.4'te verilmiştir.

Tablo 13.3: Yıllara Göre Kaba Yem Üretimi (milyon ton) ve İhtiyacı Karşılama Oranı (%)

Yıllar	Çayır Mera	Yem Bitkileri	Silaj	Bahçe İçi Otlak	Sap Saman Anız	Toplam Üretim		Yıllık Kaba Yem İhtiyacı ^a	Üretimin İhtiyacı Karşılama Oranı (%)	
						Sap Saman Anız Dâhil	Sap Saman Anız Hariç		Sap Saman Anız Dâhil	Sap Saman Anız Hariç
2007	12	8,8	9,9	5	10	45,7	35,7	45,9	99,6	77,8
2008	12	8,8	9,7	5	10	45,5	35,5	45,4	100,2	78,2
2009	12	7,0	8,2	5	10	42,2	32,2	44,0	95,8	73,1
2010	12	7,9	9,1	5	10	44,0	34,0	47,2	93,2	72,0
2011	12	8,5	10,5	5	10	46,0	36,0	52,0	88,4	69,2

^aBBHB varlığı üzerinden 12,5 kg/gün kaba yem ihtiyacı dikkate alınarak hesaplanmıştır.

Kaynak: BÜGEM (2012)

Tablo 13.4: Türkiye 2018 Yılı Büyükbaş Hayvan Birimi (BBHB)

Hayvan türü	Popülasyondaki oranı ^a (%)	Hayvan sayısı	Hayvan birimi ^b	BBHB
Kültür ırkı dana-düve	51,71	3.111.336	0,60	1.866.802
Kültür melezi dana-düve	51,30	3.268.235	0,45	1.470.706
Yerli ırk dana-düve	49,50	1.495.867	0,30	448.760
Kültür ırkı süt ineği	45,24	2.721.950	1,00	2.721.950
Kültür melezi süt ineği	43,89	2.795.728	0,75	2.096.796
Yerli ırk süt ineği	43,40	1.311.466	0,50	655.733
Boğa	4,35	670.400	1,50	1.005.600
Öküz	0,22	34.502	0,60	20.701
Manda (erkek)	0,50	52.584	0,90	47.326
Manda (dişi)	0,50	52.584	0,75	39.438
Koyun-Koç (yerli)	55,75	18.755.088	0,10	1.875.509
Koyun-Koç (merinos)	58,16	1.001.853	0,10	100.185
Keçi-Teke (kıl)	53,31	4.957.524	0,08	396.602
Keçi-Teke (tiftik)	55,50	112.951	0,08	9.036
Kuzu	44,13	15.607.603	0,04	624.304
Oğlak	46,65	4.432.781	0,04	177.311
TOPLAM BBHB	13.556.759			

^aHayvanların tür ve yaşlarına göre popülasyondaki oranları, TÜİK 2011 yılı istatistiklerindeki dağılımına göre hesaplanmıştır.

^bBBHB Hayvan birimleri 31.07.1998 tarihli ve 23419 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Mera Yönetmeliği'nden alınmıştır.

Rapor kapsamında hazırlanan senaryolar içerisinde en iyimser ve gerçekleşmesi mümkün görünen, hem hayvan sayısı ve hem de hayvan başına verimde artışları öngören hayvansal üretim projeksiyonu olan Senaryo-3, kaba yem ihtiyaç projeksiyonunun temelini oluşturmaktadır. Senaryo-3 için hazırlanan hayvan varlığı projeksiyonuna dayanarak 2018 yılında hayvan varlığının 13,6 milyon BBHB'ne ulaşacağı tahmin edilmiştir. BÜGEM'in 2011 yılında 1 BBHB için hesapladığı yıllık kaba yem ihtiyacı olan 4561 kg temel alınarak 2018 yılındaki kaba yem ihtiyacı belirlenmiştir. Talebin belirlenmesi sonrasında ise, Türkiye'nin kaba yem üretimi dört farklı kaba yem senaryosu kapsamında tahmin edilmiştir. Senaryolardan ilki Türkiye'de üretimin ihtiyacı Karşılama Oranı'nın (KO) 2007-2011 yılları arasındaki seyri (YDH: (-) 2,92) devam ettireceği, ikincisi 2011 yılındaki yüzde 88,4 olan üretimin talebi karşılama oranının değişmeyeceği (YDH 0,00), üçüncüsü yıllık yüzde 1 oranında artacağı (YDH:1,00) ve son olarak da 2018 yılı kaba yem ihtiyacının tamamının yerli üretimle karşılanacağı varsayımına dayanarak hesaplanmıştır (Tablo-13.5).

Tablo 13.5: Türkiye'nin 2018 Yılı Kaba Yem Üretim ve Talep Tahmini (ton)

Kaba Yem Senaryosu	Talep	Karşılama Oranı (%)	KO YDH (%)	Üretim	Üretim YDH (%)	Fark
1	61.837.847	71,88	-2,92	44.451.702	-0,49	-17.386.145
2		88,44	0,00	54.690.819	2,50	-7.147.028
3		94,82	1,00	58.635.960	3,53	-3.201.887
4		100,00	1,77	61.837.847	4,32	0

Tablo 13.5'ten de anlaşılacağı üzere ilk üç senaryo ile 2018 yılına gelindiğinde yüzde 72-95 arasında bir karşılama oranı öngörülmekte ve kaba yem açığı 3,2 ile 17,4 milyon ton arasında değişebilmektedir. Hazırlanan dördüncü senaryo ise, Türkiye'nin 2018 yılına gelindiğinde kaba yem ihtiyacının tamamını ülke içinden karşılayabilmesi için üretimin yıllık yüzde 1,77 artırması gerektiğini göstermektedir. Ancak bu durumun gerçekleşme ihtimali, kaba yem üretiminin geçmiş seyri göz önüne alındığında pek olası görülmemektedir.

Sonuç itibarıyla, Türkiye'nin hayvansal üretimini planlarken kaba yem üretim ve talebini de mutlaka göz önünde bulundurması gerektiği açıktır. Aksi takdirde ithalata dayalı kaba yem arzı ile hayvansal üretimin talebe yönelik artırılmasının sosyo-ekonomik etkilerinin uzun vadede ülke hayvancılığının gelişimine olumsuz etki yapması kaçınılmazdır.

14. PLAN HEDEFLERİNE DÖNÜK TEMEL AMAÇ VE POLİTİKALAR

Onuncu Kalkınma Planı kapsamında yürütülen Hayvancılık ÖİK çalışmalarında hayvancılık sektörünün amacı;

“Uzun vadeli politikalar ve etkin kaynak kullanımıyla; yeterli, nitelikli ve örgütlü hayvansal üretimle sağlıklı gıdaya ulaşmayı hedefleyen, rekabet gücü yüksek, üreticisinin refah düzeyini artırabilen, ulusal ekonomiye katkısı yüksek, sürdürülebilir bir hayvancılık sektörü” vizyonu ile açık bir şekilde ifade edilmiştir.

FAO, 2010 yılında toplam 925 milyon kişinin hala açlıkla mücadele ettiğini tahmin etmekte ve buna yönelik Binyıl Kalkınma Hedefleri’nde 2015 yılına kadar bu rakamın 600 milyona düşmesi için çeşitli programlar yürütmeye devam etmektedir (Anonymous, 2012d). Türkiye’de TÜİK verilerine göre 2009 yılında toplam en az 13 milyon kişi (yüzde 18) gıda yoksulluğu çektiği anlaşılmıştır. Günümüzde maalesef açlığın ve açlığa bağlı ölümlerin hala bu kadar yaygın olması, hayvansal üretimin ekonomik yönünün, sosyal yönüne göre ikinci sıraya gerilemesine sebep olmaktadır. Bu sebeple devletlerin, insan beslenmesi için temel gıda maddeleri olan hayvansal ürünlerin insan sağlığına uygun ve erişilebilir bir şekilde üretilmesini sağlaması ve hayvansal üretimi stratejik bir sektör olarak görmesi gerekmektedir. Açlıkla mücadelenin yanı sıra, devletlerin ana görevlerinin başında toplumun sağlıklı ve dengeli beslenmesi de gelmektedir. Türkiye gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında, toplam protein üretiminde hayvansal protein üretiminin payının düşük kaldığı görülmektedir (yüzde 27). Bununla birlikte toplam hayvansal protein üretiminde et, süt ve yumurtanın payları incelendiğinde sütün oldukça önemli bir yer tuttuğu anlaşılır. Dengeli beslenme için et, süt ve yumurtadan sağlanan proteinin de dengeli ve yeterli olması gerekmektedir. Oysa Türkiye’de et üretimi son 7 yılda önemli bir değişim geçirmiş ve kişi başı kırmızı et üretimi bu süre zarfında TÜİK verilerine göre 5,5-10,6 kg, bu ÖİK raporunda kullanılan değerlerle yapılan hesaplamalara göre¹¹ 12-16 kg arasında değişmiştir. Bunun 1,5-2,3 kg kadarı 2010 ve 2011 yıllarında ithal kasaplık ve karkas et ile elde edilmiştir. Hazırlanan tüm strateji belgelerinde de tespit edildiği üzere bu durum, süt piyasasındaki istikrarsızlığın ve oligopol yapının bir sonucudur. Yine tüm belgelerde hedeflendiği üzere Türkiye yeterli gıda arzını temin etmek için öncelikle hayvansal ürün piyasalarında ve özellikle de süt piyasasında orta ve uzun vadeli politikalarla, bu politikalar doğrultusunda uzun vadeli arz yönetim programları oluşturmalı ve uygulamaya geçirmelidir. Bu, hem piyasa düzenleyici etkin ve yetkin bir kurumun varlığını hem de piyasa düzenlemesi için gerekli bütçenin ayrılmasını gerekli kılmaktadır. Ancak, bu şekilde okul sütü kampanyaları ve süt tozu destekleri gibi göreceli kısa vadeli çözümler de gerçek anlamda fayda sağlayabilir. Geline nokta Türkiye’nin gerek DTÖ yükümlülükleri ve gerekse AB’ye uyum çalışmaları kapsamında bu tür düzenleyici bir kuruluşun varlığı eleştiri alacağı ve tepki çekeceğinden uygulamaların; Avustralya, Kanada, Japonya, İsrail ve İsviçre gibi farklı modeller incelenerek, arz düzenlemede üreticinin etkin olduğu yapılanmalarla yürütülmesi uygun olabilecektir. Ancak bu sayede; hem süt ve hem de et

¹¹ Et Üretimi=Toplam hayvan sayısı x Karkas ağırlığı x Kasaplık güç oranı

üretim ve tüketimi sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulabilecek, yürütülen ıslah çalışmalarının etkinliği ve etkisi güçlendirilebilecek, gıda güvenilirliği ve güvenliği garanti altına alınabilecektir.

Öz kaynaklar kullanılarak, sürdürülebilir ve kaliteli üretim yapılabilmesi pek çok faktöre bağlıdır. Ancak bu yapılanmanın temelinde; üretici açısından ürünün değer fiyatından pazarlanabilmesi, tüketici açısından da erişilebilir bir fiyattan ulaşılabilir olması yatmaktadır. Türkiye koşulları ve gelişmiş ülke örnekleri, yeni akım tüketici hareketleri ile birlikte değerlendirildiğinde, çözümün iyi örgütlenmiş bir ürün pazarlamasında olduğu anlaşılmaktadır. Gerek AB ve gerekse dünya çapında uygulanan, ürün bazlı Coğrafi İşaretleme Sistemi gibi kalitenin sağlanması ve artırılmasına yönelik uygulamalar ile yöresel-geleneksel olanın yerinde korunup, üretilip geliştirilmesine dayalı bölgesel üretim modeli Türkiye’de hayata geçirilmiştir. Ancak mevcut sistemin benzer uluslararası sistemlere göre önemli farklılıkları bulunmakta, bu sebeple de arzulanan katma değer yöre üreticisine ve bölgeye kalmayabilmektedir. Bu konuda detaylı araştırmalar yapılarak, yöresel ürünlerin üretilmesi için gereken tüm coğrafi, mevsimsel, rakıma dayalı, mikrobiyolojik yapı, ısı-nem vb. gibi özelliklerin belirlenmesi ve ancak geleneksel yapısı gerçek anlamda bozulmayan ürünlerin işaretlenmesi sağlanmalıdır. AB’deki örnekleri incelendiğinde peynir ve şarküteri ürünleri ile bal ve hatta yapağının bile işaretlendiğini ve üretildikleri bölgelerde ana ekonomik faaliyet haline geldiği görülmektedir. Bunun yanı sıra, artan tüketici bilinci ile daha fazla tüketici çiftçiye doğrudan ulaşmak, tükettiği gıdaları üreteni görmek ve hatta onun üretimi hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak istemektedir. ABD ve AB örneklerine bakıldığında “Çiftçi Pazarları”nın giderek daha fazla yerde kurulmaya başladığı ve hatta internet ortamından dahi satış yaptığı bilinmektedir. Türkiye’de üretici-tüketici arasındaki aracı sayısının her üretim dalında azaltılması yanında, alternatif pazarlama kanalları yaratılması yoluyla, üretici ile tüketicinin işleyici ve perakendeci karşısında pazarlık gücünün artırılması sağlanabilir. Bu, özellikle et ve süt üretiminde sığır dışındaki türlerin de gelişmesini hızlandırabilecek, geleneksel manda, koyun ve keçi ürünleri ile farklı bölgelere has farklı bal çeşitlerine olan talebin artış eğiliminin hızlanmasını sağlayabilecektir.

Kırmızı et ve süt sektörünün yanı sıra, Türkiye’nin en önemli hayvansal ihraç ürünü yumurta ve kanatlı sektöründe olduğu kadar, diğer sektörlerde de ana girdilerde fakat özellikle aşı ve ilaçta olan dışa bağımlılığın azaltılması gerçek anlamda ve her koşulda sürdürülebilir üretimin sağlanabilmesi için vazgeçilmezdir. Bu sebeple orta vadede aşı ve damızlıkların yerli piyasada üretilip geliştirilmesine yönelik önlemler alınmalı, uzun vadede ise ihracata yönelik politikalar uygulanmalıdır.

Kanatlı sektörünün de tecrübe ettiği ve etkilerini bire bir yaşadığı üzere tüm hayvancılık alt dallarında hayvan hastalıkları Türkiye için gelişimin ve rekabet edebilirliğin önündeki en önemli engeldir. Türkiye ihraç edilecek nihai ürünlerde belirli bir kaliteye ulaşsa dahi yaygın zoonoz ve hayvan hastalıkları sebebiyle potansiyel ihraç imkânlarını kaybetmekte, bir o kadar da önemli ekonomik kayıp yaşamaktadır. Hayvan hastalıklarının kontrol altına alınması Türkiye için olduğu kadar sınır komşusu olan AB üyesi ülkeler

ve AB için de büyük önem taşımaktadır. Türkiye'nin gıda güvenilirliği konusunda tüketicinin güvenini de oldukça etkileyen bu durum, öncelikle kaçak kesim ve kaçak hayvan girişlerinin önlenmesi ile elde edilecektir. Bu amaçla yürütülen çalışmalarla gelişmeler elde edilmekte, önümüzdeki dönem için yeni planlar yapılmakta ve projeler hedeflenmektedir. Bu amaçla Türkiye'nin komşu ülkelerle birlikte yürüteceği mücadele programları çok daha hızlı sonuç verebilecek, Türkiye'nin 2023 Vizyonu'nda da hedeflendiği üzere bölgede hayvancılık alanında da örnek ülke konumuna gelecektir.

Türkiye, nüfusunun büyük çoğunluğu Müslüman olan bir ülke olarak helal ürün pazarında kendisine çok daha hızlı yer edinmeli, bu konuda gerekli altyapı ve modernizasyon çalışmaları için kırsal kalkınma fonları ile özellikle mezbahaların koşulları uygun hale getirilmeye devam edilmeli ve hızlandırılmalı, mevcut potansiyel bir an önce harekete geçirilmelidir.

15. TEMEL DÖNÜŞÜM ALANLARINA YÖNELİK ÖNERİLER

Onuncu Kalkınma Planı Hayvancılık ÖİK toplantılarında hayvancılık sektörü ile ilgili olarak dönüşüm alanları, potansiyeli yüksek yatırım alanları ile bu alanlara önerilecek teşvik politikaları, hayvancılık-sanayi entegrasyonu ve işbirliğinin sağlanması için gerekli olan adımlar tespit edilmiştir. Komisyonun belirlediği alan başlıkları aşağıdaki şekildedir:

1. Hayvancılık sektöründe temel dönüşüm alanları

a. Kırmızı et açığının kapatılabilmesi amacıyla hayvancılık politikalarında küçükbaş et üretimi ve tüketiminin artırılmasına ağırlık verilerek kırmızı et üretiminde sığıra olan bağımlılığın azaltılması,

b. Ürün bazında piyasa düzenlemesi yapılarak mevcut ürün piyasasının istikrarlı bir hale dönüştürülmesi,

c. Mera alanlarının ıslah edilerek mera kalitesinin artırılması ve kaba yem üretiminin artırılmasına yönelik önlemler daha da geliştirilerek süt-kırmızı et üretiminin artırılması, maliyetlerinin düşürülmesi,

d. Ürün kalitesi artırılarak gıda güvenilirliğinin sağlanması,

e. “Sığır varlığının her çevresel koşulda yüksek verimli hayvanlara dönüştürülmesi”ne yönelik yapay tohumlama uygulamasından vazgeçilerek, bölge, yöre ve işletme koşullarına uygun damızlıklar geliştirilmesi hedefine yönlendirilmesi,

f. Ekstansif ve yarı entansif üretimi zorunlu kılan koşullarda gerçekleştirilen hayvansal üretimi desteklenerek, bu alanların üretim dışı kalmasının önlenmesi ve kırsal kalkınmaya katkı sağlanması

g. Her bir ekonomik verim düzeyi için damızlık işletmelerinin geliştirilmesi,

h. İhtisas Organize Hayvancılık Bölgeleri uygulamasına pilot çalışma yapılmaksızın geçilmemesi,

i. Etçi koyun ıslahı kavramının köy hayvancılığı eksenine oturtulması ve kırmızı et üretimi ve köy hayvancılığında gelirlerinin artırılmasına yönelik olarak ekstansif hayvancılıkta kullanma melezlemesinin uygulanması,

j. Farklı bölgelerin üretim koşulları göz önüne alınarak yem bitkileri çeşitliliğinin ve üretiminin artırılması,

k. Kayıt sistemleri ve veritabanlarının aktif olarak çalıştırılması ve veri kalitesinin artırılması,

l. Kalifiye ara eleman yetiştirilmesinin planlanması ve sağlanması,

m. Kontrolsüz ilaç kullanımının önlenmesi ve kare kod uygulamasına geçilmesinin sağlanması,

n. Kimliklendirme sisteminin tüm türleri kapsayacak şekilde genişletilmesi,

o. Sulu tarım alanlarının genişletilmesi ile yem bitkileri üretiminin artırılması,

p. Örgütlerin kayıt sistemi, markalaşma, pazarlama, ürün işleme konularında etkinliklerinin ve öncülük etmelerinin dönüştürülmesi,

q. Yetiştirici örgütlerinde görevli veteriner hekimlerin örgüt üyelerinin işletmelerinde ilaç kullanımının sağlanması için mevzuat değişikliği yapılması,

r. Yem hammaddesi olarak ithal edilen ürünlerin bu amaç dışında kullanımının önlenmesi,

s. Market raflarının uygun bir oranda üretici örgütlerinin ürünlerine ücretsiz olarak tahsisini sağlayacak yasal düzenlemelerin yapılması,

t. Aile tipi (geçimlik/yarı-geçimlik) büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık işletmelerinin örgütlenme çatısı altında birleştirilerek kırsal kalkınmaya katkı sağlanması,

u. Hayvan genetik kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir kullanımında farklılıkların artırılması ve bu alandaki çalışmaların desteklenmesi ve genişletilmesi,

v. Üretici örgütlerinin etkinliğinin artırılması ile yapısal sorunların çözümünde üretici sorumluluğunun ve katkısının artırılması,

w. Hayvansal ürün işleme tesislerinin AB standartlarına erişmesi,

x. 81 ilde Çiftlik Muhasebe Veri Ağı'nın etkinleştirilerek politika etki analizlerinin gerçekleştirilmesi,

y. Veteriner hekimlerin ilaç satış yetkisinin iptal edilmesi, veteriner hekimlerin ücreti karşılığında ilaç temin ve kullanımının acil ve anlık müdahaleyi gerekli kılan hallerle sınırlandırılması,

z. Tarım envanterinin çıkarılması, veri akışı sağlanarak güncel tutulması,

aa. Tarım bilgi sisteminin tamamlanarak güncel ve sürdürülebilir hale getirilmesi.

2. Geleceğe ilişkin potansiyeli yüksek/yatırım alanı olabilecek sektörler

a. Hayvan sağlığı ile ilgili uygulamaların geliştirilmesi,

b. Tüm hayvancılık alt sektörlerinde nüve damızlık işletmelerinin geliştirilmesi,

c. Küçükbaş ve büyükbaş sektörlerinde et üretiminin artırılması amacıyla kullanma melezlemesi altyapısının oluşturulması ve yaygınlaştırılması,

d. Arıcılık ürünlerinin çeşitlendirilmesi ve bu konuda üretici eğitiminin sağlanması,

e. Bitkisel üretim ve arı ürünleri üretiminde artışı sağlamak amacıyla arı-polinasyon ilişkisi unutulmadan, zirai mücadelenin arıcılığa zarar vermeyecek şekilde düzenlenmesi ve arıcılığın iyi tarım uygulamaları kapsamına alınması,

f. Hayvan gübresi yönetim sistemlerinin geliştirilmesi ve bu gübrelerin enerji üretiminde kullanım yollarının araştırılması-geliştirilmesi,

g. Yumurta katkılı ürünlerin çeşitlendirilmesi,

h. Hayvan refahı koşullarına uyumlu olarak piliç eti ve yumurta üretiminin artırılması,

i. Hindi, ördek ve kaz eti üretiminin dikkate alınması,

j. Organik hayvancılığa ve iyi hayvancılık uygulamalarına desteklemelerde ağırlık verilmesi,

k. Manda yetiştiriciliğinin artırılması,

l. Geleneksel ürünlere ham madde sağlayan türlerin geliştirilmesi.

3. Potansiyeli yüksek alanlara ilişkin önerilecek teşvik politikaları

a. Mevcut politika ve desteklemelerin etki analizlerinin gerçekleştirilmesi ve geleceğe yönelik politika ve desteklerin buna göre düzenlenmesi/güncellenmesi,

b. Dış ticaret potansiyeli bulunan ürünlerin ihracatının artırılmasına yönelik, uluslararası düzeyde destek verilmesi,

c. Ürün kalitesinin desteklemelerde göz önünde bulundurulması.

4. Hayvancılık-sanayi entegrasyonu ve işbirliğinin sağlanması

a. Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılıkta gerekli altyapı çalışmalarının yapılarak yerinde kesimin desteklenmesi ve bölgesel tarımsal sanayinin de gelişiminin teşviki,

b. Ürün izlenebilirliğinin sağlanarak sanayi ürünleri ve marka değerinin artırılmasının sağlanması,

c. Doğu Anadolu Bölgesinde özellikle süt üretiminin yıl boyu sürekliliği sağlanarak tarıma dayalı sanayinin bölgeye yatırım ve üretiminin sağlanması,

d. Üretici örgütlerinin ürünün işlenmesinde etkinliklerinin sağlanması,

e. Karkas sınıflandırılma (ürün kalite sınıflandırılması) çalışmalarının ve uygulamaların geliştirilmesi,

f. Kaba ve karma yem piyasa düzeninin oluşturulması.

5. İş ve yatırım ortamındaki eksiklerin azaltılması için yapılması gerekenler

a. Hayvansal ürün piyasaları düzenlenerek yatırım ve iş ortamının geliştirilmesi,

b. Yatırımlarda bürokratik ve ruhsatlandırmadaki engellerin azaltılması ve kaldırılması,

c. Ziraat bankası kredilerine başvurularda teknik ve bürokratik engellerin kaldırılması,

d. Hayvancılık işletmelerine kuruluma verilen yüzde 50 hibe yatırım desteklerinin kapsamının genişletilerek, desteklerde mevcut hayvancılık işletmelerinin büyütülmesi ve modernizasyonuna öncelik tanınması.

6. Ulaşım ve sulama yatırımlarında öncelikler

a. Hayvancılık işletmelerine ulaşılabilirliğinin sağlanması için gerekli önlemlerin alınması,

b. Hayvan refahı kuralları ile uyumlu hayvan nakilleri için uygun yol, taşıt vb.

c. Demiryolu ulaşımının yaygınlaştırılması, Anadolu'da; doğu-batı istikametinde en az 3, kuzey-güney istikametinde en az 5 ana demiryolu hattı oluşturulması,

d. Köy yollarının ıslahı ve arazi yollarının yapımı sağlanmalı (Pilot çalışma ile kadastro parsellerinin birleştirilmesi ve imar planlaması benzeri şekilde, asgari yatırımla tarım işletmelerinin masraflarını en aza indirecek düzenlemelerin yol ve yöntemlerinin tespiti),

e. Orta Anadolu platosunun Doğu ve Güneydoğu Anadolu sularıyla sulanması olanaklarının araştırılması, geliştirilmesi ve uygulanması,

f. Sulamada damlama sulama yöntemine geçilmesi ve böylece suyun etkin kullanımının sağlanması.

7. Tarımsal üretimde doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımına yönelik politika önerileri

a. Tarım arazilerinin; kentleşme, turizm ve sanayileşme nedeniyle kaybının önlenmesi,

b. Tarım arazilerinin küçülmesinin, el değiştirmesinin ve yabancılaşmasının önlenmesi,

c. Mera ıslahı, kullanımı ve yönetimini düzenleyici önlemler alınması, böylece mera alanlarının ve birim alanın otlatma kapasitesinin artırılması ve erozyonla toprak kaybının önlenmesi,

d. Sulama olanaklarına kavuşturulan alanlarda üretime uygun sulama programları uygulanmasını sağlamak üzere yetiştirici bilincinin artırılması, sulama yöntem ve su kullanım koşullarının düzenlenmesi, bu alanlarda yapay gübre kullanımının ve zirai mücadelenin denetlenmesi, toprak niteliklerini geliştirici etkileri ön planda tutularak yem bitki-

leri üretiminin ekim nöbetinde yer alması önlemlerinin geliştirilmesi, böylece hayvansal üretime de katkı sağlanması,

e. Tarımdan kaynaklanan, taban suyu, akarsu, deniz ve hava kirliliğinin önlenmesi, bu amaçla işletmelerde gübre yönetiminin geliştirilmesi ve her türlü gübre kullanımının düzenlenmesi,

f. Yeraltı su kaynaklarının kullanımı düzenlenmeli, rezervin azalması veya bazı bölgelerde olduğu gibi tamamen yok olması önlenmeli,

g. Mera ağırlıklı yetiştiriciliğe uygun yerli genotiplerin yok olmasına neden olacak uygulamalardan vazgeçilerek, ancak bu genotiplerce değerlendirilebilen alanların üretim dışı kalmasının önlenmesi,

h. Tarım nüfusunun gelir ve yaşam koşullarını geliştirici önlemler alınarak, genç nüfusun tarımsal üretimi terk etmesinin önüne geçilmesi, böylece üretim dışı bırakılan tarım alanlarının yeniden üretime katılması,

i. Doğu Anadolu bölgesi koyunculığında mera dönemi sonunda kısa bir besi uygulanarak kuzuların kesim olgunluğuna ulaştırılması ve pazarlanması yaygınlaştırılarak koyun sayısının artırılması yanında meranın gereksiz yere tahribinin önlenmesi, nitelikli ve daha fazla et üretimi, kışlatma masraflarının ve telefatin azaltılması, işgücünün daha etkin kullanılması, yetiştirici gelirlerinin artırılmasının sağlanması.

8. İhracatı artırmak için izlenebilecek politikalar

a. Piliç eti, yumurta, bal, oğlak eti, keçi sütü mamulleri, genetik materyal ihracatının sağlanması, artırılması veya katma değerinin yükseltilmesi,

b. İşlenmiş deri ve deri tekstil sanayinde kalite geliştirici önlemlerle rekabet gücünün artırılması,

c. Tavukçuluk sektörünün, ihracatında payı fazla olan diğer ülkelerde üretime yönlendirilerek; bölgeselleşme, sonraki aşamada da küreselleşmesini özendirici ve kolaylaştırıcı tedbirler alınması,

d. Sertifikalı helal gıda üretiminin artırılması ile dış pazarın geliştirilmesi.

9. İhracatta katma değer yaratmak

a. Birincil hayvansal ürünler yerine çeşitlendirilmiş, izlenebilir mamul ve nihai ürün ihracatının özendirilmesi,

b. Hayvancılık alanında bilgi ve teknoloji transferinin yanı sıra, diğer ülkelerde yatırım ve üretim yapılmasına öncelik verilmesi,

c. Yöresel ürünleri uluslararası standartlarda coğrafi işaretleme sistemine dâhil ederek, ihracat olanaklarının artırılması.

10. Yurtdışından temin konusu ile ilgili politikalar

a. Üreticiyi dışlayan, tüketicî fiyatlarının baskılanması veya sanayinin hammadde ihtiyacının karşılanmasını hedefleyen uygulamalardan, bu bağlamda hayvan ve hayvansal ürün ithalatından vazgeçilmesi,

b. Kendine yeterlilik derecesine göre farklı alt üretim sektörlerinde geliştirilecek dış ticaret politikaları ile yerli üretimin korunması ve desteklenmesi,

c. İthal edilen damızlık hayvanların izlenmesi, akıbetlerinin ve etkilerinin belirlenmesi ve damızlık ithalatının bu bilgilere dayalı olarak düzenlenmesi veya damızlık ithalatından vazgeçilmesi,

d. İthal spermanın popülasyonda arzulanan değişime uygun niteliklerde olmasının sağlanması, tohumlanacak hayvanların; bu nitelikler, işletme özellikleri ve çevresel koşullar dikkate alınarak belirlenmesi ve tohumlamaların bu doğrultuda gerçekleştirilmesinin sağlanması.

16. TEMEL AMAÇ VE POLİTİKALARA YÖNELİK UYGULAMA ARAÇLARI

Onuncu Kalkınma Planı Hayvancılık ÖİK çalışmaları kapsamında dokuz ana sorun alanı başlığı belirlenmiş ve bu sorunlara yönelik stratejik amaçlar tespit edilmiştir. Komisyonun belirlediği mevcut sorun alanı başlıkları aşağıdaki şekildedir:

1. İzleme ve Denetim Hizmetleri,
2. Hayvancılık Politikası,
3. Kayıt Sistemleri ve Veritabanları,
4. Hayvan Sağlığı,
5. Girdi,
6. Üretim ve Pazarlama,
7. Finansman,
8. Örgütlenme,
9. Eğitim.

Sorun alanları, hayvansal üretim konularının tamamını kapsamaktadır. Temel alanlarda belirlenen bu sorunlar, Türkiye'nin hayvancılık sektörü ve hayvansal üretimin geliştirilmesinde sorunların çözümüne yönelik uyguladığı politikaların ve bu kapsamda uygulanan desteklemelerin mevcut potansiyelin değerlendirilmesi için yeterli olmadığını göstermektedir. Bu sebeple Komisyon her bir sorun alanı için önemli bulduğu stratejik amaçları ve bu amaçlara ulaşılması için gereken politikalara yönelik önerileri tespit etmiştir. Belirlenen stratejik amaçlar ve politika önerileri Tablo-16.1'de özetlenmiştir.

Tablo 16.1: Onuncu Kalkınma Planı İçin Belirlenen Sorun Alanları ve Politika Önerileri Matrisi

SORUN ALANI 1: İZLEME VE DENETİM HİZMETLERİ						
STRATEJİK AMAÇ 1: Birincil Hayvansal Üretiminin Her Aşamasında İzleme ve Denetim Mekanizmasının AB Normlarında Etkinliğinin Artırılması						
Öncelikte Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
1. Kalifiye personel sayısının artırılması	İzleme ve denetim görevlilerinin üniversite mezunu olması	Yeterli kadro sağlanması	İlgili personele mevzuat ve teknik bilgi eğitimi verilmesi, belirli aralıklarla bilgilerin tazelenmesi ve yeni bilgiler kazandırılması	GTHB	Üniversiteler	Planın ilk iki yılı içinde
2. Akredite ve referans laboratuvar sayısının, belirlenecek ihtiyaca uygun düzeye ulaştırılması	Bakanlık denetimine tabi özel laboratuvar kurulmasının teşviki	Bakanlık laboratuvarlarının akreditasyonu	Üniversitelerde mevcut laboratuvarlara akredite ve referans laboratuvar kimliği kazandırılması, yenilerinin kurulmasının teşviki ve desteklenmesi	GTHB	TÜBİTAK, Üniversiteler	2014-2018
3. Cezai müeyyidelerin caydırıcı olmasının sağlanması	Yönetmelik ve tebliğlerde düzenlemeler yapılması			GTHB		Planın ilk yılı
4. Desteklemeden yararlanan işletmelerin kurulum ve işletilmesinin ilk aşamadan itibaren denetlenmesi	Standart denetim prosedürleri oluşturulması	Yeterli kalifiye eleman istihdamı	Elemanların eğitimi için üniversitelerle işbirliği,	GTHB	Üniversiteler	Planın ilk iki yılı içinde
5. Hayvancılık işletmelerinin ruhsatlandırılması ve kimliklendirilmesi/tanımlanması, denetlenmesi		HAYGEM-Altyapı ve Çevre Daire Başkanlığına görev tanınmasına uygun etkinlik kazandırılması.	İşletmeler her tür içinde; gelişmişlikleri dikkate alınarak üç gruba ayrılıp, her bir grup için ayrı ruhsatlandırma ölçütleri oluşturulmalıdır	GTHB		

Tablo 16.1: Onuncu Kalkınma Planı İçin Belirlenen Sorun Alanları ve Politika Önerileri Matrisi (devam)

STRATEJİK AMAÇ 2: İzin İşlemlerinin Mümkün Olduğunca Birleştirilmesi, Sadeleştirilmesi ve Kolaylaştırılması, Denetimin Etkinleştirilmesi						
Öncelikte Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
1. Yetki karmaşasının giderilmesi, izin, onay ve denetim işlemlerinin tek elden yürütülmesi ve izlenmesi	Görev ve yetkilerin tanımlanması, uygulanabilir nitelikte mevzuat oluşturulması	Yetkili kurumlar arasında etkin koordinasyon ile mutabakat sağlanması, Ortak komisyonlar aracılığıyla işlemlerin; sade, kolay ve etkin olmasının sağlanması	Bürokratik işlemlerin asgariye indirilmesi	GTHB	Çevre Bakanlığı, Belediyeler	Planın ilk yılı
2. Denetim iş ve işlemlerinin yetkilendirilmiş özel kuruluşlarca yapılması	Denetim kuruluşlarının asgari niteliklerinin belirlenmesi	Denetim kuruluşlarını izleme ve denetleme birimi oluşturulması	Yetkilendirilmiş kuruluşların denetlenmesi	GTHB ve ilgili diğer kurumların ortak denetim komisyonları	1. Her ilde Valilik başkanlığında GTHB il müdürlüğü, üniversite, belediye, ticaret sanayi odası, STK'lar ve diğer paydaşlar	
STRATEJİK AMAÇ 3: Halkın Gıda Güvenilirliği Bilincinin Artırılması						
Öncelikte Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
1. Üreticilerin eğitimi, halkın bilinçlendirilmesi			1. Konu ile ilgili sektör paydaşlarının, bağımsız veya ortaklaşa yapacakları projelere destek verilmeli. 2. Eğitimcilerin eğitimi, bunlar tarafından eğitilecek personelce üreticinin eğitimi sağlanmalı 3. İlk ve ortaöğretim müfredatına seçmeli olarak "gıda güvenirliliği" dersi konulmalı 4. TV aracılığıyla halkın bilinçlendirilmesi sağlanmalı	GTHB	GTHB İl Müdürlüğü Belediye, üniversite, sanayi ve ticaret odaları, meslek örgütleri ve diğer sektör paydaşları, TRT ve diğer medya kuruluşları	Sürekli

Tablo 16.1: Onuncu Kalkınma Planı İçin Belirlenen Sorun Alanları ve Politika Önerileri Matrisi (devam)

SORUN ALANI 2: HAYVANCILIK POLİTİKASI						
STRATEJİK AMAÇ 1: Uzun Vadeli Hayvancılık Politikalarının Oluşturulması						
Öncelikte Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
1.En az 10 yıl vadeli Hayvancılık Strateji Belgesi	1.Mevzuatın düzenlenmesi, 2.Kaynak sağlanması		1.Bakanlık önderliğinde; Ülkesel Hayvancılık Politikalarının tespiti, gerektiğinde düzenlenmesi veya değiştirilmesi hususlarında; yönlendirici ve uygulanması gerekli (daha da iyisi zorunlu) çözümler üretmek üzere; geniş katımlı, özzerk ve sürekliliği olan “Hayvancılık Platformu” oluşturulması. 2.Platformun; Genel kurul, Yönetim Kurulu, İcra Kurulu, Denetim Kurulu ile Üretim, Teşvik ve Destekleme, Örgütlenme, Araştırma, Girdi, İslah, Pazarlama (iç ve dış piyasaya), Hayvan Sağlığı, Çevre, Hayvan Genetik Kaynakları, Hayvan Hakları, İklim Değişikliği, Hayvancılığı Etkileyen Diğer Sektörler alanlarında görüş ve politikalar geliştirecek Alt Kurullar şeklinde yapılması. 3.Bölge Platformlarının önerilerinin genel politikalarla uyumunun sağlanması	GTHB	Kalkınma Bakanlığı, MB, Üniversiteler STK'ler, meslek kuruluşları, Yetiştirici örgütleri, Hayvancılıkla ilgili sanayi örgütleri	Planın ilk yılı ve sürekli

Tablo 16.1: Onuncu Kalkınma Planı İçin Belirlenen Sorun Alanları ve Politika Önerileri Matrisi (devam)

STRATEJİK AMAÇ 2: Hayvancılık Sektörüne Yönelik Bölgesel Politikalar Oluşturulması						
Öncelikle Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
Hayvancılık sistemleri ve bileşenleriyle ilgili verilerin ve ilişkilerin belirlenmesi	1.Mevzuatın düzenlenmesi, 2.Kaynak sağlanması		Hayvancılık envanteri kapsamında sağlanacak bilgilerden yararlanılmamalıdır	GTHB	İlgili Bakanlıklar, Üniversiteler, TÜİK	Planın ilk 2 yılı
Derlenen veriler ışığında bölge alt bölge ve yörelerin tespit edilmesi ve her biri için yapılacak uygulamaların yer aldığı strateji önerilerinin geliştirilmesi	1.Mevzuatın düzenlenmesi, 2.Kaynak sağlanması		1.Her ilde Vali başkanlığında GTH İl Müdürlükleri ve diğer sektör paydaşlarının katılımıyla İl bazlı uzun vadeli Hayvancılık Stratejik Planları oluşturulmalı. 2.Hayvancılık faaliyetleri ve desteklemelerde bunlar esas alınmalı 3.Üniversitelerin görüşleri alınmalı 4. Teşvik ve desteklemelerin etki analizinin yapılması	GTHB	İlgili Bakanlıklar, Üniversiteler, STK'ler, Kalkınma Ajansları, Yetiştirici Örgütleri (Kısaca; Bölgesel Hayvancılık Platformu)	Tespit sonrası 1 yıl

Tablo 16.1: Onuncu Kalkınma Planı İçin Belirlenen Sorun Alanları ve Politika Önerileri Matrisi (devam)

SORUN ALANI 3: KAYIT SİSTEMLERİ VE VERİTABANLARI						
STRATEJİK AMAÇ 1: Canlı Hayvan ve Hayvansal Ürünlerle İlgili; Erişilebilir, Güvenilir, Sürekli Güncellenen Veri Elde Etmek						
Öncelikle Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
1. Hayvancılık envanterinin çıkarılması (Tarım envanteri), veri akışı ve güncellenmenin anlık ve sürekli olarak sağlanması	Hayvancılık seferberliği niteliğinde yasal altyapının oluşturulması	Eğitim piramidinin oluşturulması	1. İrk ve yaş bazlı hayvan sayıları, verim, üretim, işletme ve yetiştirme çeşit-tip ve olanakları, damızlık temin yolları, suni tohumlama, hayvan hareketleri, pazarlama kanalları-araçları, örgütlenme, hastalıkların dağılımı, mücadele ve korunma tedbirleri, hayvancılık girdileri, mera varlığı ve niteliği, işletmelerin ürün değerlendirme yolları, arazi varlığı ve üretim deseni, ithalat ve ihracat verileri, doğru ve kaliteli bir şekilde derlenmeli, veri akışında süreklilik sağlanmalıdır 2. TÜRK VET'in bu bilgileri içermeye uygun hale getirilmesi 3. TÜRK VET'in sınırsız erişilebilir ve serbestçe analiz yapılabilir olması 4. Elektronik numaralandırma ve uydu takibi olanakları sağlanarak hayvan mevcudu ve hayvan hareketlerinin izlenebilir kılınması	GTHB, TÜİK	TÜİK, Üniversiteler, STK'lar, Meslek Kuruluşları, Yetiştirici Örgütleri	Plan döneminin ilk 2 yılı

Tablo 16.1: Onuncu Kalkınma Planı İçin Belirlenen Sorun Alanları ve Politika Önerileri Matrisi (devam)

STRATEJİK AMAÇ 2: Mevcut Veritabanlarının İyileştirilmesi ve Aralarında Veri Alışverişinin Sağlanması						
Öncelikte Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
1. Gerekli teknolojik yatırımlar yapılarak Yüksek kapasiteli, kapasite artırımına elverişli merkezi birim oluşturulması, farklı birim ve kurumların verilerinin merkezde toplanması ve işlenmesi	Mevzuat düzenlemesi	1. Kaynak sağlanması 2. Komisyon personel sağlanması	Merkeze denetleme ve müeyyide uygulama yetkisi verilmesi	GTHB	TÜBİTAK Üniversiteler	Planın ilk yılı
2. Veri tabanlarının; veri paylaşımı ve raporlamaya uyumlu hale getirilmesi	1. Veri paylaşımı ve raporlama koşullarının belirlenmesi 2. Yetki düzeyleri ve sürelerinin belirlenmesi	Kayıt sistemlerine, resmi kurum ve kuruluşlar, STK'lar ve yetiştiriciler gibi tüm paydaşların erişebilme, verileri analiz edebilme olanağının sağlanması	Server yükünün hafifletilmesi ve sürdürülebilir kullanım girdilerinin karşılanmasına katkıda bulunması amacıyla, belirlenecek kesim dışındaki kullanıcıların verilerden ücreti mukabilinde yararlanmaları	GTHB	TÜBİTAK Üniversiteler	Planın ilk yılı
3. Envanter bilgilerinin anlık olarak veri tabanına işlenmesi	Veri girişi yetkilendirmeleri ve veri kalitesi ile ilgili tedbirlerin yönetmelikle belirlenmesi	Veri girişi yapacak kurum, kuruluş ve örgütlerle, bunların ilgili elemanlarının girilen verilerden sorumlu tutulması	1. Veri girişlerinin belirlenecek sürelerde tamamlanmasını sağlamak üzere müeyyide uygulanması 2. Girilen her bir verinin; sisteme giriş anı ve girişi yapan operatörün bilinmesi	GTHB	Yetiştirici Birlikleri	
Veri tabanlarının denetimi			Bilerek hatalı veri girişinin önlenmesi	GTHB		

Tablo 16.1: Onuncu Kalkınma Planı İçin Belirlenen Sorun Alanları ve Politika Önerileri Matrisi (devam)

STRATEJİK AMAÇ 3: İhtiyaç Duyulan Alanlarda Yeni Veri Tabanlarının Oluşturulması						
Öncelikle Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
1.Kanatlı veri tabanı oluşturulması	1.Kaynak sağlanması 2.Mevzuat düzenlemesi	Sistemin işletim ve kullanımı için kalifiye personel sağlanması	Gerekli teknolojiler için yeni yatırımların yapılması	GTHB		2014-2018
2.Hayvan hastalıkları ile ilgili geniş kapsamlı veri tabanı oluşturulması	1.Kaynak sağlanması 2.Mevzuat düzenlemesi	Sistemin işletim ve kullanımı için kalifiye personel sağlanması	1.Gerekli teknolojiler için yeni yatırımların yapılması 2.Veritabanında salgın hastalık risk modelleri (erken uyarı, acil eylem vb) bütüncül olarak uygulanmalı	GTHB		2014-2018
3.AB’nde kullanılan ÇMVA en kısa sürede tamamlanarak kullanılabilir hale getirilmeli	1.Kaynak sağlanması 2.Mevzuat düzenlemesi	Sistemin işletim ve kullanımı için kalifiye personel sağlanması	Gerekli teknolojiler için yeni yatırımların yapılması	GTHB		2014-2018
4.Hayvan Genetik Kaynaklarının Korunması Ve Sürdürülebilir Kullanımı veri ağı ve veritabanı oluşturulması	1.Kaynak sağlanması 2.Mevzuat düzenlemesi	Sistemin işletim ve kullanımı için kalifiye personel sağlanması	Gerekli teknolojiler için yeni yatırımların yapılması	GTHB		
STRATEJİK AMAÇ 4: Güvenilir Veri Sağlanması						
Öncelikle Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
1.Bilerek hatalı veri girişinin önlenmesi	Cezai müeyyidelerin tespiti	Kalifiye denetim personeli sağlanması	Veri girişi ve veri kalitesinin denetimi	GTHB		Planın ilk yılı

Tablo 16.1: Onuncu Kalkınma Planı İçin Belirlenen Sorun Alanları ve Politika Önerileri Matrisi (devam)

SORUN ALANI 4: HAYVAN SAĞLIĞI						
STRATEJİK AMAÇ 1: Hayvan Hastalık ve Zararlılarının Kontrol Altına Alınması, Eradikasyonu						
Öncelikte Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
1. Hayvan hastalık ve zararlılarıyla ilgili eylem planlarının hazırlanması ve uygulanması	1. 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanun'u ve bu Kanun'a dayanılarak, AB mevzuatı ile uyumlu ve Dünya Hayvan Sağlığı Teşkilatı (OIE) tarafından kabul edilen hükümler çerçevesinde yayımlanan çeşitli Yönetmelikler, Genelgeler ve Talimatlar gibi ikincil mevzuatın etkin bir şekilde uygulanması 2. İhbarı mecburi hastalıkların güncellenmesi 3. Salgın hastalıkların kontrol ve eradikasyonu için yeterli bütçe ayrılması	İlgili bakanlıklarla işbirliği ve koordinasyon sağlanması	1. Hayvan sağlığını tehdit eden risklerin ortadan kaldırılarak hem sürdürülebilir hayvancılığı tesis etmek hem de halk sağlığını güvence altına almak, ayrıca uluslararası canlı hayvan ve hayvansal ürün ticaretini engelleyen hastalıklar önlenerek ülke ekonomisine katkıda bulunmak 2. Hayvan sağlığını ve halk sağlığını hedeflenen düzeye yükseltmek amacıyla kamuoyunun desteğini almak ve hastalıklarla mücadelede etkinliği sağlamak amacıyla halkın bilgilendirilme ve bilinçlendirilmesine yönelik çalışmaları yapmak (afiş, broşür, liflet, çiftçi mektubu, belgesel ve spot filmler v.b) 3. Oluşturulacak veri tabanından alınacak bilgiler doğrultusunda hastalıklardan kaynaklanan ekonomik kayıpların bölgesel dağılımı ortaya konmalı ve bu kayıplar desteklemelerde göz önünde bulundurulmalıdır. 4. Veteriner Fakültelerinden görüş alınması 5. Özellikle şap, brusellozis ve tüberküloz eradikasyonu için pilot bölgelerle mücadeleye başlanması. 6. Meme hastalıklarıyla ülkesel mücadele programı uygulanmalı	GTHB	Veteriner Fakülteleri, İçişleri Bakanlığı, Hayvancılık Örgütleri	Plan döneminin ilk 2 yılı
2. Hayvancılık örgütlerinin hastalıklarla mücadelede etkin görev alması	1. Mevcut yasal mevzuatın düzenlenmesi 2. Yönetmelik hazırlanması		1. Hayvancılık örgütlerinin üyelerine veteriner hekimleri vasıtasıyla; sağlık koruma, aşılama, hastalıklarla mücadele, tedavi hizmetleri verilebilmesi 2. Üyelerine hayvan sağlığının korunması eğitimi verilmesi	GTHB	Üretici örgütleri	Planın ilk yılı

Tablo 16.1: Onuncu Kalkınma Planı İçin Belirlenen Sorun Alanları ve Politika Önerileri Matrisi (devam)

3.Zoonozlarla mücadelenin etkinleştirilmesi		Türkiye Zoonoz Milli Komitesi'nin etkin şekilde çalışması.	1.Yetiştirici eğitimi 2.İşletme yapılarının iyileştirilmesinin teşviki	GTHB	Üretici örgütleri	Planın ilk yılı
4.Hastalığın görüldüğü bölgenin sınırları belirlenerek karantina bölgelerinin oluşturulması, risk alanlarında aşılama uygulanması, tampon bölge oluşturulması	Sınırların belirlenmesi ve mücadele ile ilgili mevzuat düzenlenmesi yapılması	İlgili personelin eğitilmesi, yeterli kalifiye personel sağlanması		GTHB	1.İçişleri Bakanlığı 2.Milli Savunma Bakanlığı 3.Yerel Yönetimler 4.Valilikler	Planın ilk yılı
5.Hayvan pazarlarının ruhsatlandırılması ve etkin denetimi sağlanması,	Mevzuatın düzenlenmesi	Denetim organı oluşturulması	.Hayvan pazarlarının hayvan ve halk sağlığı ile hayvan refahı ölçütlerine uygunluğunun sağlanması.	GTHB		Plan dönemi ilk 2 yılı
6.Hayvanın doğduğu il sınırları içinde besiyeye alınması ve kesimi, besi veya kesimlik hayvan naklinin önlenmesi, karkas nakli sağlanması	Yasa ve mevzuat düzenlenmesi		1.Pazarların hizmet edeceği alanlar belirlenmeli, 2.Hizmet alanı dışından hayvan girişi önlenmeli, 3.Uygun görülen yerlere hayvan pazarları kurulmalı	GTHB	Hayvancılık örgütleri	Planın ilk yılı
7.Komşu ülkelerle işbirliğinin geliştirilmesi, ortak mücadele ve eradikasyon programları uygulanması,	1.Ülkeler arası anlaşma ve protokoller yapılması 2.Yeterli kaynak, araç ve gereç sağlanması		1.Komşu ülke veteriner servisleriyle işbirliği 2.Teşhis ve mücadele stratejisi oluşturulması amacıyla Komisyon değişimi 3.Komşu ülkelerle sınır illerinde eş zamanlı aşılama uygulanması	GTHB	İlgili ülkeler, kurum ve kuruluşlar arasında etkin işbirliği	2014-2018
8.Sınırlarda ve ülke içinde her türlü hayvan hareketlerinin denetiminin etkinleştirilmesi, yasa ve mevzuat çerçevesinde yapılmasının sağlanması	Caydırıcı cezai müeyyideler		1.Sınır denetimlerinde işbirliği sağlanması 2.Hayvan pazarlarının ruhsatlandırılması ve etkin denetimi 3.Yeni egzotik hastalıkların teşhis altyapısının oluşturulmasına kadar ithalatın askıya alınması	GTHB	İlgili ülkeler, kurum ve kuruluşlar arasında etkin işbirliği	Plan döneminin 1. yılı
9.Aşı, ilaç ve biyolojik maddede; kalite ve güvenilirliğin sağlanması	Kalite ve güvenilirlik ölçütlerinin güncellenmesi ve geliştirilmesi	Yetkin Laboratuvar ve kalifiye eleman sayısı artırılmalı	Konu ile ilgili araştırma ve test merkezleri kurulması	GTHB	Üniversitelerin olanaklarından yararlanılmalı	2014-2018

Tablo 16.1: Onuncu Kalkınma Planı İçin Belirlenen Sorun Alanları ve Politika Önerileri Matrisi (devam)

STRATEJİK AMAÇ 2: Veteriner Tıbbi ve Biyolojik Ürünlerin Yurt İçinde Üretilmesi						
Öncelikle Yapılacak Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
1. Özel sektörün üretime özendirilmesi, Bakanlık denetimimin sağlanması	Mevzuatın düzenlenmesi	Denetim organı oluşturulması	Uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi	GTHB	TÜBİTAK, Üniversiteler	2014-2018
2. TÜBİTAK, Üniversiteler ve TAGEM işbirliği ile Ar-Ge çalışmaları yapılması ve üretim olanaklarının geliştirilmesi	Mevzuatın düzenlenmesi	Araştırma ve üretim olanaklarının geliştirilmesi	Yeterli ve yetkin eleman sağlanması	GTHB	Üniversiteler	2014-2018
STRATEJİK AMAÇ 3: Koruyucu Hekimlik Uygulamalarına Öncelik Verilmesi						
Öncelikle Yapılacak Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
1. Hayvancılık işletmelerinde sağlık koruma uygulamalarına önem verilmesi	İşletmelerin sağlık koruma ile ilgili sağlaması gerekli asgari koşulların, AB ve OIE normları dikkate alınarak belirlenmesi	Yayım faaliyetlerinin etkinleştirilmesi	1. Yetiştiriciler için sağlık koruma ve besleme eğitimi ve bilinçlendirme çalışmaları yapılması 2. Sağlık koruma ve hayvan refahına ilişkin işletmelerin fiziki koşullarını iyileştirme amacıyla desteklerde devamlılığının sağlanması. 3. Yem Etik Kurulu kurularak hayvanların tüketmemesi gereken yemlerin önlenmesi	GTHB	İçişleri Bakanlığı, ÇŞB, OSİB, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yetiştirici Örgütleri	2014-2018
2. Paraziter hastalıklarla hayvan, barınak ve mera düzleminde, kemirici ve diğer vektörlerle işletme düzeyinde mücadele eylem planları yapılmalı ve uygulanmalı	Mevzuat düzenlenmesi	Yayım faaliyetlerinin etkinleştirilmesi	İl veya bölge bazında eylem planları yapılmalıdır	GTHB	Üniversiteler, Valilikler, Yerel Yönetimler, Yetiştirici Örgütleri	2014-2018

Tablo 16.1: Onuncu Kalkınma Planı İçin Belirlenen Sorun Alanları ve Politika Önerileri Matrisi (devam)

STRATEJİK AMAÇ 4: Hayvan Hareketlerinin Denetiminin Etkinleştirilmesi						
Öncelikte Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
1.Cezai müeyyidelerin caydırıcı düzeyde artırılması	Yasa ve mevzuat düzenlemeleri		1.Numaralandırma, menşe bilgisi, evrakta tahrifat ve sahtecilik gibi eksik bilgi ve suistimallerin cezalarında caydırıcılık, 2.Tanımsız ve/veya tescilsiz hayvan hareketlerinin önlenmesi 3.Belgesiz hayvan taşıyanların trafikten menı, 4.Hayvan itilaf yetkisi	GTHB	İçişleri Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı	2014-2018
2.Hayvan hareketlerinin anlık takibinin sağlanması	Kaynak sağlanması,	1.Bölgesel ve merkezi birimlerin oluşturulması, 2.Yeterli sayıda ve yetkin teknik personel sağlanması	1. RFID çipi ve uydu takip uygulamasına geçilerek hayvan hareketi, hayvan pazarı ve kesimhane ağ sistemi kurulması. 2.Hayvan hareketlerine AB standardının uygulanması. 3.Bölgesel hayvan pazarlarına bölge dışından hayvan girişinin önlenmesi	GTHB	TÜBİTAK, Üniversiteler	2014-2018
3.Yetkili kurumlar arasında koordinasyon sağlanması, yetki kargaşasının önlenmesi	Mevzuatın düzenlenmesi		Bakanlık önderliğinde; ülkese, bölgesel veya iler bazında koordinasyon kurulları oluşturulması	GTHB	İçişleri Bakanlığı, MSB, Mülki İdareler, Yerel yönetimler	Planın ilk yılı
4.Hayvan hareketlerinde, hayvan refahı koşullarının sağlanması	AB standartlarına uyumlu Hayvan nakil yönetmeliği düzenlenmesi		Nakil koşullarına uygunluğun çıkış noktasında tesbiti	GTHB	Üniversiteler, İçişleri Bakanlığı, MSB, Yerel yönetimler	Planın ilk yılı

Tablo 16.1: Onuncu Kalkınma Planı İçin Belirlenen Sorun Alanları ve Politika Önerileri Matrisi (devam)

SORUN ALANI 5: GİRDİ						
STRATEJİK AMAÇ 1: Yem Maliyetlerinin Düşürülmesi, Yem Kalitesi Denetimi						
Öncelikle Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
1. Alternatif kaba yem kaynaklarının değerlendirilmesi, geliştirilmesi		Bakanlık araştırma kurumlarının görevlendirilmesi	1. Mısır sap ve koçanı, ayçiçeği sap ve tablası, pancar yaprağı vb. kaynakların kullanım olanaklarının geliştirilmesi 2. Alternatif kaba yem kaynaklarının geliştirilmesi projelerinin Ar-Ge kapsamında desteklenmesi	GTHB	Üniversiteler	Planın ilk yılı
2. Kaliteli kaba yem üretiminin artırılması	Yem bitkisi üretim teşviklerinin artarak devamı		1. Sulama olanaklarının geliştirilmesi, 2. Yem bitkilerinin ekim nöbetine girmesinin sağlanması 3. Desteklemelerin, ekilişe göre değil verim ve kalite temelinde yapılması 4. Yetiştirici örgütlenmesinin teşviki 5. Ortak makine kullanımının teşviki 6. Yetiştiricinin bilinçlendirilmesi	GTHB	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Sürekli
3. Kit yem hammaddelerinin üretiminin teşviki ve desteklenmesiyle fiyatlarının düşürülmesi	1. Mevzuatın düzenlenmesi 2. Kaynak sağlanması		Her bir yem hammaddesinin yetiştiriciliğine uygun bölgelerde üretimlerinin teşviki	GTHB		Sürekli
4. Mera ıslahı, kullanımı ve yönetiminin düzenlenmesi	1. Yasal düzenleme 2. İlgili mevzuat düzenlemeleri		Otlamanın; mera kapasitesi, vejetasyon dönemleri ve iklimsel koşulların yıllık değişimleri dikkate alınarak düzenlenmesi	GTHB	Üniversiteler, Yetiştirici Örgütleri, Muhtarlıklar	Sürekli
5. Nitelikli yem üretiminin sağlanması, Kalite denetimleri ile haksız rekabetin ve fiyat dalgalanmalarının önlenmesi amacıyla Yem Piyasası Düzenleme Kurulu oluşturulması	Yasal düzenleme	Kalite kontrol sisteminin geliştirilmesi, düzenli olarak denetlemenin sağlanması	1. Piyasa Düzenleme Kurulu kurulmalı, kurula gerekli bütçe ve yetki sağlanmalı 2. Özellikle fabrika yemlerinin bağımsız laboratuvarlarda kontrolü sıklaştırılmalı, yaptırımlar artırılmalıdır	GTHB		Sürekli
6. Yem hammaddelerinde KDV'nin %1'e düşürülmesi	1. Yasal düzenleme			GTHB	MB	Planın ilk yılı

Tablo 16.1: Onuncu Kalkınma Planı İçin Belirlenen Sorun Alanları ve Politika Önerileri Matrisi (devam)

STRATEJİK AMAÇ 2: Yem Hammadde ve Katkı Maddelerinin İç Kaynaklardan Sağlanması						
Öncelikle Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
1. Kıt yem hammaddelerinin üretiminin artırılması için teşvik ve desteklemelerin geliştirilmesi	1. Mevzuatın düzenlenmesi 2. Kaynak sağlanması		1. Enerji ve protein yemlerinin teşvik ve desteklenmesi 2. Üretim planlaması yapılması	GTHB		Sürekli
2. Yüksek verimli yerli tohumluk geliştirilmesinin teşviki	1. Mevzuatın düzenlenmesi 2. Kaynak sağlanması	Bakanlık araştırma kuruluşlarının görevlendirilmesi	1. Özel sektörün özendirilmesi 2. Araştırmacıların teşviki 3. Ar-Ge desteklemeleri	GTHB		Sürekli
3. Soyaya alternatif protein yem hammaddeleri üzerinde durulması	1. Mevzuatın düzenlenmesi 2. Kaynak sağlanması	Bakanlık araştırma kuruluşlarının görevlendirilmesi	1. Özel sektörün özendirilmesi 2. Araştırmacıların teşviki 3. Ar-Ge desteklemeleri	GTHB		Sürekli
4. Yem katkılarının ülke içinde üretiminin teşvik edilmesi	1. Mevzuatın düzenlenmesi 2. Kaynak sağlanması		1. Özel sektörün özendirilmesi 2. Araştırmacıların teşviki 3. Ar-Ge desteklemeleri	GTHB		Sürekli

Tablo 16.1: Onuncu Kalkınma Planı İçin Belirlenen Sorun Alanları ve Politika Önerileri Matrisi (devam)

STRATEJİK AMAÇ 3: Yem Hammaddesi Üretim Desteklemelerinin Bölgesel Koşullarla İlişkilendirilmesi						
Öncelikle Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
1.Çeşitli yem bitkisi ve yem hammaddelerinin en uygun yetiştiricilik bölgelerinde desteklenerek üretim artışı sağlanması	1.Mevzuatın düzenlenmesi 2.Kaynak sağlanması		1.Desteklemelerin bölgesel maliyetlere uygun düzeyde olması	GTHB		Sürekli
STRATEJİK AMAÇ 4: Damızlık Hayvan Materyalinin İç Kaynaklardan Sağlanmasına Öncelik Verilmesi						
Öncelikle Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
1.Tavukçulukta yumurtacı ve etçi damızlıklarının teşvik edilmesi	Teşvik ve destekleme düzenlemeleri		1.Ankara Tavukçuluk Araştırma İstasyonu Müdürlüğü'nce tescil ettirilen yumurtacı hibritlerin geliştirilmesinin desteklenmesi 2.Bu hibritlerin organik yumurta üretiminde kullanımı olanaklarının araştırılması, yaygınlaştırılması 3.Özel sektörün bu çalışmaya katılımı veya damızlıkçılığa teşvik	GTHB		Sürekli

Tablo 16.1: Onuncu Kalkınma Planı İçin Belirlenen Sorun Alanları ve Politika Önerileri Matrisi (devam)

	Ticari olarak kullanılan spermaların niteliklerinin bilinmesi ve beyanını sağlayacak yasal düzenlemeler yapılması	2. Yetiştirici örgütlerinin katkısıyla; farklı çevre ve yetiştiricilik koşullarına uygun, nitelikli ve sağlıklı damızlık üreten küçük ve büyükbaş damızlıkçı işletmelerin kurulması ve yaygınlaşmasının teşviki	2014-2018
1. Sığırçılıktaki “tüm popülasyonu yüksek süt verimli hayvanlara dönüştürmek” hedefli uygulamaların yerini “bölge ve yetiştirme olanaklarına uygun çeşitli verim yön ve düzeyli genotipler geliştirme”yi hedefleyen politika ve uygulamalar almaktır. 2. Ekstansif sığır yetiştiriciliği bölgelerinde yerli ırklar desteklenmeli, varlıklarını sürdürmeleri sağlanmalı, kullanma melezlemesi ile et üretimine katkıları artırılmalıdır 3. Döl kontrolüne dayalı boğa seçimi ve sperma üretimi girişimlerine sağlanan destekler artırılmalıdır (Aday boğalar için ek destekleme, süt verim kontrollerinin kolay ve duyarlı yapılması için yeteri sayıda nitelikli hayvan barındıran köylere ortak sağım hane kurulması, Üstün olduğu belirlenen boğaların sperma satışından elde edilen gelirden yetiştiricisine pay verilmesi, yerli sperma dışsatımının teşvik edilmesi vb.), yetiştirici örgütlerinin bu alanlardaki girişimlerinin desteklenmesi 4. Koyunculukta; uygun bölge ve yetiştiricilik koşullarında, yağsız ve yarım yağlı kuyruklu döl verimi yüksek, uygun işletmelerde nitelikli etçi, yetersiz koşullarda yerli damızlıkçı işletmeler kurulması teşvik edilmelidir. Elde edilen damızlıklar kullanılarak ikili ve üçlü kullanma melezlemesi uygulanmalı, bu amaçla kızgınlık toplulaştırma ve yapay tohumlama yaygınlaştırılmalıdır 5. Kılı keçi tiplerinden uygunluğu tespit edilenlerden yerli etçi ve sütü keçi tipleri ıslah edilmeli, 6. GTHB, Üniversiteler ve TÜBİTAK işbirliğiyle, Boer ırkı kullanarak yeni etçi keçi tiplerinin geliştirilmesi olanakları araştırılması 7. Süt keçisi yetiştiriciliğine olan yoğun ilgi ve nitelikli damızlık talebinin karşılanması amacıyla seçilecek Bakanlık denetimli işletmelere damızlıkçı nitelik kazandıracak aynı ve nakdi özel desteklemeler uygulanmalıdır.	GTHB TÜBİTAK, Üniversiteler		2014-2018

Tablo 16.1: Onuncu Kalkınma Planı İçin Belirlenen Sorun Alanları ve Politika Önerileri Matrisi (devam)

3.Nitelikli ana arı üretiminin teşviki	Teşvik ve destekleme düzenlemeleri		GTHB	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Sürekli
4.Hayvan genetik kaynaklarının “ <i>in-situ</i> ” (yerinde) korunması desteklemelerinin devamlılığının sağlanması, koruma sürülerinin ve korumaya alınan hayvan sayılarının artırılması, “ <i>ex-situ</i> ” (Dondurarak) koruma olanaklarının geliştirilmesi	1. Teşkilatlanma düzenlemesi yapılması 2. Desteklemelerin artırılması	1.İlgili Bakanlık biriminin; kalifiye eleman, donanım, gen bankası ve laboratuvar ihtiyaçlarının karşılanması	GTHB	Üniversiteler	Planın ilk yılı
5. Yerli ırkların halk elinde ıslahı çalışmalarının geliştirilerek sürekliliğinin sağlanması	Teşkilatlanma düzenlemesi yapılması		GTHB	Üniversiteler	Planın ilk-iki yılı

Tablo 16.1: Onuncu Kalkınma Planı İçin Belirlenen Sorun Alanları ve Politika Önerileri Matrisi (devam)

STRATEJİK AMAÇ 5: Tesis, Alet, Makine, Ekipman Hibe ve Desteklemelerinin Yetiştirici Lehine Uygulanmasının Sağlanması						
Öncelikle Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
1. Fiyat denetiminin sağlanması			Araç-gereç destekleme birim fiyat üst sınırının teknik özelliklere göre belirlenmesi (Piyasa araştırması ile fiyat belirleyerek ve gerektiğinde güncelleyerek) ve bunun üzerindeki fatura bedellerine destekleme uygulanmaması	GTHB		Planın ilk yılı
2. Hayvancılık desteklemelerinin yetiştiriciye ulaşmasının sağlanması			1. Hayvancılık girdileri ve hayvansal ürün fiyatlarının desteklemelere bağlı olarak yetiştirici aleyhine değişmesini önleyecek tedbirlerin alınması	GTHB		Planın ilk yılı
STRATEJİK AMAÇ 6: Enerji Maliyetlerinin Düşürülmesi						
Öncelikle Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
1. Tarımsal mazot, su, elektrik, LPG ve doğal gaz uygulaması	Mevzuatın düzenlenmesi		1. Hayvancılıkta ihtisaslaşmış işletmelere özel indirimli tarife uygulanması 2. Hayvancılık işletmelerinin "elektrik enerjisi desteği tebliği" kapsamına alınması 3. Abone grupları arasına hayvancılık işletmelerinin de alınması	GTHB, MB		Planın ilk yılı
2. Alternatif enerji kaynaklarının geliştirilmesi ve kullanımının artırılması	1. Yasal düzenleme 2. Teşvik ve destekleme		1. Farkındalığın artırılması	GTHB	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	2014-2018
STRATEJİK AMAÇ 7: Hayvancılığın İşgücü için Cazip Hale Getirilmesi						
Öncelikle Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
1. Hayvancılık işgücünün; çalışma, barınma, sağlık ve diğer yaşam koşullarının iyileştirilmesi, sektörün çekiciliğinin artırılması			1. İşçilerin sigorta kapsamına alınması 2. Geçici süreyle sigorta prim ödemelerinin devletçe karşılanması	GTHB	MB	Plan döneminin ilk 2 yılı

Tablo 16.1: Onuncu Kalkınma Planı İçin Belirlenen Sorun Alanları ve Politika Önerileri Matrisi (devam)

SORUN ALANI 6: ÜRETİM VE PAZARLAMA						
STRATEJİK AMAÇ 1: Hayvan Başına Üretim Seviyelerinin Yükseltilmesi						
Öncelikle Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
1. Et üretimini artırmaya yönelik kullanma melezlemesi uygulamalarının yaygınlaştırılması	Kullanma melezlemesi desteklemesi		1. Ekstansif koşullarda yetiştirilen yerli büyükbaş ve küçükbaş hayvanların sürü devamlılığı için gerekli olanların dışındakilerle, süt sigırcılığı işletmelerinde düveler ve ihtiyaç fazlası damızlıkların etçi sperması ile tohumlanarak elde edilecek erkek ve dişi tüm melezlerin kasaplık olarak değerlendirilmesi 2. Küçükbaş hayvancılıkta kızgınlık toplulaştırma ve yapay tohumlama olanaklarının sağlanması	GTHB	Yetiştirici Örgütleri, Bakanlık Denetimli Olarak Serbest Veteriner Hekimler	Planın ilk yılı. Sürekli
2. Ekstansif üretimde kritik besleme dönemleri beslemesinin iyileştirilmesi			1. Yayımlı faaliyetlerinin güçlendirilmesi ve etkinleştirilmesi 2. Kısa vadeli, faizsiz işletme sermayesi sağlanması	GTHB	Üniversiteler, T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	Planın ilk yılı.
3. İşletmelerin ekonomik verim seviyesine (Çevresel koşullar ve işletme koşulları dikkate alınarak) uygun hayvanlarla çalışmasının sağlanması, Bu koşullara uygun genotipler geliştirilmesi	Damızlıkçı işletmelerin teşviki ve desteklenmesi		1. Farklı bölge ve işletme koşullarına uygun nitelikte hayvan tipleri geliştirilmesi, bu tipleri yetiştiren damızlıkçı işletmelerin oluşmasının sağlanması böylece üretim işletmelerinin damızlık hayvan talebinin karşılanması 2. İslah çalışmalarında biyoteknolojik yöntemlerden yararlanma olanaklarının artırılması 3. Yerli ırkların ıslahı çalışmalarında ıslah hedeflerinin isabetli şekilde belirlenmesi ve çeşitlendirilmesi, veri toplama ve değerlendirme alt yapısının geliştirilmesine ayrı kaynak sağlanması	GTHB		

Tablo 16.1: Onuncu Kalkınma Planı İçin Belirlenen Sorun Alanları ve Politika Önerileri Matrisi (devam)

4.Döl kontrolü çalışmalarının tür ve ırk ayrımı yapılmaksızın yaygınlaştırılması ve desteklenmesi. Birlikler için ıslah kriterlerine uygun veri toplama altyapısının (Ortak sağım yeri, Laboratuvar, ürün kalitesi tespiti vb.) kurulması	Desteklemelerin geliştirilmesi	1. Yetiştirici birliklerinin desteklenmesi	GTHB	Yetiştirici Birlikleri	Plan döneminin ilk 2 yılı.
5. Tür ve ırklar bazında ulusal soy kütüğü oluşturma ve geliştirme çalışmalarının desteklenmesi	Desteklemelerin geliştirilmesi	1. Yetiştirici birliklerinin desteklenmesi 2. Denetimin etkinleştirilmesi	GTHB	Yetiştirici Birlikleri	Plan döneminin ilk 2 yılı.
6. Yem, besleme, sürü idaresi, sağık koruma vb. yayım faaliyetlerinin etkinleştirilmesi	Desteklemelerin geliştirilmesi	Yayım faaliyetlerinin ve teşkilatının güçlendirilmesi	GTHB	Yetiştirici Birlikleri	Süreklili
STRATEJİK AMAÇ 2: Pazarlama Kanallarındaki Aracı Sayısının Azaltılması					
Öncelikle Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu İşbirliği Yapılacak Kuruluş	
				Süre	Süre
1. Yetiştiricilerin pazarlama örgütlenmesinin geliştirilmesi	1. Mevzuatın düzenlenmesi 2. Desteklemelerde düzenleme		Üreticiden tüketiciye doğrudan satış olanağının sağlanması	GTHB	Yetiştirici Örgütleri Planın ilk yılı
2. Yetiştirici örgütlerinin hayvancılık girdi üretimi, ürün toplama, değerlendirme ve pazarlama alanlarına girmesi ve bu alanlarda güçlenmesinin teşviki ve desteklenmesi	Mevzuatın üretici lehine düzenlenmesi		Desteklemelerle Yetiştirici örgütlerinin piyasa düzenleyici fonksiyon kazanmasının sağlanması, böylece tekelleşme eğiliminin kırılması	GTHB	Yetiştirici Örgütleri Planın ilk yılı
3. Kooperatif besi sisteminin teşvik edilmesi, desteklenmesi	1. Mevzuatın düzenlenmesi 2. Kaynak sağlanması		1. Kooperatiflere besi ve yem altyapı desteği verilmesi, kredilendirme kolaylığı sağlanması	GTHB	Hayvancılık Kooperatifleri Planın ilk yılı
4. Ürün, girdi ve hayvan borsalarında yetiştirici örgütlerine etkenlik kazandırılması	Mevzuatın düzenlenmesi			GTHB	Yetiştirici Örgütleri Planın ilk yılı

Tablo 16.1: Onuncu Kalkınma Planı İçin Belirlenen Sorun Alanları ve Politika Önerileri Matrisi (devam)

STRATEJİK AMAÇ 3: Üretici Örgütlerinin İslah, Üretim ve Pazarlamada Daha Aktif Rol Alması						
Öncelikle Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
1. Üretici örgütlerinin veri toplama ve değerlendirme olanaklarının geliştirilmesi, desteklenmesi	Mevzuatın düzenlenmesi		Gerekli alt yapının oluşturulması ve veri toplamayı kolaylaştırıcı uygulamaların desteklenmesi	GTHB	Yetiştirici Örgütleri	Plan dönemi ilk 2 yılı
2. İslah amaçlı yetiştirici birliklerine İslah programlarını yürütebilecekleri bir yapı kazandırılması	Destekleme mevzuatı düzenlenmesi		1. Belli bir gelişme düzeyine ulaşılana kadar üniversitelerle işbirliği olanaklarının sağlanması ve desteklenmesi 2. Gerekli alt yapının oluşturulması ve veri toplamayı kolaylaştırıcı uygulamaların desteklenmesi 3. Gelişimini tamamlayan birliklere bağımsız çalışma olanağı sağlanması (yetki devri)	GTHB	Yetiştirici Örgütleri Üniversiteler	Planın ilk yılı
3. Yetiştirici örgütlerinin; hayvancılık girdileri üretimi, ürün toplama, işleme ve işlenmiş veya işlenmemiş olarak organize ürün pazarlama olanaklarına kavuşturulması	Mevzuatın belirtilen hususlara uygun hale getirilmesi		Yetiştirici örgütlerinin bu tür girişimlerinin hibe desteklemeleri kapsamında ve öncelikle desteklenmesi	GTHB		Planın ilk yılı
4. Yetiştirici örgütlerinin Ar-Ge olanaklarının geliştirilmesi	Mevzuatın düzenlenmesi		Yetiştirici örgütlerinin bu tür girişimlerinin hibe desteklemeleri kapsamında ve öncelikle desteklenmesi	GTHB	Üniversiteler	Planın ilk yılı

Tablo 16.1: Onuncu Kalkınma Planı İçin Belirlenen Sorun Alanları ve Politika Önerileri Matrisi (devam)

STRATEJİK AMAÇ 4: Yöresel Hayvansal Ürünlerin Markalaştırılması ve Pazarlama Olanaklarının Artırılması						
Öncelikli Yapılacak Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
1. Mevcut ve kaybolmuş hayvansal kökenli ürünlerle ilgili tüm bilginin derlenmesi	İlgili Teşkilatlanmanın düzenlenmesi	Yöresel gıdalar birimi oluşturulması	1. Mevcut literatürün derlenmesi ve değerlendirilmesi 2. Saha çalışmalarıyla tespitlerin desteklenmesi 3. Bilgi arşivi ve envanteri oluşturulması. 4. Bu bilgiler ışığında güncellenebilir bir ürün yelpazesi oluşturulması 5. Kalifiye eleman temini	GTHB	Üniversiteler	Plan dönemi ilk 2 yıl
2. Bilinmeyen veya az tanınan ürünlerin tespiti ve geliştirilmesi	İlgili Teşkilatlanmanın düzenlenmesi		1. Saha çalışmaları ile tespit 2. Laboratuvar çalışmalarıyla geliştirme	GTHB	Üniversiteler	2014-2018
3. Ürün geliştirme çalışmalarının teşviki			Talep gören yöresel hayvansal ürünlerin üretiminin artırılması, pazarlanmasının geliştirilmesinin teşvik edilmesi, diğer ürünlere ise talep görecektir nitelik kazandırılması	GTHB	Üniversiteler, STK lar	2014-2018
4. Birlik ve kooperatifler aracılığıyla pazar geliştirme ve ürün tanıtım çalışmalarının teşviki	Mevzuatın düzenlenmesi		Yetiştirici örgütlerinin market raflarında belli oranda ve ücretsiz olarak yer almasının sağlanması	GTHB		2014-2018
5. Yöresel ürünlerin coğrafi işaretleme, ürün ve marka tescilinin ulusal ve uluslararası düzlemde gerçekleştirilmesi		Yöresel gıdalar tescil birimi oluşturulması		GTHB	Türk Patent Enstitüsü	2014-2018

Tablo 16.1: Onuncu Kalkınma Planı İçin Belirlenen Sorun Alanları ve Politika Önerileri Matrisi (devam)

STRATEJİK AMAÇ 5:		Piyasa Düzenleme Kurumlarının Kurulması ve Piyasa Düzenleme Araçlarının Kullanılması				
Öncelikle Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
1.Yeşil ve sanayinin eşit ağırlık ve söz hakkına sahip olduğu, sektör temsilcilerinden oluşan, özerk yapıda, piyasa müdahale yetkisi ve gücü olan "Hayvansal Ürün Piyasası Düzenleme Kurulları"nın oluşturulması veya mevcut yapılanmalara belirlenen niteliklerin kazandırılması	Mevzuatın düzenlenmesi		1.Hayvansal ürün Konseylerine belirlenen niteliklerin kazandırılması. 2.Destekleme, üretim kotası gibi müdahaleleri uygun öngörü ve zamanlamayla yapabilecek yeterlilikte olması	GTHB		Planın ilk yılı
2.Hayvansal ürünlerde kalite-fiyat ilişkisinin kurulması, ürün pazarlama standartlarının oluşturulması	Ürün kalite standartlarının belirlenmesi		Kalite standartlarının belirlenmesi, kalite-fiyat ilişkisinin üreticiye olduğu kadar tüketiciye de yansımalarının sağlanması	GTHB		Plan dönemi ilk 2 yılı
3.Hayvansal ürün tüketimini artıracak tanıtım kampanyaları düzenlenmesi			1.TV Kamu spotları 2.İlk ve orta öğrenimde seçmeli olarak "Beslenme" dersi konulması	GTHB	Milli Eğitim Bakanlığı TRT ve Özel Medya Kuruluşları	Sürekli

Tablo 16.1: Onuncu Kalkınma Planı İçin Belirlenen Sorun Alanları ve Politika Önerileri Matrisi (devam)

STRATEJİK AMAÇ 6: Birincil Ürün Kalitesinin Artırılması		Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
Öncelikle Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler				
1.Hayvansal birincil ürün kalitesinin artırılması	1.Helal gıda sertifikasyonu ile ilgili hukuki düzenleme 2.Hayvansal ürün kalite standartlarının belirlenmesi	Birincil ürünlerin; temiz, sağlıklı, insan sağlığına zararlı unsurlar içermeyen, kalite sınıflandırması yapılmış, sanayi kullanımına uygun niteliklerde üretilmesini sağlayacak tedbirlerin alınması. Bu amaçla; a. Üreticinin bilinçlendirilmesi b. Kalite geriliğine neden olan üretim unsurlarının iyileştirilmesine yönelik desteklemelerin birlikler aracılığıyla sağlanması c. Kalite standartlarının belirlenmesi, kaliteli üretimi özendirilecek fiyat uygulanması d. Tüketicinin kalite bilincinin artırılması e. Birliklerin kalite tespiti yapacak mobil olanaklara kavuşturulması	GTHB	Yetiştirici Örgütleri, Üniversiteler, Türk Standartları Enstitüsü	Sürekli

Tablo 16.1: Onuncu Kalkınma Planı İçin Belirlenen Sorun Alanları ve Politika Önerileri Matrisi (devam)

SORUN ALANI 7: FİNANSMAN						
STRATEJİK AMAÇ 1: Finansmana Erişimin Kolaylaştırılması						
Öncelikle Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
1. Kredilendirmelerde projenin teminat olarak kabul edilmesi	Mevzuatın düzenlenmesi			GTHB	T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	Sürekli
2. Kredi Garanti Fonu'nun güçlendirilerek etkinliğinin artırılması	Mevzuatın düzenlenmesi		1. Bankaların katılımlarını belli bir düzeye çıkarmaları koşuluyla devletin fona bankalar toplamı düzeyinde katılım sağlayarak fonun güçlenmesinin sağlanması. 2. Hayvancılık projelerinin fondan sağladığı payın yükseltilmesi 3. Fonun bilinirliğinin artırılması 4. Büyük ölçekli projelere profesyonel destek sağlama koşulu getirilmesi			
3. Kredi geri ödemelerinde esneklik sağlanması	Mevzuatın düzenlenmesi			GTHB	T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	Sürekli

Tablo 16.1: Onuncu Kalkınma Planı İçin Belirlenen Sorun Alanları ve Politika Önerileri Matrisi (devam)

SORUN ALANI 8: ÖRGÜTLENME						
STRATEJİK AMAÇ 1: Hayvancılık Sektöründe Örgütlenmenin Yaygınlaştırılması ve Güçlendirilmesi						
Öncelikte Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
1. Birlikler			1. Damızlık Birliklerinin esas görevi olan ıslah ve nitelikli damızlık üretimi konularındaki eksikliklerinin giderilmesi ve güçlendirilmesi 2. İrk bazında örgütlenmenin sağlanması. 3. Birliklerin, farklı ekonomik verim seviyesindeki işletmelerin uygun damızlık ihtiyacının karşılanması çalışmalarına yönlendirilmesi, 4. Yerli ırkların korunması ve geliştirilmesi ve yeni tipler oluşturulmasında etkin rol alması, 5. Birlikler uygun gelişme düzeyine ulaştıklarında belirlenen konularda bağımsız çalışmalarına olanak verecek yetki devirlerinin gerçekleştirilmesi 6. Birliklerin ıslah, yayım, veri toplama ve değerlendirme alanlarında alacakları profesyonel destek maliyetlerinin sınırlı süre ile devletçe karşılanması 7. Birliklerin ürün bazında örgütlenme ve pazarlamada etkinliğinin sağlanması.	GTHB		Plan döneminin ilk 2 yılı
2. Kooperatifler			1. Hayvan yetiştiricisinin girdi sağlama, ürün işleme, ürün ve mamul pazarlamada etkinliğinin artırılması amacıyla kooperatifleşmesinin desteklenmesi ve teşvik edilmesi 2. Ortak sayısını artırmak böylece güçlü kooperatifler oluşmasını sağlamak amacıyla kooperatifleşmenin yöre veya il bazında geliştirilmesi 3. Belirli büyüklükteki kooperatiflerin profesyonel yönetim ve iş gücü sağlamanın geçici süreyle desteklenmesi.			Planın ilk yılı

Tablo 16.1: Onuncu Kalkınma Planı İçin Belirlenen Sorun Alanları ve Politika Önerileri Matrisi (devam)

SORUN ALANI 9: EĞİTİM						
STRATEJİK AMAÇ 1: Diploma ve/veya Sertifikalı Kalifiye Ara Eleman Yetiştirilmesi						
Öncelikle Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
1.Ara eleman yetiştirme yapılanması oluşturulması	Mevzuatın düzenlenmesi	Bakanlıkta Eğitim birimi oluşturulması	1.Bakanlık, İş-Kur, Üniversiteler ve Yetiştirici Örgütleri işbirliğiyle kalifiye eleman eğitmenlerinin yetiştirilmesi ve özlük hakları devletçe karşılanmak üzere üretici örgütlerinde, Bakanlık teşkilatında istihdamının sağlanması 2.Yetiştirilecek sertifikalı ara elemanların İş-Kur aracılığıyla istihdamı 3.Özel sektördeki sertifikalı ara elemanların sosyal güvencelerinin desteklenmesi, yatırım ve finansman konularında öncelik ve kolaylık sağlanması	GTHB	Üniversiteler İş ve İşçi Bulma Kurumu Yetiştirici Örgütleri	Plan döneminin ilk 2 yılı
STRATEJİK AMAÇ 2: Uygulamaya Yönelik Hayvancılık Eğitim Merkezlerinin Artırılması						
Öncelikle Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
1.Hayvan yetiştiriciliği eğitim ve sertifikasyon sisteminin oluşturulması	Mevzuatın düzenlenmesi	1.Eğitim yapılanmasının oluşturulması	1.Hayvancılık yoğun yerlerde eğitim birimleri oluşturulması, kalifiye hayvan bakıcısı yetiştirilmesi ve istihdamlarının temini 2.Nitelikli işletmeler ile sözleşme yapılarak eğitim merkezi haline getirilmesi ve yetiştirici birliklerinin bu amaca yönelik işlev görececek şekilde örgütlenmesinin desteklenmesi	GTHB	Üretici Örgütleri, Özel Hayvancılık İşletmeleri	Plan döneminin ilk 2 yılı

Tablo 16.1: Onuncu Kalkınma Planı İçin Belirlenen Sorun Alanları ve Politika Önerileri Matrisi (devam)

STRATEJİK AMAÇ 3: Eğitim ve Yayın Faaliyetlerinin Geliştirilmesi, Güçlendirilmesi, Daha Fazla Kaynak Aktarılması						
Öncelikle Yapılacak Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
1. Eğitim ve yayım hizmetlerinin düzenlenmesine üretici örgütlerinin öncelikli olarak katılımının sağlanması	Mevzuatın düzenlenmesi		1. İPA İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi bileşeni kapsamında girişimlerin yapılması 2. Sürü yönetimi ve sürü sağlığı eğitimi 3. Yayım hizmetlerinde uzaktan eğitim dahil farklı eğitim araçlarının kullanımı 4. Televizyonlarda kamu spotu ve tarımsal yayım kuşakları uygulamasının genişletilmesi 5. TAR-GEL'in kapsamının geliştirilmesi	GTHB	Üretici Örgütleri	Planın ilk 2 yılı
STRATEJİK AMAÇ 4: Eğitimcilerin Eğitimi Konusunda Etkinliğin Artırılması						
Öncelikle Yapılacak Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre
1. Eğitici eğitim birimi oluşturulması	Mevzuatın düzenlenmesi		Tarım danışmanlarının bir bölümünün hayvansal üretim konusunda eğitici olarak yetiştirilmesi	GTHB	Üniversiteler	Planın ilk 2 yılı

SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de, hayvansal ürünler toplumun yeterli ve dengeli beslenmesindeki en önemli kaynaklardır. Alt üretim dallarıyla birlikte hayvancılık, gıda temininde olduğu kadar, kırsal alanların ve biyolojik çeşitliliğin korunması ile kırsal kesimde hayat standartlarının yükseltilmesi açısından da oldukça önemlidir. Türkiye, 2012 yılı itibarıyla dünyada hayvansal ürünler açısından hem önemli bir üretici hem önemli bir tüketicidir. Onuncu Kalkınma Planı döneminde Türkiye’nin gelişen ekonomisi ile hayvancılık sektöründe de küresel üretim ve ticaretteki payını artırması için teknolojik gelişmeleri takip eden ve bilgi üreten bir sektörün varlığına ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu kapsamda oluşturulan Hayvancılık ÖİK’nin Onuncu Kalkınma Planı’na, 2014-2018 yılları için yaptığı öngörüler Türkiye hayvancılığının, Cumhuriyet’in 100. Yılı olan 2023 yılına gıda güvenilirliği temin ederek, uluslararası platformda rekabet edebilen ve kırsal kalkınmaya gereken katkıyı sağlayarak girmesi yönünden de değerlidir.

Onuncu Kalkınma Planı döneminde Türkiye’nin küresel bir güç olarak hayvansal üretim ve ticarete payını artırması için atılması gereken adımların Hayvancılık ÖİK’nin ortak görüşleri ile hazırlanan bu rapor ile ortaya koyulması hedeflenmiştir.

Onuncu Kalkınma Planı hazırlık çalışmaları kapsamında, hayvancılık sektörü için sürdürülebilir ve rekabetçi bir yapının ve ülke gıda güvenilirliğinin sağlanmasına yönelik olarak mevcut politika ve uygulamaların değerlendirilmesi ve dünyadaki gelişmeler de dikkate alınarak önümüzdeki döneme yönelik stratejik hedefler ve politika önerilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Ancak bunun için öncelikle mevcut durumun doğru ve güncel bir şekilde tespitini sağlayacak bilgi ve verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sebeple Onuncu Kalkınma Planı döneminde yapılması planlanan Tarım Sayımı önemli bir adım olacaktır. Yanı sıra, tarım sayımının tarım envanteri niteliğinde olmasının hedeflenmesi, verilerin ve istatistiklerin güncel tutulmasını sağlayacak bir veri akışı sistemi kurulması yaşamsal öneme sahiptir.

Buna yönelik olarak Türkiye’deki hayvansal üretim, tarımsal işletme bazında kaydedilerek, tarımsal işletme listesi oluşturulmalıdır. Bu amaçla GTHB tarafından oluşturulacak TBS’nin hayata geçirilmesi, bağımsız veri sistemlerinin entegrasyonu, ihtiyaç duyulan, her türlü bilgisi kaydedilmiş güncel, dinamik ve sürdürülebilir tarımsal işletme listesinin oluşturulması, önümüzdeki yıllarda yapılması hedeflenen diğer istatistikî çalışmalara altyapı oluşturması açısından son derece gerekli ve değerli bir gelişme olacaktır.

2011-2018 yılları için yapılan süt ve et arz ve talep projeksiyonları, Türkiye’nin artan nüfusu ve büyümeye devam eden ekonomisinin etkisiyle talebin üretimden hızlı artacağını göstermektedir. Türkiye’nin önümüzdeki 5 yıllık süreçte politikalarını, 2018 yılı sonuna gelindiğinde kırmızı et üretimindeki mevcut arz açığını en aza indirebilecek, yerli kaynakların en etkin şekilde kullanılmasını sağlayacak politika ve stratejilere ihtiyacı bulunmaktadır. Bu hedefe ulaşmada; mevcut hayvan varlığının artırılmasının yanı sıra, ıslah çalışmalarının hızlandırılıp, dünya standartlarına taşınmasıyla verim seviyelerinde de gerekli olan artışların sağlanması temel unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Raporda; Onuncu Kalkınma Planı döneminde hayvan mevcutları ve hayvansal üretimde meydana gelmesi olası değişiklikler üç farklı senaryo şeklinde ele alınmıştır. Bu senaryolardan ilki ÖİK üyelerince geçmiş deneyim ve birikimlerine dayalı olarak ve gidişatı değerlendirmek suretiyle oluşturdukları öngörülerini ile yapılan tahminlere dayanmaktadır. İkinci senaryoda sadece hayvan sayılarının arttığı, üçüncü senaryoda ise hayvan sayılarının ve verim düzeylerinin arttığı, genotip oranlarının kültür ırkları ve melezleri lehine değiştiği varsayımından hareket edilmiştir.

Türkiye'nin 2018 yılına dek mevcut kırmızı et açığını kapatması, ÖİK Raporu kapsamında çalışılan üç senaryo sonuçlarına göre de olanaklı görülmemektedir. Ancak, hazırlanan farklı senaryolar, Türkiye'nin uzun vadede nüfusunu en önemli hayvansal protein kaynakları ile besleyebilen, kendine yeterli bir ülke konumuna gelebilmesi için alınabilecek önlemler için bir fikir vermektedir. Özellikle Senaryo 3'ün hazırlanmasında kullanılan varsayımlar göz önüne alındığında, Türkiye'de 5 yıldan daha uzun bir sürede hem hayvan sayısında ve hem de verim seviyelerinde artış sağlanarak, arz-talep dengesini koruyabilmesi mümkün görünmektedir. Ancak özellikle kırmızı et talebinin karşılanabilmesi amacıyla yüksek verimli sütçü sürülerin artırılması, hali hazırda istikrarlı olmayan süt piyasasında daha da fazla fiyat dalgalanmaları yaşanmasına sebep olabilecektir. Bunun önüne geçilebilmesi için, pek çok kez değinildiği gibi süt piyasasının, üretici göz ardı edilmeden ve üreticinin pazarlık gücünün ve hatta işlemede üretici örgütlerinin etkinliğinin artırılması hedef odağı olarak tutularak düzenlenmesi gereklidir. Bununla birlikte et talebinin, kırmızı etteki açıktan dolayı diğer türlere, özellikle kanatlı etine kayması olasılığı yüksektir. Ancak, Türkiye'nin kırmızı et açığını kapatmada diğer kırmızı et kaynaklarına yönelmesi, koyun, keçi ve manda et üretim ve tüketiminin de teşvik edilmesi öncelikli olmalıdır. Türler arası rekabette olduğu gibi sığır varlığı içerisinde de genotipler arası rekabete sebep olacak şekilde, sektör her daim yüksek verimli süt, et veya kombine ırklara yönlendirilmekten vazgeçilmelidir. Bunun yerine çevresel koşullar kapsamında daha düşük verimli, ancak ekstansif koşullarda yetiştirilebilen, daha fazla zamanı mera ve yaylada geçirebilen yerli ırklar veya bunların kullanma melezleri de üretim stratejisinde dikkate alınmalıdır. Aksi halde artan ve artması hedeflenen hayvansal üretim entansif yapılmak durumunda kalacak ve mevcut yem piyasası ve talebine olduğu kadar, çevre ve iklim değişikliğine olan etkiler sebebiyle daha fazla baskı oluşabilecektir. Hayvansal üretimin yeterliliğini sağlamaya yönelik bu değişimin; kaba yem üretiminde önemli artışları ve mera ıslahı ile nitelikli mera alanlarının artırılmasını zorunlu kıldığı bilinmeli, bu bağlamda sulanabilir alanlar genişletilmeli ve sulama sonrası üretim deseni, yem bitkileri yetiştiriciliğinin de yer alacağı şekilde düzenlenmelidir. Üretimin sürdürülebilir olması 21 inci yüzyılda pek çok ülke ve küresel açıdan da politikaların en önemli hedefleri arasında ön sıralarda yer almaktadır. Türkiye'nin sürdürülebilir bir hayvansal üretime sahip olabilmesinin başında dışa bağımlı olduğu alanlarda kendini geliştirmesi gerekmektedir. Özellikle kanatlı sektöründe kamu, özel sektörle birlikte ıslah çalışmalarını hızlandırmalı ve uzun vadede damızlık (büyük ebeveyn) yetiştirilmesini amaçlamalıdır.

Damızlık ve genetik materyalin ülke içinde yetiştirilerek, ıslah çalışmalarının farklı ırkları da kapsayacak şekilde geliştirilmesi sığırcılıkta olduğu kadar koyun ve keçi ye-

tiştiriciliğinde de oldukça önemlidir. Bu amaçla kurulmuş damızlık yetiştirici birliklerinin ve yetiştiricilerin döl kontrolü çalışmalarına daha etkin katılımlarının desteklenmesi sürdürülmeli, kapsamı ile hedefleri genişletilmeli ve güncel gelişmeler izlenmelidir. Bu kapsamda ıslah çalışmalarının yürütüleceği tüm türler için doğru veri temini ve güvenilir soykütüğü kayıtlarının tutulması ile mevcut soykütüğü veritabanının uluslararası standartlarda veri toplamaya uygun hale getirilmesi için gerekli altyapı çalışmalarının desteklenmesi ve tamamlanması da bu dönemde öncelikler arasında yer almalıdır. Özellikle sığır, koyun ve keçide kayıtlı damızlık dişilerin rutin süt kontrol analizleri yapılmalı ve farklı ürün gruplarının kalite ihtiyaçlarına göre ürün fiyatlandırılmasına geçilmeli ve hedefe yönelik ıslah çalışmaları yürütülmelidir. Taze süt ürünleri ile özel peynir yapımında kullanılan sütlerde farklı protein ve yağ içeriklerine ve hastalıklara dayanıklılığa yönelik ırk seçimi ve ıslah çalışmaları gibi damızlık yetiştiriciliğinin daha uzmanlaşmış bir şekilde yapılması öncelikli hedefler olmalıdır. Benzer şekilde etlerde karkas sınıflandırılması ile kalite-ürün temelinde fiyat çeşitlendirilmesi sağlanması da kırmızı eti daha ulaşılabılır kılabilir. Bu konuda AB'nin Sığır eti Ortak Piyasa Düzeni incelenerek Türkiye için uygun bir model oluşturulabilir.

Türkiye 2018 yılı olmasa da 2023 yılında hayvansal üretimini ve tüketimini dengeleyebilecek güce ve olanaklara sahiptir. Ancak, bu Raporda sıklıkla bahsedildiği üzere, hayvansal ürün piyasası hali hazırda oldukça kırılgan bir sektördür. Piyasa istikrarsızlığı üretimi olumsuz etkilemekte ve hayvancılık konu olduğunda olumsuzlukları gidermek uzun yıllar almaktadır. Bu durumdaki bir piyasada üreticinin ithal hayvan ve ürünlerle rekabet edebilmesi mümkün değildir. Bu sebeple Türkiye 2023 yılında hayvansal üretim ve tüketimini dengeleyebilmek için öncelikle hayvansal ürün ve özellikle yem ile genetik materyal piyasasını dış etkilere karşı korumak zorundadır. Mevcut DTÖ ve AB ilişkileri bunun kamu eliyle yapılmasını zorlaştırmaktadır. Bu sebeple yetiştirici ve üretici örgütlerinin; özerk, aktif, etkin, kalifiye eleman istihdam edebilen, bilgi ve teknoloji üreten, pazarlık gücü yüksek, diğer bir ifadeyle piyasada güçlü alıcı, işleyici ve perakende zincirleri karşısında güçlü bir taraf olması sağlanmalıdır. Ayrıca örgütlere desteklemelerden ayrılan kesintilerin; kayıt sistemleri oluşturulması, kayıt güvenilirliğinin artırılması, döl kontrolü çalışmaları, damızlık temini, işleme ve pazarlama gibi konulara yönlendirilmesi ve ihtiyaçlarını kendi belirleyen, sorunlarına çözümler getirebilen bir yapıya kavuşması temin edilmelidir.

Bununla birlikte, gerek arıcılıkta ulusal ıslah stratejisinin oluşturulması, hastalıklarla mücadelede ve ürün kalitesinin artırılmasında üretici ve yetiştirici örgütlerinin daha etkin kılınması ve gerekse ipekböcekçiliğinde üretimin yaygınlaştırılması ve ithalata dayalı ipek dokuma sanayinin yerli üretime yönlendirilmesi, Türkiye'nin bu alanlardaki mevcut potansiyelini doğru kullanmasını ve yönlendirmesini sağlayacaktır. Özellikle arıcılığın bitkisel üretimdeki önemine de gözetecek şekilde bal arılarının tozlayıcı etkisinden daha fazla yararlanabilmek için, uygulanabilir ve özendirilebilir nitelikte ulusal bir "tozlayıcı planı" oluşturulması gerekmektedir (Yücel, 2012).

Bu çerçevede, Onuncu Kalkınma Planı Hayvancılık ÖİK tarafından tespit edilen 9 temel sorun alanı ve alanlardaki sorunların çözümüne yönelik stratejik amaçlar ile bu doğrultuda sunulmuş politika ve tedbir önerileri sadece önümüzdeki 5 yıllık sürede gıda güvenilirliği ve güvenliğini sağlamaya yönelik olmayıp, uzun vadede Türkiye'nin mevcut potansiyelini en etkin şekilde kullanmasını da hedeflemektedir.

Türkiye gerek yeniliklere açık genç bir nüfusa sahip ve gerekse diğer üretim faktörlerinin geliştirilmesi konusunda istekli ve dünyada önemli bir gen havuzu olan Anadolu'ya yerleşmiş olarak, sadece üretim-tüketim dengesini korumayı değil aynı zamanda hayvancılık sektöründe bilgi ve teknoloji üretip geliştiren ve pazarlayan ülke olmayı da hedeflemelidir.

EKLER:

EK-I. Tablo-1: Dokuzuncu Kalkınma Planı Dönemindeki Sorun Alanları, Stratejik Amaç ve Tedbirlerin Gerçekleşme Seviyeleri

SORUN ALANI: 1 DESTEKLERİN YETERSİZLİĞİ, ÜRETİM MALİYETLERİNİN YÜKSEKLİĞİ, KALİTELİ KABA YEM ÜRETİMİNİN YETERSİZLİĞİ VE KARMA YEM HAM MADDELERİNİN FİYATLARININ YÜKSEKLİĞİ,				
STRATEJİK AMAÇ 1: İç Pazar Fiyatlarının Dış Pazar Fiyatları Karşısında Rekabet Edebilir Duruma Getirilmesi				
Öncelikle Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Gerçekleşme Düzeyi
1. Destekleme politikalarının gözden geçirilerek hayvancılık desteklerinin AB'ndeki hayvancılık destekleme oranlarına yükseltilmesi	Çıkarılacak Tarım Kanununda Destekleme esaslarının geniş ve doğru biçimde yer alması	1. AB'ndekine benzer Ödeme Kurumu'nun oluşturularak faaliyete geçirilebilmesi 2. Destekleme kurulunda sektör temsilcilerinin yer almasının sağlanması	1.Enerji desteğinin kapsamının, elektrik, LPG ve doğal gazı da içerecek şekilde genişletilmesi. 2.Arz açığı bulunan ürünlerin üretimini yeterli seviyeye çıkaracak teşvik tedbirlerinin alınması 3.Hayvansal ürünlerin dış satımının teşviki için verilen ihracat iadelerinin rakip ülkelerin uyguladığı düzeye çıkarılması ve teşviklerin sürdürülmesi 4.Talep artırıcı önlemler alınması ve dış piyasa geliştirilmesi 5.Hayvansal ürünlerde ve her türlü üretim girdilerinde KDV oranlarının yüzde 1'e düşürülmesi.	Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde Türkiye'de hayvancılığa ayrılan pay 2004 yılında yüzde 8 iken 2011 yılında yüzde 24,4 olmuştur. Aynı zamanda 2006 yılında yayımlanan 5488 sayılı Tarım Kanunu ile destekleme araçlarının ilkeleri belirlenmiştir. Hayvancılık destekleri 15 Nisan 2008 tarih ve 2008/13489 sayılı Karar ile büyük oranda hayvan başına verilmeye başlanmıştır. Hedeflenen kurumsal düzenlemeler ile diğer tedbirlere ilişkin hedefler gerçekleştirilmiş, özellikle de arz açığı olan ürünlerin üretiminin yeterli seviyeye çıkarılması konusunda gelişme kaydedilmemiştir.
2. Yem üretiminde kullanılan hammadde fiyatlarının dış piyasa fiyatları ile yurt içinden temininin sağlanması ve üretilmeye ek olarak doğrudan ödeme yapılması (üretim maliyetleri dikkate alınarak), Kaliteli kaba yem üretiminin artırılması	Yem kanununun, AB'ne uyumu sağlanarak yasallaşmasının temini	1. Yem Kanunu ve Tarım Kanunu'nun yasallaşmasını takiben ilgili yönetmeliklerin süratle çıkarılarak yürürlüğe konması.	1.Yem bitkisi ekiliş desteklerinin sürmesi 2.Alternatif ürün uygulamaları kapsamında yem bitkilerine özel önem verilmesi.	Yem üretimine verilen desteklerin payı, 2008 yılı sonrasında 2004'e kıyasla azalmıştır (yüzde 30'dan 15'e düşmüştür). Buna karşılık TÜİK 2004 ve 2011 yılı verilerine göre kaba yem üretimi 4,6 kat artmıştır. Bununla birlikte, 2012 yılında Türkiye kaba yem ithalatını açmıştır. AB ile uyumlu 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu ise 2010 yılında yayımlanarak yürürlüğe başlanmıştır. Ancak yem hammadde fiyatları hala yüksektir.

EK-1. Tablo-1: Dokuzuncu Kalkınma Planı Dönemindeki Sorun Alanları, Stratejik Amaç ve Tedbirlerin Gerçekleşme Seviyeleri (devam)

1. İşletme kapasitelerinin ekonomik boyuta ulaştırılması ve birim başına verimin artırılması	Toprak ve arazi kullanımı kanunu ile miras hukukunun tarım işletmelerinin bölünmesini engelleyecek şekilde uygulanması	Siğir türünde olduğu gibi diğer çiftlik hayvanlarında da (koyun keçi vb.) soykütüğü sisteminin kurulması	1. Hayvancılık yatırım teşviklerinin yeniden düzenlenerek mevcut ve kurulacak işletmelerin rekabetçi bir yapıya kavuşması için gerekli ortamın yaratılması 2. Toprak ve arazi kullanım yasasına göre en küçük parsel büyüklüğünü belirlemeye yönelik yönetmelik çıkarılması 3. Destekler maliyeti düşürücü nitelikte olmalı ve bunu sağlayacak yapı desteklenmeli 4. İhracat teşvik edilmeli 5. Bürokratik işlemlerin azaltılması 6. Siğircilik başta olmak üzere, tüm türlerde Türkiye'nin değişik bölgeleri için uygun büyüklükler tespit edilerek, teşviklerin buna ulaşılması yönünde kullanılmalıdır	GTHB HAYGEM'den elde edilen 2011 yılı verilerine göre süt işletmelerinin yüzde 96'sı, besi işletmelerinin ise yüzde 91'i 10-50 baş arasındadır. Aynı kaynaktan alınan 2007 yılı verilerinde ise sütte işletmelerin yüzde 69'u, besi de ise yüzde 48'i 1-5 baş arası sürü büyüklüğündedir. Ancak işletme büyüklüklerindeki artış, tespit edilmiş bir büyüklüğe yönelik değildir. 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu'nda 2007 ve 2008 yıllarında yapılan değişiklikler ile Özel Arazi Topluştırılmasına ilişkin değişiklikler ve tarımsal faaliyetin ekonomik olarak yapılabildiği en küçük alana sahip ve daha fazla küçülmemesi gereken yeter büyüklükteki tarımsal arazi parsel büyüklükleri kanun ile belirlenmiştir. Bununla birlikte tarım arazilerinin amaç dışı kullanımları için ek uygulamalara izin verildiği görülmektedir. Siğir dışındaki türlerde soykütüğü sistemi henüz bulunmamaktadır ve önerilen tedbirlerin bir bölümü gerçekleştirilmiştir.
2. Fire ve kayıpların asgari düzeye indirilmesi, verimliliği artıracak mekanizasyonun kurulması	Tarım Kanununda destekleme uygulamaları içerisinde mekanizasyona özel önem verilmesi		1. Kimyevi gübre ve ilacın bilinçli kullanılması ve bu konudaki eğitim ve yayım faaliyetinin artırılması, 2. Makine ruhsatlarının denetlenmesi	Bu plan döneminde suni tohumlama ekipman desteği, sağım hijyeni ve süt kalitesini artırmaya yönelik yatırım desteği, gübre çukuru yatırım desteği ile yem bitkileri ekilişlerinde yatırım ve işletme giderleri desteklenmiş olmakla birlikte 2012 yılında bu destekler verilmemektedir.
3. Üretimde entegrasyona geçilmesi,			1. Hayvancılığa yatırım yapacaklara entegrasyonu sağlamaları halinde daha avantajlı imkânların sunulması 2. Üretici ile işleyici arasında sözleşme ve benzeri anlaşmaların üretici örgütleri üzerinden gerçekleştirilmesine imkân sağlanması 3. Üretici örgütlerinden uygun olanların işleyiciliğe özendirilmesi	Bu konuda gerçekleştiren kırsal kalkınma programları altında işletme modernizasyonlarına verilen proje hibeleri ile sınırlıdır.

EK-1. Tablo-1: Dokuzuncu Kalkınma Planı Dönemindeki Sorun Alanları, Stratejik Amaç ve Tedbirlerin Gerçekleşme Seviyeleri (devam)

SORUN ALANI:2 SEKTÖRDEKİ ÖRGÜTLENME, KOORDİNASYON YETERSİZLİĞİ VE YÖNETSEL SORUNLAR				
STRATEJİK AMAÇ 1: Üreticilerin, Üretimden Pazarlamaya Kadar Olan Süreçte, Bütün Sorunlarına Çözüm Getirebilecek, Birbirleriyle Koordineli, Güçlü ve Ayakları Üzerinde Durabilen, Teknik ve İdari Alt Yapısı Güçlendirilmiş Örgütlerin Oluşturulması.				
Öncelikli Yapılması Gerekenler	Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Gerçekleşme Düzeyi
1. Yetiştiricilerin çalışma alanındaki yerel veya bölgesel örgütlere üyeliğini sağlanması 2. Aynı fonksiyonu yapan örgütlerin bir çatı altında toplanması. 3. Tarım Bakanlığı'nın görevlendirdiği örgütlerin denetimlerini, verdiği görev çerçevesinde, etkin olarak üstlenmesi, idari ve mali denetimin bağımsız denetleme kuruluşlarına yaptırılması 4. Yetiştiricilerin işletmeleriyle ilgili tüm bilgileri ön görülen periyotlarda üye olduğu örgüte ulaştırmasını zorunlu hale getirmek. 5. Örgütlerin kendilerine ulaşan bilgileri kayıt altına alması sistematize etmesi, güncelleştirilmesi ve gerektiğinde üst kuruluşlarına, ilgili Bakanlık ve kurumlara ulaşımının sağlanması. 6. Örgütlerin teknik ve idari alt yapılarının üyelerinin ihtiyaçlarını karşılayacak düzeye getirilmesini sağlanması. 7. Bakanlığın hayvancılıkla ilgili hizmetleri ve sektöre yönelik desteklerinin üretici örgütleri aracılığıyla gerçekleştirilmesi 8. Pazarlama organizasyonlarında aracı sayısını asgariye indirecek örgütlenmenin sağlanması	1. Yetiştiricilerin üye oldukları örgüte bilgi verme zorunluluğunu içeren mevzuat oluşturulması 2. Uygulanacak desteklerde örgüt üyeliğine öncelik tanınması için yasal düzenleme yapılması 3. Üretici Birliklerinin pazara direk satış yapmasını sağlayacak yasal düzenlemelerin yapılması,	1. Sektörde faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri, Tarım Bakanlığı, ilgili kurumlar arasında işbirliğini sağlayan bir koordinasyon biriminin oluşturulması. 2. Hayvancılık bilgi ağının kurulması	Yüksek öğretim kurumlarında tarımsal örgütler için eleman yetiştirmeye yönelik programlar açılması	Hayvan başına verilen desteklerin ilgili üretici örgütüne üyelik ile farklılaştırılması veya desteğin üyelik koşulu taşınması ile üretici örgütlerine üyelik teşvik edilmektedir. Ancak örgütlerin özerk yapısı, hizmet kalitesi ve niteliği ile elde edilen bilgilerin kalite ve güvenilirliği konularında önemli gelişmeler elde edilememiştir. Ek olarak farklı hayvansal üretim alanlarında veri tabanları oluşturulmuş olsa da bu veri tabanlarının birbiriyle ilişkileri ve genel bir hayvancılık bilgi ağı oluşturulmasına yönelik girişimler henüz uygulamaya geçmemiştir.

EK-I. Tablo-1: Dokuzuncu Kalkınma Planı Dönemindeki Sorun Alanları, Stratejik Amaç ve Tedbirlerin Gerçekleşme Seviyeleri (devam)

SORUN ALANI: 3 ÇEVRESEL VE GENETİK NEDENLERDEN KAYNAKLANAN VERİM DÜŞÜKLÜĞÜ					
STRATEJİK AMAÇ 1: Verim Seviyesinin Artırılması İçin Çevresel İyileştirmeler					
Öncelikte Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Gerçekleşme Düzeyi	
1. Modern üretim tekniklerinin gerektirdiği çevresel koşulların yetiştiricilerce kullanımını teşvik edilmesi 2. Yem bitkileri üretimi ve mer'a ıslahı çalışmalarının teşvikine devam edilmesi 3. Kesif yem üretiminde dışa bağımlı olunan yem hammaddelerinin üretiminin artırılması 4. Sürü idaresi, döl verimini artırıcı ve iklimsel denetimi sağlayacak işlemlerin denetimi ve kullanımının özendirilmesi	1. Modern üretimi sağlayan işletmeler için mevcutlara ilave teşvikler verilmesi 2. Yem bitkileri üretimi, mer'a ıslahı ve yapay mer'a oluşumu için ek destekler verilmesi	Ürün çeşitliliğini sağlamaya yönelik olarak kurumlar arası organizasyon	Bölgesel düzeyde barınak planlarının oluşturulması ve hizmete sunulması	GAP ve DAP illerinde hayvancılık yatırımlarına hibe desteği ile indirimli faizli işletme ve yatırım kredileri verilmesi modern üretim tekniklerinin yaygınlaşmasına katkı yapmayı amaçlamaktadır.	

EK-I. Tablo-1: Dokuzuncu Kalkınma Planı Dönemindeki Sorun Alanları, Stratejik Amaç ve Tedbirlerin Gerçekleşme Seviyeleri (devam)

STRATEJİK AMAÇ 2: Verim Seviyesinin Artırılması İçin Genetik İyileştirmeler				
Öncelikle Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Gerçekleşme Düzeyi
1. Tür bazında mevcut hayvansal üretim materyalimizin genetik kapasitelerinin tespiti 2. Kayıt sistemi ve veri tabanının tüm türleri kapsayacak şekilde oluşturulması 3. Genetik değere göre damızlık seçimini sağlayacak alt yapının oluşturulması, bu konuda modern biyoteknolojik yöntemlerden yararlanılması 4. Damızlık üretiminde yapay tohumlama ve embriyo transferi gibi yöntemlerden etkin biçimde yararlanılması 5. Yerli gen kaynaklarımızın korunması ve iyileştirilmesine ilişkin tedbirler	1. Kayıt sistemine katılımı zorunlu hale getirecek düzenlemeler 2. Mevzuattaki Hayvan Islahı Milli Komitesi ve İl Islah Kurullarının Üniversite-Kamu-Yetiştirici Birliklerini içerecek şekilde işlevsel kılınması 3. Ticari olarak kullanılan spermaların niteliklerinin bilinmesi ve beyanını sağlayacak yasal düzenlemelerin yapılması 4. Ticareti yapılan genetik materyalin nitelik ve hastalıklarını belirlemeye uygun alt yapının oluşturulması	1. Yerli gen kaynaklarının yerinde korunması ve geliştirilmesine yönelik tedbir ve teşviklerin devam ettirilmesi, 2. Uygun türlerde bölgesel ıslah planlarının hazırlanıp uygulamaya aktarılması	Bölgeler ve/veya iller düzeyinde üretim deseninin ve buralarda yer alacak genotiplerin belirlenmesi	Damızlık amaçlı anaç sığır, koyun, keçi ve manda ile ipekböceği, ana arı başına prim ödemeleri verimin artırılması hedefi ile verilmektedir. Ek olarak suni tohumlama sonucu doğan buzağılara, çevirme melezi olması durumunda 2 kat fazla olacak şekilde destek verilmektedir. Bu desteklemeye 2012 yılında döl kontrolü projesinden doğan buzağular da eklenmiştir. Ek olarak hayvan gen kaynaklarının korunması için yerli sığır, koyun, keçi ve manda ile arı ırkları desteklenmektedir. 2010 yılında Hayvansal Biyoteknoloji Merkezi kurulmuştur. Yerli ırkların halk elinde ıslahı çalışmaları yaygınlaştırılmıştır.

EK-1. Tablo-1: Dokuzuncu Kalkınma Planı Dönemindeki Sorun Alanları, Stratejik Amaç ve Tedbirlerin Gerçekleşme Seviyeleri (devam)

STRATEJİK AMAÇ 3: Hayvan Varlığının Gıda Güvenilirliğinin Gereklediği İzlenebilirlik Sürecinde Yetiştirilmesi ve Ürünlerin Pazarlanmasına Yönelik Organizasyon Aşamalarının Geliştirilmesi, Entegre İşletmelerin Teşvik Edilmesi				
Öncelikle Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Gerçekleşme Düzeyi
1. Mevcut üretici örgütlerinin işlevlerinin artırılması ve diğer türler bazında yaygınlaştırılması 2. Üniversite, kamu ve yetiştirici örgütlerinin, seleksiyon, bakım-besleme, sürü yönetimi ve diğer alanlardaki eğitim konusunda etkinliğinin sağlanması 3. Örgütlerinin üyelerine hammadde sağlama konusunda etkin kılınması 4. Bölgesel ve geleneksel üretim materyallerinin markalaştırılarak pazarlamada etkin kılınması 5. Değişik türlerde küçük işletmeleri bir araya getirerek entansif veya ekolojik üretim yapabilecek işletmelerin kurulması veya koşulların oluşturulması	1. Örgütlerin amaçları doğrultusunda ve türlere göre tek çatı altında toplanmasının teşviki 2. Örgütlerin ürün pazarlama ve üreticilerine girdi sağlama konusunda yetkili kılınması 3. İşletmelerin bir araya gelerek entegrasyon sağlamalarının teşviki	1. Üniversite-kamu-yetiştirici birlikleri arasında entegrasyonu sağlayacak yönetmelikler 2. Bal arısı ve Bombus arısının polinasyon ve ekolojik üretimde kullanım etkinliğinin sağlanması	Pastörize süt tüketiminin yaygınlaştırılması	Bu amaç doğrultusunda önerilen tedbirler konusunda belirgin bir gelişme kaydedilmemiştir. Ancak daha çok sterilize süt tüketiminin artırılmasına yönelik kamu spotları ile tanıtım kampanyaları gerçekleştirilmiştir. Polinasyonu sağlamak amacıyla Bombus arısı satın alınımı hayvancılık destekleri kapsamındadır.

EK-I. Tablo-1: Dokuzuncu Kalkınma Planı Dönemindeki Sorun Alanları, Stratejik Amaç ve Tedbirlerin Gerçekleşme Seviyeleri (devam)

SORUN ALANI: 4 HAYVAN SAĞLIĞI, HAYVAN HAREKETLERİNİN KONTROLÜ, HIJYEN VE KALİTEYE İLİŞKİN SORUNLAR STRATEJİK AMAÇ 1: Gıda Güvenilirliğinin Sağlanması İçin Hayvansal Ürünlerde İzlenebilirliğin Yaşama Geçirilmesi				
Öncelikle Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Gerçekleşme Düzeyi
1. Üretim zincirinin her aşamasının kayıt altına alınması 2. Üretim zincirinin her aşamasında etkin denetimin sağlanması 3. Hammadde nitelikli hayvansal ürünlerde fiyat – kalite ilişkisinin kurulmasının sağlanması 4. Salgın nitelikli hastalıklar, örneğin Avian İnfluenza, BSE vb, ile ilgili gerçekçi korunma, mücadele ve etkisini azaltma planlarının hazırlanması	Konuya ilişkin hazırlık aşamasında olan yasal düzenlemelerin yürürlüğe girmesi	Yürürlükteki ve yürürlüğe girecek olan mevzuatın denetimini yapacak kurumsal yapının oluşturulması Sınır kontrol noktaları ve ihtisas gümrüklerinin etkin kılınması	1. Yetiştirici eğitimi 2. Gıda güvenilirliği konusunda yetiştiricinin teşvik ve eğitim yoluyla bilinçlendirilmesi 3. Ürün kalitesinin belirlenmesine yönelik laboratuvarların oluşturulması	Bu kapsamda Gıda Güvenilirliği Bilgi Sistemi 2007, 174 Alo Gıda Hattı 2009, Veteriner Sınır Kontrol Noktaları ile Ulusal Gıda Referans Laboratuvarı 2010 yılında kurulmuş, Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu da aynı yıl, 2010 yılında yürürlüğe girmiştir. Ek olarak GTHB tarafından yürütülen çeşitli projeler ile hayvan sağlığı ve gıda güvenilirliği konularında çalışmalar yürütülmektedir. Hayvan hastalıkları ile mücadele için ayrılan desteklerin payı 2004 yılında yüzde 0,3'ten 2011 yılında yüzde 4'e yükselmiştir.

EK-I. Tablo-1: Dokuzuncu Kalkınma Planı Dönemindeki Sorun Alanları, Stratejik Amaç ve Tedbirlerin Gerçekleşme Seviyeleri (devam)

STRATEJİK AMAÇ 2: Hayvansal Ürünlerde Rekabet Gücünü Artıracak Şekilde Kaliteye İlişkin Standardizasyonun Sağlanması ve Denetimi					
Öncelikte Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Gerçekleşme Düzeyi	
Standartların belirlenmesi, gerekli sınıflandırmayı sağlayacak mevzuatın hayata geçirilmesi	Hayvansal ürünlerin sınıflandırılması ve uygulanmasına yönelik mevzuatın çıkarılması	Belirlenen standartlara ulaşılabilmesi için üretici teşvik sisteminin oluşturulması	Kalite standartlarının uygulanmasının denetlenmesi ve uygulayıcının eğitimi	Bu kapsamda yeni Türk Gıda Kodeksi Yönetmeliği 2011 yılında yayımlanmıştır. Bu kapsamda tüm hayvansal ürün tebliğleri de güncellenmiştir. Ancak karkas sınıflandırılması konusunda bir mevzuat bulunmamaktadır.	
STRATEJİK AMAÇ 3: Salgın Hastalıkların Kontrol ve Eradikasyonu					
Öncelikte Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Gerçekleşme Düzeyi	
1. Ulusal salgın hastalıklar eradikasyon programı hazırlanması ve uygulanması 2. Hayvan hareketlerinin etkin kontrolünün sağlanması 3. Hayvan kayıt sisteminin genişletilmesi 4. Salgın hastalıkların eradikasyonuna ilişkin düzenlemelerin yapılması 5. Hayvan kaçakçılığı ya da eksik denetim sonucu hayvan ve hayvansal ürün girişiminin önlenmesi	Veteriner Hekimliği ve hayvansal üretimle ilgili yasal alt yapının oluşturulması	Sınır kontrol noktaları ve ihtisas gümrüklerinin oluşturulması ve etkin kılınması		Bu konudaki çalışmalar diğer kısımlarda özetlenmiştir. Hayvan hastalıklarının eradikasyonuna yönelik proje ve çalışmalar devam etmektedir.	

EK-I. Tablo-1: Dokuzuncu Kalkınma Planı Dönemindeki Sorun Alanları, Stratejik Amaç ve Tedbirlerin Gerçekleşme Seviyeleri (devam)

SORUN ALANI: 5 PAZAR VE PAZARLAMA SORUNLARI				
STRATEJİK AMAÇ 1: Fiyat İstikrarı ve Rekabet Ortamı				
Öncelikle Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Gerçekleşme Düzeyi
Ürün özelliğine bağlı olarak piyasada fiyat ve üretimde regülasyonu sağlayacak mekanizmaların oluşturulması Rekabeti geliştirecek ve iyileştirecek uygulamalara ağırlık verilmesi	Örgütlere ilişkin mevzuatın revize edilmesi, örgütlerin demokratik ve özerk yapılarını sağlayacak düzenlemelerin yapılması	1.Fiyat oluşum ve takip mekanizmalarının oluşturulması ve kayıt dışılığının engellenmesi 2.ÖdemeKurumları kurulması	Ürün Konseyleri süt ve kırmızı et için kurulmuş, çığ süt üretiminde arz yönetimi amacıyla süt tozu desteği ve okul sütü kampanyası uygulanmıştır. Ancak hayvansal ürün piyasalarında rekabet ve fiyat istikrarı konusunda bir gelişme kaydedilmemiştir.	
STRATEJİK AMAÇ 2:Yöresel Ürünlerin Markalaşması ve Pazarlama				
Öncelikle Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Gerçekleşme Düzeyi
1. Ürün bazında tescil ve etiketleme yapılması 2. Üretimin artırılması	Ürün Standartlarının belirlenmesi Yöresel ürünler ve bunlara ilişkin üretim prosedürlerinin tespiti		Tanıtım ve reklam faaliyetleri	AB ve uluslararası standartlarda ürün kalite programı uygulanmamaktadır. Tescil ve etiketleme kuralları uluslararası piyasada uygulananlardan farklıdır ve yöresel ürünlerin özellikleri belirtenerek coğrafi işaretlemesi yapılmamıştır.

EK-1. Tablo-1: Dokuzuncu Kalkınma Planı Dönemindeki Sorun Alanları, Stratejik Amaç ve Tedbirlerin Gerçekleşme Seviyeleri (devam)

STRATEJİK AMAÇ 3: Kalite ve Standardizasyon				
Öncelikle Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Gerçekleşme Düzeyi
1. Ürün fiyatlarının kalite ve standarda göre belirlenmesi, 2. Üretici ve üretici örgütlerinin kalite ve standartlar konusunda sorumluluk alması.	1. Ürün standartları ile ilgili yasal düzenleme 2. Kurumsal çakışmaların (yetki kargaşasının) önlenmesi.	1. Laboratuvar hizmetlerinin geliştirilmesi, 2. Denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi.		Ürün fiyatlarındaki kalite ve standarda göre uygulama ulusal bir mevzuat kapsamında gerçekleştirilmekte, serbest piyasa koşullarında gerçekleşmektedir. Bu dönem içerisinde AB fonları ile üretici örgütlerinin birincil ürün kalitesinin geliştirilmesine yönelik eğitim, kapasite geliştirme ve altyapı projelerine kaynak sağlanmıştır. Yetki çakışmaları konusunda belirgin gelişme kaydedilmemiştir.
STRATEJİK AMAÇ 4: Ortak Piyasa Düzeninde Uyum Sağlanması				
Öncelikle Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Gerçekleşme Düzeyi
1. Üretilen tüm ürünlerin kayıt altına alınması 2. AB ile entegrasyonda karşılaşılabilecek kota problemlerine ilişkin gerekli tedbirlerin alınması	AB ile uyum için yasal düzenlemeler (kanun, yönetmelik ve tebliğlerinin) yapılması	Ödeme kurumu/kurumlarının kurulması.		AB kota sisteminin kaldırılmasına karar verdiği için Türkiye açısından sorun olmaktan çıkmıştır. Ancak benzer sonuçlara sebep olan uygulamalar farklı mevzuatta bulunmaktadır. Türkiye Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde üretime ilişkin kayıt sistemlerini oluşturmaya başlamış, ortak piyasa düzenleri ile ilgili çalışma grupları oluşturmuş ancak uygulama olarak henüz hayata geçirmemiştir.

EK-1. Tablo-1: Dokuzuncu Kalkınma Planı Dönemindeki Sorun Alanları, Stratejik Amaç ve Tedbirlerin Gerçekleşme Seviyeleri (devam)

SORUN ALANI: 6 EĞİTİM DÜZEYİ, ARAŞTIRMACI, YAYIMCI VE ÜRETİCİ ARASINDAKİ BİLGİ AKIŞI YETERSİZLİĞİ				
STRATEJİK AMAÇ 1: Eğitim düzeyinin yükseltilmesi, Araştırmacı, Yayınmcı ve Üretici Arasında Bilgi Akışının Sağlanması				
Öncelikle Yapılması Gerekenler	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Gerçekleşme Düzeyi
1. Üreticinin bilgi talebini doğuracak, ekonomik, sosyal ve bilimsel tedbirlerin alınması, 2. Üreticinin eğitim ve iletişim ihtiyacının en kısa yoldan ve sürekli sağlanabilmesi amacıyla işletmelerin teknik hizmet satın almalarının teşvik edilmesi, 3. Tarım danışmanlığının, uygulamadaki eksiklikler de dikkate alınarak, etkin kılınması, 4. Araştırmacı (Üniversite ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı araştırma kuruluşları), yayıncı ve üretici arasındaki iletişimin sağlanması amacıyla ilgili kuruluşlar arasında organizasyon ve işbirliğinin desteklenmesi.	Köylerde istihdam edilecek teknik elemanların görev ve yetkileri kanunla belirlenmelidir.	Üniversite, araştırma kuruluşları ve yayıncı kuruluşlar ile yetiştirici örgütleri arasında işbirliği sağlayacak düzenlemeler yapılmamıştır.	1. Ziraat ve Veteriner Fakülteleri'ni kazanan öğrencilerin iki sömestre iki farklı bölgede staj yaparak üniversite eğitimlerine başlamaları, 2. Köyde görev yapacak teknik elemanlar bir yıl süreyle stajyer olarak atanması.	Bu plan dönemi içerisinde Tarım Danışmanlığı Hizmetleri destekleme kapsamında yer almıştır. Bu sayede üretici örgütlerinin tarım danışmanı çalıştırması ve yetiştiricilerin tarım danışmanlarından hizmet almalarına ilişkin adımlar atılmıştır.

EK-II Senaryoların Materyal ve Metodu

Çalışmanın temelini, Onuncu Kalkınma Planı Hayvancılık ÖİK üyelerine uygulanan 2018 tahmin anketi ile Komisyon görüşlerine dayalı oluşturulan senaryolar oluşturmaktadır. Ayrıca tahmin ve değerlendirme için gereken bilgilerden Türkiye ile ilgili olanların büyük bir bölümü Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) yayınları, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Kalkınma Planları ile destek çalışmaları, GTHB yayınlarından sağlanmıştır. Ek olarak, Avrupa Komisyonu İstatistik Genel Müdürlüğü (EUROSTAT) ve Tarım ve Gıda Örgütü (FAO) veri tabanlarından da yararlanılmıştır.

Senaryoların oluşturulmasında kullanılan Yıllık Değişim Hızları, yüzde oranlar ve diğer katsayılara ilişkin değerler, onda veya yüzde birler basamağında yuvarlanmıştır. Bu sebeple 2011 yılı verileri ile raporda verilen YDH değerleri veya diğer katsayılar kullanılarak hesaplanacak değerler raporda verilen sonuçlardan farklı olabilmektedir.

Yıllık değişim hızı hesaplanması: Senaryolarda yapılan üretim ve talep tahminlerinde hayvan varlığı ve verim seviyelerine ait yıllık değişim hızları hesaplanmıştır. Yıllık değişim hızı (YDH) hesaplanmasında aşağıdaki eşitlik kullanılmıştır. Söz konusu eşitlikte t_0 değerlendirmeye alınan başlangıç yılını, t_n ise değerlendirmeye alınan son yılı ifade etmektedir. M_0 ve M_T ise sırasıyla başlangıç yılı ve son yıldaki değerlerdir.

$$\text{Yıllık değişim hızı, \%} = \left[\left(\frac{M_T}{M_0} \right)^{\frac{1}{t_n - t_0}} - 1 \right] \times 100$$

Nüfus tahmini: Toplam talep ve kişi başına üretim gibi unsurların tahminlerinde, BM Nüfus Şubesi tarafından yayınlanan Dünya Nüfus Beklentileri (2010) veri tabanında yer alan nüfus artış hızlarından yararlanılarak hesaplanmış nüfus rakamları kullanılmıştır. Dünya Nüfus Beklentileri (2010) veri tabanında geçmiş seyir incelendiğinde Yüksek Fertilitate Varyantı'nın Türkiye'nin nüfus büyüme eğilimini daha doğru yansıttığı belirlenmiş, bu sebeple 2012-2015 yılları arasında 1,33, 2015-2018 yılları arasında 1,24 olarak hesaplanan yıllık değişim hızları kullanılmıştır (Anonymous, 2012j). Tablo 8.1'de görüldüğü üzere Türkiye'nin 2011 yılında 74.724.269 olan nüfusunun, 2018 yılında 81.769.305 kişiye ulaşması beklenmektedir.

EK-II. Tablo 1: Türkiye için tahmini nüfus artış hızları (%) ve toplam nüfus (kişi)

Yıl	Nüfus (kişi)	YDH (%)
2011 ^a	74.724.269	-
2012	75.721.091	1,33
2013	76.731.210	1,33
2014	77.754.804	1,33
2015	78.792.054	1,33
2016	79.772.227	1,24
2017	80.764.593	1,24
2018	81.769.305	1,24

^a 2011 yılı Türkiye nüfusu, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sayım sonuçlarından alınmıştır.

Talep tahmini: Talep tahminlerinde taban değer olarak 2011 yılındaki kişi başına üretim esas alınmıştır. Et talebi tahminlerinde ise 2011 yılı üretiminin yanı sıra dış ticarete konu olan miktarlar da dikkate alınmıştır. Bu değer ve söz konusu ürün için talep indeksi esas alınarak 2012 yılı talebi tahmin edilmiştir. Özetle bir sonraki yılın talebini hesaplamak için bir önceki yılın talebi yıllık talep indeksi ile çarpılmıştır. Her yıl için hesaplanan kişi başına talep o yılın toplam nüfusu ile çarpılarak toplam talep bulunmuştur. Talep projeksiyonlarında esas alınan talep indeksi ise aşağıdaki eşitlik kullanılarak hesaplanmıştır.

$$\text{Talep İndeksi} = 1 + \left(\frac{\text{GSYİH Yıllık büyüme hızı} - \text{Yıllık nüfus artış hızı}}{100} \right) \times \text{Talebin gelir esnekliği}$$

Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'nın (GSYİH) 2011-2018 yılları arasındaki büyüme hızı, FAO-OECD 2012-2021 Tarım Raporu'nda sabit fiyatlar üzerinden verilmiş değerlerin ortalaması alınarak, yıllık yüzde 5,3 olarak kabul edilmiştir (Anonymous, 2012i).

Çalışmada kullanılan ve Tablo 8.2'de verilen talebin gelir esnekliği katsayıları, Dokuzuncu Kalkınma Planı hazırlık çalışmalarından olan Hayvancılık ÖİK raporundan alınmıştır.

Hayvansal üretimde ülkesel üretimin öncelikli hedefi iç talebi karşılamaktır. Bu nedenle önce Türkiye için nüfus ve talep tahminleri verilmiş, ardından projeksiyonda kullanılan üretim değerleri üzerinde durulmuştur. Daha sonra da varsayımları açıklanan senaryoya uygun üretim tahminleri yapılarak, Türkiye için arz-talep değerleri karşılaştırılmıştır.

Ek-II. Tablo 2: Türkiye’de Hayvansal Ürünlerde Talebin Gelir Esnekliği Katsayısı ve Talep İndeksi

Ürün	Kaynak	Talebin gelir esnekliği katsayısı	Talep indeksi, 2011-2018
Süt	Sığır	0,7	1,028
	Koyun	0,6	1,024
	Keçi	0,6	1,024
	Manda	0,4	1,016
Et	Sığır	0,5	1,020
	Koyun	0,6	1,024
	Keçi	0,4	1,016
	Manda	0,3	1,012
	Tavuk	1,0	1,040
Diğer	Yumurta	0,4	1,016
	Bal	0,2	1,008

Sağılanların oranı: Süt üretiminin tahmininde sağılanların oranı TÜİK 2011 yılı verileri kullanılarak hesaplanmış ve sığır, koyun, keçi ve manda için bu oran sırasıyla yüzde 38, 46, 42 ve 41 olarak kabul edilmiştir.

Kasaplık güç tahmini: Et üretiminin hesaplanmasında Dokuzuncu Kalkınma Planı Hayvancılık ÖİK Raporu’nda belirtilmiş kasaplık güç değerlerinden de yararlanılmıştır. Kullanılan kasaplık güç değerleri sığır, koyun, keçi ve manda için sırasıyla yüzde 30, 43, 32 ve 21 olarak kabul edilmiştir. Senaryolarda kabul edilen 2011 yılı et üretim miktarları toplam hayvan varlığı ile kasaplık güç ve karkas veriminin çarpılmasıyla elde edildiğinden, TÜİK 2011 yılı et üretim rakamlarından farklıdır. Bu durum, senaryoların TÜİK kırmızı et üretim rakamlarından 400 bin ton daha yüksek bir üretim temeline oturulmasına sebep olmuştur. Çünkü TÜİK 2011 verileri incelendiğinde kullanılan kasaplık güç değerlerinin sığır, koyun, keçi ve manda için sırasıyla yüzde 21, 17, 22 ve 7, FAO 2010 verileri incelendiğinde yüzde 19, 43, 68 ve 9 olduğu ve Dokuzuncu Kalkınma Planı Hayvancılık ÖİK Raporu’nda belirtilen kasaplık güç değerlerinden oldukça farklı oldukları görülmektedir. Kasaplık güç değerlerinin bu denli farklı olması sebebiyle bu rapor kapsamında da Dokuzuncu Kalkınma Planı Hayvancılık ÖİK üyelerinin kabul ettiği değerler kullanılmıştır.

Et ve süt üretimi ve tüketimi (2011): Türkiye’nin 2011-2018 yılları arasındaki hem kişi başına hem de toplam süt ve et talebinin hesaplanabilmesi için, 2011 yılı kişi başına yıllık üretim miktarlarına ihtiyaç duyulmuştur. Kişi başına üretim miktarları 2011 yılı üretim miktarının nüfusa bölünmesiyle elde edilmiş, et talebinin hesaplanmasında kullanılan tüketim miktarları ise üretimin yanı sıra dış ticaret miktarlarını da dikkate ala-

rak hazırlanmıştır. Daha sonra bu değerler ile talep indeksi ve toplam nüfus kullanılarak toplam talep tahmin edilmiştir. Talep projeksiyonlarında temel alınan yıl 2011 yılıdır ve bu yıl için kişi başı süt ve et üretim ve tüketimleri Tablo 8.3'ta verilmiştir. Talep tahminlerinde, tavsiye edilen günlük ve yıllık kişi başı tüketim değerleri dikkate alınmamıştır.

Ek-II. Tablo 3: Türkiye'nin 2011 Yılı Kişi Başı Süt ve Et Üretimi ile Tüketimi (Kg)

Ürün	Kaynak	Kişi Başı Üretim (kg)	Kişi Başı Tüketim (kg)
Süt	Sığır	184,7	184,7
	Koyun	12,0	12,0
	Keçi	4,3	4,3
	Manda	0,5	0,5
	Toplam	201,5	201,5
Et	Sığır ^a	12,5	14,0 ^a
	Koyun ^b	2,8	2,8 ^b
	Keçi	0,58	0,58
	Manda	0,06	0,06
	Piliç ^c	21,6	18,5
	Toplam	37,5	35,9

^aSığır eti üretimine, 2011 yılında gerçekleşen 110.731 tonluk sığır eti (karkas, kemiksiz ve kemikli parçalar ile tuzlanmış, salamura vb gibi) ithalatı eklenmiş, 59 tonluk ihracat ise çıkartılmıştır.

^bKoyun eti üretiminden, 2011 yılında gerçekleşen 5,1 tonluk koyun eti (karkas, kemiksiz ve kemikli parçalar) ihracat çıkartılmıştır.

^cPiliç eti üretimine, 2011 yılında gerçekleşen 60 tonluk piliç eti (parçalanmış ve parçalanmamış) ithalatı eklenmiş, 233.975 tonluk ihracat çıkartılmıştır.

Kaynak: TÜİK (2012)

Süt ve et talebi tahmini: Daha önce açıklandığı üzere, 2011 yılı kişi başına üretim değerleri ve talep indeksi kullanılarak 2018 yılına kadar kişi başına süt ve et talebi tahmin edilmiş, elde edilen değerler ve nüfus tahminleri kullanılarak hesaplanan toplam talepler Tablo 8.4'te verilmiştir.

Ek-II. Tablo 4: Türkiye'nin 2011-2018 Yılları Arasında Çeşitli Ürünler İçin Toplam Talep Tahminleri (Bin Ton)

Yıl	Sığır		Koyun		Keçi		Manda		Piliç eti ^a	Kanatlı eti ^b
	Süt	Et	Süt	Et	Süt	Et	Süt	Et		
2011	13.802	1.043	893	210	321	43	40	4,6	1.380	1.457
2012	14.379	1.078	927	218	333	45	42	4,7	1.454	1.535
2013	14.873	1.114	961	227	345	46	43	4,8	1.533	1.616
2014	15.494	1.151	998	235	358	47	44	4,9	1.615	1.702
2015	16.141	1.190	1.035	244	372	49	45	5,1	1.702	1.790
2016	16.800	1.229	1.073	253	385	50	47	5,2	1.793	1.882
2017	17.485	1.269	1.113	262	400	52	48	5,3	1.888	1.979
2018	18.199	1.311	1.154	272	414	53	49	5,4	1.988	2.080

^aPiliç eti talebi hesaplanırken, ihracata konu olan üretim dahil edilmemiştir.

^bKanatlı eti toplam talep projeksiyonu, senaryo kapsamında hesaplanan piliç eti talebine, BESD-BİR tarafından hazırlanan hindi ve diğer kanatlı et talebi eklenerek elde edilmiştir.

KAYNAKÇA

Akman, N., Aksoy, F., Şahin, O., Kaya, Ç.Y., Erdoğan, G. (2006). Cumhuriyetimizin 100. Yılında Türkiye'nin Hayvansal Üretimi. TDSYMB Yayınları No:4, Ankara.

Akman, N. (2011). Sığır eti maliyetinin ana unsurları ve Türkiye'de sığır eti üretimini artırmanın yolları. Hasad Yayıncılık.

Anonim. (2003). Uzun Vadeli Gelişmenin (2001-2023) ve VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planının (2001-2005) Temel Amaçları ve Stratejisi, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı: <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/viii/strateji/> Erişim Tarihi: 30.10.2012

Anonim. (2004). Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları 2003-2023 Strateji Belgesi, TÜBİTAK: http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/Vizyon2023_Strateji_Belgesi.pdf Erişim Tarihi: 30.10.2012

Anonim. (2010a). Türkiye Gıda Sektörü Raporu. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı.

Anonim. (2010b). Stratejik Plan 2010-2014, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı: http://www.tarim.gov.tr/images/Files/SGB/SGB/2010_2014Stratejik_Plan.pdf Erişim Tarihi: 25.10.2012

Anonim. (2011a). Haber Bülteni; Sayı:19. Türkiye İstatistik Kurumu: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=8428> Erişim Tarihi: 13.10.2012

Anonim. (2011b). 2012 Yılı Programı. Ankara: Kalkınma Bakanlığı: http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/13490/2012PROGRAM_BKK_30102011.pdf Erişim Tarihi: 25.10.2012

Anonim.(2011c).61.Hükümet Programı: <http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/pgGovProgramme.aspx> Erişim Tarihi: 25.10.2012

Anonim. (2011d). Hedef 2023, 12 Haziran 2012 Genel Seçimleri Adalet ve Kalkınma Partisi Seçim Beyannamesi: <http://www.akparti.org.tr/beyanname2011.pdf> Erişim Tarihi: 25.10.2012

Anonim. (2011e). Orta Vadeli Program (2012-2014), Kalkınma Bakanlığı: http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13636/OVP_2012-2014_Baski.pdf Erişim Tarihi: 25.10.2012

Anonim. (2012a). Haber Bülteni; Sayı:10736. Türkiye İstatistik Kurumu: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10736> Erişim Tarihi: 11.08.2012

Anonim. (2012b). Türkiye İstatistik Kurumu: www.tuik.gov.tr Erişim Tarihi: 09.08.2012

Anonim. (2012c). Türkiye Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliği. Türkiye Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliği: www.dsymb.org.tr Erişim Tarihi: 10.08.2012

Anonim. (2012d). Türkiye Yem Sanayicileri Birliği. Türkiye Yem Sanayicileri Birliği: yem.org.tr/ Erişim Tarihi: 30.08.2012

Anonim. (2012e). Gıda ve İçecekler, Kapasite Kullanım Oranı – İmalat Sanayi, TCMB Elektronik Veri Dağıtım Sistemi. TC Merkez Bankası: <http://evds.tcmb.gov.tr/cbt.html> Erişim Tarihi: 30.08.2012

Anonim.(2012f).Türkiye’de Arıcılık. Türkiye Arıcılık: <http://www.turkiyearicilik.com/aricilik-hakkinda-bilgiler/turkiyede-aricilik.html> Erişim Tarihi: 30.08.2012.

Anonim. (2012g). Yazılı görüşme, Kozabirlik, Ankara, Ekim 2012.

Anonim.(2012h). Bal Çalıştayı Bilgilendirme Notu, Türkiye Arı Yetiştiricileri Merkez Birliği, 13-18 Kasım 2011.

Anonim. (2012i). Gıda Kontrol Genel Müdürlüğü: <http://www.gkgm.gov.tr> Erişim Tarihi: 26.11.2012

Anonim. (2012j). Türkiye Arı Yetiştiricileri Merkez Birliği, <http://www.tab.org.tr> Erişim Tarihi: 04.12.2012

Anonim. (2012k). Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, <http://kss.sanayi.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 26.11.2012

Anonim. (2012l). Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Yazılı görüşme, Ankara, 04.12.2012.

Anonim. (2012m). Türkiye’nin Stratejik Vizyonu 2023 Projesi: Tarım, Gıda ve Hayvancılık Stratejik Vizyon Belgesi, T.C. Cumhurbaşkanlığı: <http://www.tsv2023.org/pdf/hayvancilikraporu.pdf> Erişim Tarihi: 30.10.2012

Anonim. (2012n). 2012 Yılı Performans Programı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı: http://www.tarim.gov.tr/images/Files/SGB/SGB/2012Performans_Programi.pdf Erişim Tarihi: 30.10.2012

Anonim. (2012o). İstedığımız Gelecek, Rio+20 Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı Sonuç Bildirgesi: <http://www.cem.gov.tr/erozyon/Files/Rio20SonucBildirgesi.pdf> Erişim Tarihi: 30.10.2012

Anonim. (2012p). Tarım Sigortaları Havuzu Yazılı Görüşme, Ankara, 10.12.2012.

Anonymous. (2003). Council Regulation (EC) No 1782/2003 of 29 September 2003 establishing common rules for direct support schemes under the common agricultural policy and establishing certain support schemes for farmers and amending Regulations (EEC) No 2019/93,(EC) No 1452. Official Journal, L(270), s. 1-145.

Anonymous. (2005). Animal Health Status Worldwide in 2004: ftp://ftp.oie.int/SAM/2004/WAH_A.pdf Erişim Tarihi: 21.08.2012

- Anonymous (2006). World agriculture:towards 2030/2050:
http://www.fao.org/fileadmin/user_upload/esag/docs/Interim_report_AT2050web.pdf Erişim Tarihi: 30.08.2012
- Anonymous. (2008a). World Animal Health in 2006: <http://www.oie.int/doc/ged/D6562.PDF> Erişim Tarihi: 22.08.2012
- Anonymous. (2008b). World Animal Health in 2007: <http://www.oie.int/doc/ged/D6559.PDF> Erişim Tarihi: 22.08.2012
- Anonymous. (2008c). World Development Report 2008, Agriculture for Development. The World Bank: http://siteresources.worldbank.org/INTWDR2008/Resources/WDR_00_book.pdf Erişim Tarihi: 22.08.2012
- Anonymous. (2009a). World Animal Health Information Database (WAHID) Interface. World Animal Health Information Database (WAHID) Interface: <http://web.oie.int/wahis/public.php?page=home> Erişim Tarihi: 23.08.2012
- Anonymous. (2009b). World Animal Health in 2008 Volume 1: <http://www.oie.int/doc/ged/D6578.PDF> Erişim Tarihi: 23.08.2012
- Anonymous.(2009c).High Pathogenicity Avian Influenza. OIE: http://www.oie.int/fileadmin/Home/eng/Animal_Health_in_the_World/docs/pdf/highly_pathogenic_avian_influenza.pdf Erişim Tarihi: 15.08.2012
- Anonymous. (2009d). Council Regulation (EC) No 73/2009 of 19 January 2009 establishing common rules for direct support schemes for farmers under the common agricultural policy and establishing certain support schemes for farmers, amending Regulations (EC) No 1290/2005, (EC). Official Journal, L(30), s. 16-99.
- Anonymous. (2010a). World Animal Health in 2009 Volume 1: <http://www.oie.int/doc/ged/D9669.PDF> Erişim Tarihi: 10.08.2012
- Anonymous. (2010b). 2010 Review. Port Elizabeth: Mohair South Africa.
- Anonymous.(2010c). Agriculture in the European Union, Statistical and Economic Information: http://ec.europa.eu/agriculture/statistics/index_en.htm Erişim Tarihi: 04.08.2012
- Anonymous. (2011a). United Nations Statistic Division. United Nations: <http://unstats.un.org/unsd/methods/m49/m49regin.htm> Erişim Tarihi: 04.08.2012
- Anonymous. (2011b). World Livestock Disease Atlas, A Quantitative Analysis of Global Animal Health Data (2006-2009): <http://www.oie.int/doc/ged/D11291.PDF> Erişim Tarihi:12.08.2012
- Anonymous. (2011c). Prospects For Agricultural Markets And Income: http://ec.europa.eu/agriculture/publi/caprep/prospects2010/fullrep_en.pdf Erişim Tarihi: 13.08.2012

Anonymous. (2011d). World Livestock 2011 Livestock in food security. (A. McLeod, Ed.): <http://www.fao.org/docrep/014/i2373e/i2373e00.htm> Erişim Tarihi: 13.08.2012

Anonymous. (2011e). 2011 Annual Report. Association of Poultry Processors and Poultry Trade in the EU Countries: <http://www.avec-poultry.eu/> Erişim Tarihi: 14.08.2012

Anonymous. (2011f). Animal Health in the World. OIE: http://www.oie.int/fileadmin/Home/eng/Animal_Health_in_the_World/docs/pdf/11_09_tripartite_notes_on_H5N1_v6_final_for_clearances.pdf Erişim Tarihi: 23.08.2012

Anonymous. (2012a). UN Comtrade. United Nations Statistics Division: <http://comtrade.un.org/> Erişim Tarihi: 10.08.2012

Anonymous. (2012b). FAOSTAT. <http://faostat.fao.org> Erişim Tarihi: 05.08.2012

Anonymous. (2012c). EUROSTAT: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> Erişim Tarihi: 04.08.2012

Anonymous. (2012d). 2015 Millenium Development Goals, UN: <http://www.un.org/millenniumgoals/> Erişim Tarihi: 14.10.2012

Anonymous. (2012e). One Health. World Organisation for Animal Health (OIE): <http://www.oie.int/for-the-media/onehealth/> Erişim Tarihi: 21.08.2012

Anonymous. (2012f). One Health Initiative. One Health Initiative: <http://www.onehealthinitiative.com/about.php> Erişim Tarihi: 21.08.2012

Anonymous. (2012g). Influenza. World Health Organization: http://www.who.int/influenza/human_animal_interface/EN_GIP_20120810 Erişim Tarihi: 23.08.2012

Anonymous. (2012h). Update No.10 on Schmallenberg Virus in Northern Europe: <http://www.defra.gov.uk/animal-diseases/files/poa-schmallenberg-update-20120725.pdf> Erişim Tarihi: 15.08.2012

Anonymous. (2012i). OECD-FAO Agricultural Outlook 2012-2021: <http://www.oecd.org/site/oecd-faoagriculturaloutlook/> Erişim Tarihi:28.08.2012

Anonymous. (2012j). World Population Prospects, the 2010 Revision, UN Department of Economic and Social Affairs: <http://esa.un.org/wpp/Excel-Data/population.htm> Erişim Tarihi: 15.08.2012

Anonymous. (2012k). Bovine ephemral fever: http://www.daff.qld.gov.au/4790_19848.htm Erişim Tarihi:26.11.2012

Anonymous. (2012l). Angora Goat and Mohair Journal. (L. Henderson, Ed.): SA Mohair Growers Association ,Angora Ram Breeders Society and Mohair South Africa <http://www.mohair.co.za/files/journals/AngoraAutumn2011.pdf> Erişim Tarihi: 10.08.2012

Anonymous. (2012m). Global Agricultural Trade System. United States Department of Agriculture Foreign Agricultural Service: <http://www.fas.usda.gov/gats> Erişim Tarihi: 10.08.2012

Anonymous. (2012n). Livestock and Poultry: World Markets and Trade: http://www.fas.usda.gov/livestock_arc.asp Erişim Tarihi: 15.08.2012

Burns, A., Mensbrughe, D., and Timmer, H. (2008). Evaluating the Economic Consequences of Avian Influenza. New York: World Bank.

Kaya Kuyululu, Ç. Y. (2009). Avrupa Birliği'nde Süt Üretiminde Kota Uygulamalarının Gelişimi ve Sistemin Türkiye'ye Uyarlanması. Ankara: Ankara Üniversitesi (basılmamış doktora tezi).

Kence, A. (2006). Türkiye Bal Arılarında Genetik Çeşitlilik ve Korunmasının Önemi. Uludağ Arıcılık Dergisi.6(1):25-32.

Keskin, B. ve Demirbaş, N. (2012). Türkiye'de Kanatlı Eti Sektöründe Ortaya Çıkan Gelişmeler: Sorunlar ve Öneriler. U. Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt 26(Sayı 1), s. 117-130.

Kocatürk, U. (1994). Açıklamalı Tıp Terimleri Sözlüğü, 6. Basım, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Kösoğlu, M., Yücel, B. ve Doğaroğlu, M. (2007). The Current Scene of Turkish Beekeeping. 1st Balkan Countries Beekeeping Congress, 29 March-1 April, İstanbul-Turkey. p.29. (Sözlü Bildiri).

Saçlı, Y. (2007). AB'ye Uyum Sürecinde Hayvancılık Sektörünün Dönüşüm İhtiyacı. DPT-Uzmanlık Tezleri No:2707. Nisan. Ankara.

Saçlı, Y. (2009). Türkiye'de Tarım İstatistikleri; Gelişimi, Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Ankara: DPT Yayınları No 2792, s. 156

Thornton, P. K. (2010). Livestock production: recent trends, future prospects. Philosophical Transactions of the Royal Society, Biological Sciences, 365(1554), pp. 2853-2867.

Yücel, B., Kösoğlu, M., Doğaroğlu, M. (2007). Physicochemical Properties of Turkish Honeydew Honey. 1st Balkan Countries Beekeeping Congress, 29 March-1 April, İstanbul-Turkey, p.18.

Yücel, B. (2012) . Yazılı görüşme, Ankara, Ekim 2012.